

AZERBAJYCAN MEDYASINDA ALKOL TEMSİLİ VE ALKOLÜN TOPLUMA OLUMSUZ ETKİSİ

SEİDE ÖMER
NİLÜFER PEMBECİOĞLU

Editör: Uğur GÜNDÜZ

AZERBAYCAN MEDYASINDA ALKOL TEMSİLİ VE ALKOLÜN TOPLUMA OLUMSUZ ETKİSİ

SEİDE ÖMER
NİLÜFER PEMBEÇİOĞLU

Editör: Uğur GÜNDÜZ

EĞİTİM
yayınevi

**AZERBAJCAN MEDYASINDA ALKOL TEMSİLİ VE ALKOLÜN
TOPLUMA OLUMSUZ ETKİSİ**

Seide ÖMER
Nilüfer PEMBEÇİOĞLU

Genel Yayın Yönetmeni: Yusuf Ziya Aydoğan (yza@egitimyayinevi.com)
Genel Yayın Koordinatörü: Yusuf Yavuz (yusufyavuz@egitimyayinevi.com)

Sayfa Tasarımı: Eğitim Yayınevi Grafik Birimi

Kapak Tasarımı: Eğitim Yayınevi Grafik Birimi

Editör: Uğur GÜNDÜZ

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı

Yayıncı Sertifika No: 47830

E-ISBN: 978-625-8468-19-9

1. Baskı, Aralık 2021

Kütüphane Kimlik Kartı

**AZERBAJCAN MEDYASINDA ALKOL TEMSİLİ VE ALKOLÜN
TOPLUMA OLUMSUZ ETKİSİ**

Seide ÖMER, Nilüfer PEMBEÇİOĞLU
112 s., 165x240 mm

Kaynakça var, izin yok.

E-ISBN: 978-625-8468-19-9

Copyright © Bu kitabın Türkiye'deki her türlü yayın hakkı Eğitim Yayınevi'ne aittir. Bütün hakları saklıdır. Kitabın tamamı veya bir kısmı 5846 sayılı yasanın hükümlerine göre kitabı yayımlayan firmanın ve yazarlarının önceden izni olmadan elektronik/mekanik yolla, fotokopi yoluyla ya da herhangi bir kayıt sistemi ile çoğaltılamaz, yayımlanamaz.

EĞİTİM

yayınevi

Yayınevi Türkiye Ofis: İstanbul: Eğitim Yayınevi Tic. Ltd. Şti., Atakent mah. Yasemen sok.
No: 4/B, Ümraniye, İstanbul, Türkiye

Konya: Eğitim Yayınevi Tic. Ltd. Şti., Fevzi Çakmak Mah. 10721 Sok. B Blok, No: 16/B,
Safakent, Karatay, Konya, Türkiye
+90 332 351 92 85, +90 533 151 50 42, 0 332 502 50 42
bilgi@egitimyayinevi.com

Yayınevi Amerika Ofis: New York: Eğitim Publishing Group, Inc.
P.O. Box 768/Armonk, New York, 10504-0768, United States of America
americaoffice@egitimyayinevi.com

Lojistik ve Sevkiyat Merkezi: Kitapmatik Lojistik ve Sevkiyat Merkezi, Fevzi Çakmak Mah.
10721 Sok. B Blok, No: 16/B, Safakent, Karatay, Konya, Türkiye
sevkiyat@egitimyayinevi.com

Kitabevi Şubesi: Eğitim Kitabevi, Şükran mah. Rampalı 121, Meram, Konya, Türkiye
+90 332 499 90 00
bilgi@egitimkitabevi.com

İnternet Satış: www.kitapmatik.com.tr
+90 537 512 43 00
bilgi@kitapmatik.com.tr

 kitapmatik
internetteki kitapçınız
kitapmatik.com.tr

ÖNSÖZ

Modern çağımızın yüksek teknolojiyi ve ileri bir uygarlık düzeyini sahiplenmesi birçok soruna yol açmaktadır. Bu süreçte, sorunlara çözüm bulmak için yüksek bilimsel bilgiye talep de artmaktadır. Bilimsel bilgi ve okuryazarlık, eğitim süreçleriyle, öğrenerek elde edilir. Doğu'yu ve Batı'yı asırlar boyunca meftun etmiş, Türk edebiyatının usta şairi Nizami Gencevi, bilimin insan hayatındaki önemini, yaratıcı rolünü doğru bir şekilde değerlendirip eserlerinde yer vererek, bazı bilimsel konulara değinmiştir:

O böyük, ağıllı, ayıq hökümdar

Öz şaxlıq taxtında tutarkən

Əmir etdi, verildi belə bir qərar:

Alimdir gözümdə ən əziz insan

Elimlə, hünərlə!-Başqa cür heç kəs

Heç kəsə üstünlük eləyə bilməz!

Şaire göre, insanlar ancak bilimin gücüyle başarılı olabilir. Bilime, bilim insanına duyduğu yüksek muhabbeti, kahramanı İskender aracılığıyla ifade eden şairin dizelerinden de yola çıkarak, günümüzde birçok sorunun, insanların bilimsel düşünceden uzak olmasından kaynaklandığını ileri sürebiliriz.

İnsanları diğer varlıklardan ayıran en önemli özellik, düşünebilmesi ve muhakeme edebilmesidir. Sorunları görebilmesi ve sorunlara çözümler üretebilmesi, modern insanın önemli özellikleri arasında yer almaktadır. Sistematik ve bilimsel düşünebilen insan zeki insandır. Zeki insan, aynı zamanda kendisi ile mücadele etme becerisine sahip irade sahibi bir kişidir. Bu vasıfları taşıyan insanlar, düzeyli bir sosyal çevrede, alkol vb. zararlı alışkanlıklardan kendilerini ve toplumu koruma gücüne sahip olabilirler.

Toplumla faydalı bir vatandaş olabilmek adına Türkiye'nin önde gelen üniversitelerinden biri olan İstanbul Üniversitesi'nde yüksek lisans çalışmamı

tamamlayıp doktora programına başladım. “Azerbaycan Medyasında Alkol Temsili ve Alkolün Toplum Etkisi” isimli yüksek lisans tezinden yola çıkarak ve Türkçe literatüre bir katkı sunmak arzusuyla hazırladığım bu kitap çalışması ile medyanın toplum üzerindeki olası olumlu ve olumsuz etkilerini ortaya koymayı amaçlamaktayım.

Çalışmamın yayına dönüştürülmesinde katkı sağlayan değerli hocam ve tez danışmanım Sayın Prof. Dr. Nilüfer Pembecioğlu'na ve editörlüğü ile çalışmamı destekleyen Sayın Prof. Dr. Uğur Gündüz'e teşekkürlerimi sunarım.

Yüz yüze görüşmeler için Azerbaycan'ın farklı kuşaklarından bilim insanlarına ve Türkiye'de ikamet eden soydaşlarıma sonsuz teşekkür ederim. Tezimin hazırlık aşamasında temel aldığım verilerin geçerlik ve güvenilirliğinin sınanmasında gösterdikleri anlayış için aileme özel şükranlarımı sunuyorum. Eğitimi her zaman destekleyen ve benim eğitimim için elinden geleni hiçbir zaman esirgemeyen, ancak maalesef yüksek lisans öğrencilik dönemimi göremeyen rahmetli anne ve babama sonsuz teşekkürümü bildirir, Allah'tan rahmet dilerim.

Seide ÖMER
İstanbul, 2021

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	III
GİRİŞ	9
AMAÇ, KAPSAM VE YÖNTEM	14

BİRİNCİ BÖLÜM AZERBAYCAN

1.1. AZERBAYCAN HAKKINDA GENEL BİLGİLER	17
1.2. AZERBAYCAN TOPLUMU	19
1.3.1. Nüfus / Projeksiyon	21
1.3.2. Kadın Erkek Çocuk Oranları (Dönemlere Göre Karşılaştırmalar)	22
1.3.3. Okuryazarlık Oranları	22
1.3.4. Kitap/Gazete /Dergi /Elektrik	23

İKİNCİ BÖLÜM AZERBAYCAN MEDYASI

2.1. Medya Sahipliği	29
2.2. Televizyon Sahipliği	30
2.3. Sinema ve Sinema İzleyici Oranları	33
2.4. Medyanın Toplum Üzerindeki Etkisi	37
2.4.1. Azerbaycan'da Medya Hukuku (Reklam ve Yayın Yasaları)	38

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM ALKOL KAVRAMINA BİR BAKIŞ

3.1. ALKOLÜN KISA TARİHÇESİ	41
3.1.1. Doğada Alkol	42
3.1.2. Tedavide Alkol	43
3.1.3. Ailede Alkol Faktörü	46
3.1.3.1. Genetik Faktörler	46
3.1.3.2. Psikolojik faktörler	47
3.1.4. Toplumda Alkol Faktorü	47
3.1.4.1. Dinsel Faktörler	48
3.1.4.2. Ekonomik Faktörler	48
3.2. AZERBAYCAN'DA ALKOLÜN YERİ	49
3.2.1. Üretim Oranları	52
3.2.1.1. Tüketim Oranları	53
3.2.2. Engelli Çocuklar	53
3.2.3. Trafik Kazalarında Alkolün Etkisi	53
3.2.4. Cinayet / İntihar / Yaralama Olaylarında Alkolün Etkisi	54
3.2.5. Yasal Çözümler	55

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
AZERBAJCAN MEDYASINDA ALKOL

4.1. AZERBAJCAN MEDYASINDA ALKOLÜN TEMSİLİ	57
4.1.1. Sinemada Alkol	57
4.1.2. Reklam Olarak Alkol	58
4.1.3. Sosyal Medyada Alkolün Temsili	59
4.2. SOVYETLER BİRLİĞİ DÖNEMİ VE SONRASINDA MEDYA	60
4.2.1. Sinema Endüstrisi	60
4.2.2. Sovyet Birliği Döneminde Sinema	63
4.2.2.1. Dönemin Filmleri ve Alkol Sahneleri Üzerine	64
4.2.2.1.1. İncelenen Film /“Qızıl Uçurum”	65
4.2.2.1.2. Değerlendirmeler	68
4.3. 1991 BAĞIMSIZLIK DÖNEMİNDE SİNEMA	69
4.3.1. Dönem Filmlerinde Alkol Sahneleri Üzerine	70
4.3.1.1. İncelenen Film/ “Təhminə”	70
4.3.1.2. Değerlendirmeler	74
4.4. 2000 SONRASI DÖNEMDE SİNEMA	74
4.4.1. Dönemin Filmlerinde Alkol Sahneleri	75
4.4.1.1. İncelenen Film/ “Aktrisa”	75
4.5. İZLEYİCİ ETKİLERİ	79
4.5.1. Yüzyüze Görüşmelerin Sonuçları	79
4.6. SİNEMADA ALKOLÜN İZLEYİCİYE SUNUMU VE İZLEYİCİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ	86
4.7. BULGULAR	86
SONUÇ	89
EKLER	91
KAYNAKÇA	108

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Azerbaycan'da Alkol Bağımlılığı Oranlarının Artışı	12
Tablo 2: Bakü Şehrindeki Toplu Kütüphaneler (yıl sonu sayıları)	25
Tablo 3: Azerbaycan'da Televizyon Kanalları	32
Tablo 4: Bakü Şehri Genelinde Sinemaların Sayısı	35
Tablo 5: 2017 Yılıının Sonunda Bakü ve İlçelerindeki Sinemaların ve Sinemaya Giden İzleyicilerin 1000 Kişi Üzerinden Yapılan İstatistiği	36
Tablo 6: Bakü'de 28 Mall Cinema Plus'da Zaman ve Formata Göre Bilet Fiyatları	36
Tablo 7: "Gence Mall" ve "Sumgayıt" Cinema Plus'da Zaman ve Formata Göre Bilet Fiyatları	37
Tablo 8: Reklamın Siyasi ve Ticari Karakteri	38
Tablo 9: 2004 Yılı Dünya Alkol Üretiminde İlk 20 Ülke	49
Tablo 10: Azerbaycan'da 2019 Yılında Alkol Ürünlerinin Üretimi	52
Tablo 11: Azerbaycan'da Marketlerde Bulunan Bazı Alkollü İçeceklerin 20.07.2019 Tarihindeki Satış Fiyatları	52
Tablo 12: Bazı Azerbaycan Filmlerinin Bütçesi	61
Tablo 13: Sovyet Döneminde Çekilmiş Alkol Kullanılan Filmler	64
Tablo 14: Sovyet Döneminde Çekilmiş Olan Alkol Kullanılmayan Filmler	65
Tablo 15: 1991-2000 Yıllarında Çekilen Alkol Kullanılan Filmler	70
Tablo 16: 1991-2000 Yıllarında Çekilen Alkol Kullanılmayan Filmler	70
Tablo 17: 2000-2020 Yıllarında Çekilen Alkol Kullanılan Filmler	75
Tablo 18: 2000-2020 Yıllarında Çekilen Alkol Kullanılmayan Filmler	75
Tablo 19: İncelenen Filmlerde Alkol Sunum Sahne Sayıları	87
Tablo 20: İncelenen Filmlerde Alkol Sunumunun Nedenleri	87

GÖRSELLER LİSTESİ

Görsel 1: Azerbaycan'da Okuryazarlık Oranı	23
Görsel 2: Azerbaycan'da Elektrik Santrallerinde Üretilen Elektrik Enerjisinin Gücü	28
Görsel 3: Azerbaycan Genelinde Dijital TV Yayını (2020)	33
Görsel 4: Alkolik Sirozun Histolojik Görünümü (H&E).	45
Görsel 5: 1990 Yılından 2019 Yılına Kadar Azerbaycan'da Trafik Kazalarında Ölenlerin İstatistiği	54
Görsel 6: "Kızıl Uçurum" filminin afişi.	69
Görsel 7: "Tehmine" filminden Tehmine ve Zaur karakteri.	74
Görsel 8: Aktrisa filminin afişi.	79

GİRİŞ

Dünyada yaşanan gelişmeler, toplumsal yaşamı etkileyerek sosyo kültürel değişimleri kaçınılmaz kılmıştır. İnsanların ilgi alanlarını, düşünce tarzlarını, sosyal davranışlarını, eğlenme biçimlerini, beklentilerini, yaşam standartlarını, olaylar karşısındaki tutumlarını ve değerlerini geçmiş dönemlerle kıyasladığımızda, özellikle son yıllarda yaşamımıza giren bilgi-iletişim ve dijital teknolojilerin gelişimiyle birçok değişimi yaşayarak öğrendiğimizi görmekteyiz. Toplumsal değişim, sosyal ağları dönüştürdüğü gibi, onlara bağlı olan bireyleri, davranışlarını da etkilemiş ve değiştirmiştir. Bununla birlikte, yaşanan değişimlerin, toplumun ve bireyin yaşamına zarar verecek bazı sorunları da beraberinde getirdiği gözlemlenmektedir. Bireyler her ne kadar sosyal yaşam içinde çeşitli ağlarla birbirlerine bağlı ve mutlu görünüyor olsalar da içlerindeki mutsuzluk, umutsuzluk, yalnızlık duygusu onları derinden etkilemektedir. Temelde ‘sosyal yalnızlık’ olarak adlandırılabilir olan bu durum, bireylerin sanal ortamlarda mutluluk arayışlarını kamçılayan, onları düşler ülkesine çekebilecek her türlü bağımlılığı da beraberinde getirebilen bir nitelik taşımaktadır. Sonuçta, sosyal yaşamlarında sözde mutlu görünen birçok insan, açık ya da gizli bir biçimde kendilerine zarar verebilecek kötü alışkanlıkların ve bağımlılıkların esiri olabilmektedir. Bunda, alkol, sigara, uyuşturucu gibi kavramların medya tarafından normalleştirilmesi ve bunlara ilişkin göstergelerin sıklıkla kullanılması da önemli rol oynamaktadır. Bu bağlamda, günümüz toplumunda yaygın olan alkol, tütün, uyuşturucu madde ve teknoloji gibi farklı türden bağımlılıklar, yaş, sosyal durum ve cinsiyet ayırt etmeksizin çok sayıda insanın hayatını, olumsuz sonuçları ile etkilemiştir ve etkilemeye devam etmektedir. Bağımlılığın her çeşidi bireyin bağışıklık sistemini zayıflatmakta; bu nedenle her türlü hastalığa yakalanma olasılığını da artırmaktadır. Bağımlılıklar, özellikle günümüzün koronavirüs pandemisi sürecinde, bağışıklık sistemini zayıflatıp zarar vererek, bireylerin hastalığa yakalanma riskini artırabilmekte, tedavi sürecinde her tür hastalıkla mücadeleyi zorlaştırmaktadır. Bu nedenle bağımlılığa sebep olan tüm maddelerden uzak durulması hayati önem taşımaktadır.

Önceleri yalnızca keyif veren maddelerle ya da belli toplumların ritüellere dayanan uygulamalarıyla kısıtlı olan bu maddeler, daha sonra fabrikasyon ürünlere dönüşerek dünya çapında bir sanayi oluşturmuş ve pek çok kullanıcının kolayca erişebileceği düzeye gelmiştir. Bunu destekleyen reklamlarla da kullanıcıların sayısı, kullanım sıklığı ve yoğunluğu gitgide artıyor görünmektedir. Örneğin, Mayıs 2021 itibariyle dünya genelinde sigara içenlerin sayısı 1,1 milyara yükseldi ve sigara kaynaklı ölümlerin sayısı 7,7 milyona ulaştı. Erkeklerde her 5 ölümden 1'i sigara nedeniyle gerçekleşti. Lancet'in raporuna göre sigaraya yeni başlayanların % 89'u 25 yaşına kadar bağımlı oldu.¹ Saygılı'nın Dünya Sağlık Örgütü verilerine göre yaptığı değerlendirmede, günümüzde, dünyada yaklaşık 2 milyar kişinin alkol tüketmekte olduğu öngörülmektedir.² Bu verilerden de anlaşıldığı üzere, çok sayıda insan sigara ve alkolün tüketicisi durumundadır. Bağımlılık ise, çok daha farklı bir noktada durmaktadır.

Bireylerin ve toplumların keyif veren maddelere bakışı çok farklı olabilmektedir. Kimileri bu maddelerin kullanımını bir lüks ve üst standartlarda yaşam göstergesi olarak değerlendirirken, kimi bir eğlence biçimi ve keyif, bir kısmı da tabu olarak değerlendirebilmektedir. Bazı toplumlarda bireysel kullanım olarak görülebilirken, bazılarında ise sosyalleşme aracı ya da toplu kullanım söz konusu olabilmektedir. Bazı toplumlar zaman zaman sigara ya da alkolü yasaklama yoluna gitmiş, bu tür baskılamalar, bu tür ürünlerin gizli saklı üretilmesi ve kullanılması sonucunu doğurmuştur.

Toplumda sosyal bir sorun olarak görülen alkol, ilk başta insana keyif veriyor gibi gözükse de, içeriğinde bulunan zararlı maddeler yüzünden insanda bağımlılık ve tolerans yaratmaktadır. Keyif veren maddelere karşı geliştirilen bu aşırı tolerans, zaman içinde kişinin beklediği keyfi alamaması nedeniyle kullanılan alkol miktarının giderek artmasına, sonrasında alışkanlıktan bağımlılığa dönüşebilmektedir. Birey, eskiden kullanılan, alışkın olunan alkol miktarı ile yetinemediğinde, daha fazlasını tüketerek alışık olduğu coşkuyu yakalamaya çalışmakta ve kullanım dozunun gitgide artması ile bağımlılığa doğru sürüklenmektedir. Modern toplumun önemli sorunlarından biri olan alkol, tıpkı diğer uyuşturucu maddeler gibi, pek çok soruna yol açabilmektedir. Örneğin, Uçar, çalışmasında trafik kazalarının %61'i, boşanmaların %80'i, şiddet olaylarının %50'si, cinayetlerin % 85'inin alkol bağımlılığından kaynaklandığını belirtmektedir.³

Kengerli çalışmasında, sistematik alkol kullanımının merkezi ve periferik sinir sistemi, gastrointestinal sistem, kardiyovasküler, bağışıklık ve kan sistemleri, böbrekler, karaciğer, akciğerler, endokrin bezleri, özellikle ganodları önemli ölçüde etkileyerek çeşitli derecelerde patolojiye neden olduğunu vurgulamaktadır. Alkol kullanımının diğer uyuşturucular gibi yavaş yavaş kişiliği bozduğu,

1 TRT Haber. (Mayıs 28, 2021). Sigara içenlerin sayısı tüm zamanların en yüksek seviyesine ulaştı.

2 Saygılı, 2011:80

3 Uçar, 1996:8

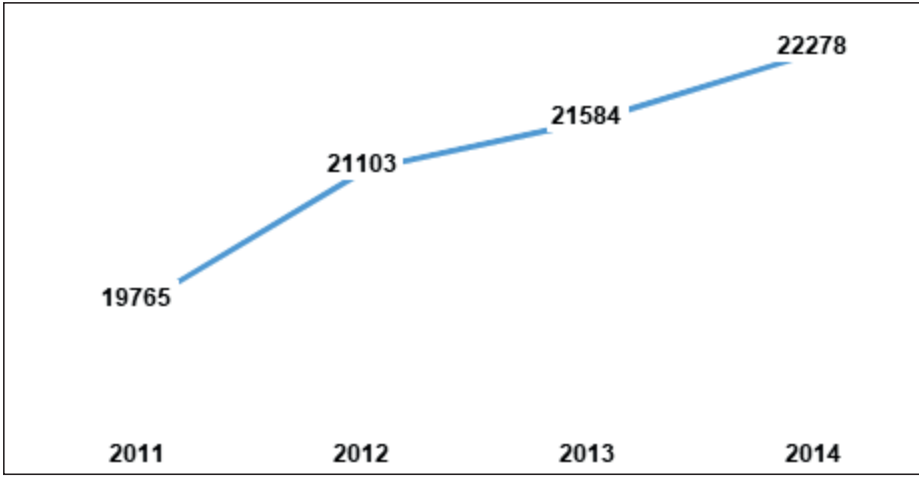
ciddi hastalıklara yol açtığı, erken yaşlanmaya ve erken ölüme yol açtığı vurgulanmaktadır.⁴ Bu bağlamda, alkol bağımlılığının yalnızca hastalıklara sebep olmadığı, ölümlere de yol açtığını söylemek mümkündür. Dünya Sağlık Örgütü'nün bu konudaki raporuna göre, yılda 2,5 milyon ölümün aşırı alkol tüketiminden kaynaklandığı tahmin edilmektedir.⁵

Azerbaycan günümüzde alkol üreten ve tüketen ülkeler arasında yer almaktadır. Tarihsel bağlamda değerlendirildiğinde, Sovyetler Birliği döneminden önce de Azerbaycan'ın geçmişinde şarap kültürünün izlerine fazlaca rastlanmaktadır. Sovyet döneminde ise Rusların ürettiği votka, Sovyetler Birliği'ne dahil ülkelerin tamamının tüketimine sunulmuştur. Genelde bileşiminde minimum %40 oranında alkol bulunan votka günümüze kadar uzanan köklü bir geçmişe sahiptir ve oldukça popülerdir. Coğrafi ve iklimsel koşullar değerlendirildiğinde, insanların içini ısıtan, kolay erişilebilen bir içecek olan votka, ülkenin neredeyse tamamında sıklıkla kullanılan ve anılan bir değere dönüşmüştür. Bununla birlikte, Sovyetler Birliği döneminde ortaya çıkan toplumsal sorunların sebeplerinin en başında alkolizmin geldiği ve bu sorunla mücadelenin o dönemde de önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir.

Bir içecek çeşidi olarak alkol, dünyada pek çok ülkede üretilmekte olup geniş kitlelerce tüketim potansiyeline sahiptir. Azerbaycan, bağımsızlığını kazandıktan sonra bir zamanlar Sovyetler tarafından talan edilen büyük üzüm bağlarını iyileştirip daha iyi ve nitelikli ürün verecek hale getirmiş, böylece, daha önce yıkılan ve kapanan alkol fabrikaları yenilenip farklı çeşitlerde alkol içeren içecekler üretilmeye başlanabilmiştir. Bu ürünlerin birçok ülkeye ihraç edilmesi devlet ekonomisine de büyük katkı sağlamaktadır. Bazı İslam ülkeleri ile kıyaslandığında, Azerbaycan Cumhuriyeti'nde alkol tüketimi ve ithalatında daha geniş bir serbestlik bulunduğu görülmektedir. Alışveriş merkezlerinde, marketlerde, yerli ve yabancı alkol ürünleri raflarda yerini alabilmekte ve 18 yaş üzeri bireylere satılabilmektedir. Alkolün Azerbaycan'da toplumsal hayatta rahatça tüketilebildiğinden söz edilse de, bireylerin aşırı alkol tüketiminin önüne geçmek amacıyla devlet tarafından bazı yasal düzenlemeler yapılması söz konusudur. Böylelikle alkolün toplum için zararlı etkilerinin azaltılmasına yönelik önlemler alınması amaçlanmıştır. Buna karşın, ülkenin genelinde alkol bağımlılığı oranlarının ve bireysel alkol kullanımı eğiliminin oldukça yüksek düzeyde olduğu görülmektedir. Azerbaycan Sağlık Bakanlığı'nın açıklamasına göre, ülkedeki resmi kayıtlı alkol bağımlısı: 2011'de 19.765, 2012'de 21.103 ve 2013'te 21.584 kişidir. 2014 yılında Azerbaycan'da toplam alkolik sayısı 22.278'e yükselmiştir. Son resmi verilere göre, ülkede alkol kullanım ve bağımlılık yaşı düşmüş, 15-17 yaş arası 1, 18-24 yaş arası 517, 25-29 yaş arası 1240, 30-34 yaş arası 142, 35-39 yaş arası 1669, 40-44 yaş arası 2583, 45-49 yaş arası 3027, 50-54 yaş arası 3245, 55-59 yaş arası 3374, 60-64 yaş arası 2986 ve 65 yaş üstü 2207 alkolik kişi bulunmaktadır.

4 Kangorli, 2018:6, 28

5 Şimşek, 2012:20

Tablo 1: Azerbaycan'da Alkol Bağımlılığı Oranlarının Artışı

DSÖ istatistiklerine göre, 2012 yılında Azerbaycan'da 15 yaşın üzerindeki 100.000 kişi başına düşen alkol tüketimi sonucunda erkeklerde böbrek sorunları nedeniyle ölüm sayısı 37.4, kadınlar arasında 27.4'tür.⁶Yapılan araştırmalarda ortaya çıkan sonuçlara göre Azerbaycan'da ailelerin dağılması, boşanmaların artması, saldırganlık, çocuklarda psikolojik bozukluklar, farklı hastalıkların görülmesi, insan ölümleri, trafik kazalarının ve suç işleme eğilimlerinin temelinde alkol kullanımının da bulunduğu gösterilmektedir.

Alkolün yol açtığı sorunları önlemek amacıyla Azerbaycan devleti, anayasasına alkolle ilgili kanunlar koyma yoluna gitmiştir. Kanunlara aykırı davranışta bulunanlara para cezası, iş yerine alkollü gelenlerin işlerine son verme yaptırımı ve daha ileri düzeyde davranışlara ise hapis cezalarının verilmesi öngörülmektedir.

Her ne kadar Sovyet zamanına damgasını vuran içki votka ise de, Azerbaycan tarihinde alkol denilince temelde yalnızca şarap kültürünün bulunduğu görülmektedir. Muhtemelen bunun nedeni üzüm yetiştiriciliği konusunda oldukça verimli olan Azerbaycan topraklarında çok eski dönemlerden beri, insanların üzüm bağları kurması ve bağıcılık tarımının gelişmiş olmasıdır. Bunun bir sonucu olarak Azerbaycan'da şarap fabrikalarının da eski zamanlardan beri faaliyet gösterdiği bilinmektedir. Ancak devletin bağımsızlığını kaybettiği Sovyetler döneminde, Azerbaycan toplumu alkol kavramı konusunda da adeta bir devrim yaşamaktaydı. Bu dönemde, Rus kültüründen Azerbaycan kültürüne giren yeni bir alkol türü olarak "votka" insanların yaşamına eklenmiş, hatta çok uzun yıllardır var olan şarap kültürünün yerini almıştır. Hızlı, yaygın ve yoğun kullanımıyla birlikte votka ile tanışmanın getirdiği sonuçlar toplumu olumsuz bir şekilde etkilemeye başlamıştır. Azerbaycan halkı, 70 yıl Sovyet Rusya'sı baskısı altında yaşamak zorunda kalmış olması nedeni ile iki farklı kültür arasında bocalamıştır.

6 Trend News Agency. (Aralık 2, 2015). Azərbcandə Sərxoşluğun Fəsadları.

Alkol kavramının yalnızca varlığı ve ekonomik göstergeleri önemli değildir, alkol kavramının ve tüketim biçimlerinin Azerbaycan toplumuna nasıl sunulduğu da son derece önemlidir. Örneğin, Azerbaycan’da medyanın tarihsel gelişimi incelendiğinde, özellikle yenilikçi ve modern bir sanat dalı olarak sinemanın 1895’den günümüze dek bireylerin ve toplumun genelinde belli bir hayat tarzını güçlü bir şekilde etkilediği söylenebilir. Sinema, birçok insanın düşündüğü gibi ‘basit bir eğlence’ değildir. Sanıldığına aksine sinema sayesinde bireyler ve toplumlar yalnızca eğlenmekle kalmamakta, sıradan ve sıkıcı günler geçirirken dünyayı ve kendini tanıma olanağı da bulabilmektedir. Aslında, değişik kahramanların çeşitli yaşam koşullarında davranışlarını örneklendirirken sinema, bireylere çok sayıda tektipleştirme ve davranış modelleri de sunmaktadır. Bu da çok önemli bir noktadır, çünkü medya aracılığıyla, kontrol edildiklerini fark etmeyen kitleler herhangi bir şey için programlanabilir. Bu tür bir programlama kısa ya da uzun vadeli olabilir, etkileri yaygın ya da bireysel boyutta ortaya çıkabilir. Kısacası, bireyler, izlediklerinden etkilendikleri ölçüde izlediklerine benzemeye çalışabilmekte, ekranda gördükleri kahramanları rol model olarak alabilmektedirler.

Bu bakış açısı ile değerlendirildiğinde, Azerbaycan’da halkın manevi zenginliğini ve sanatsal, entelektüel yaratıcılığın olanaklarını artıran sinema sanatının, toplumun yaşadığı zorlukları, sorunları, kazandığı başarıları ve gelişimini belirlediği öngörülebilir. Sonuçta bir yandan toplum yaşamı sinemaya yansımaktadır, bir diğer yandan da sinema perdesinden yansıyan yaşam biçimi yeniden halk tarafından özümşenerek gerçek yaşama aktarılabilir.

Bu durumda, sinema perdesine yansıyan her bir alkol kullanımı sahnesinin, halkın gerçek ve genel yaşamında yer alan alkolden kaynaklandığı ileri sürülebileceği gibi, alkolün Azerbaycan sinema sanatında da sıklıkla yer almasının da halkı etkileyebileceği öngörülebilir.

Azerbaycan sinema tarihinin, 1898 yılında, Bakü’de yaşayan ve çalışan A. M. Mişon’un kentsel temalar üzerine birkaç metraj denemesiyle başladığı bilinmektedir. Azerbaycan sineması başlangıç yıllarında sessiz ve siyah-beyaz, daha sonraları ise renkli ve sesli formatta çekilmiştir. 1925 yılında Abas Mirze Şerifzade’nin yönetmenliğinde çekilmiş ilk sessiz filmlerden biri olan “Bismillah” filminde, bir din hocasının evinde gizlice alkol kullanması komik olarak gösterilirse, 1916’da yönetmen Boris Svetlov’un çektiği ilk uzun metrajlı film olarak Azerbaycan’ın yaşam tarzını yansıtan “Neft ve Milyonlar Seldeninde” (1980 yılında “Kızıl Uçurum” adı ile yönetmen Fikret Aliyev tarafından tekrar çekilmiştir) filminde alkolün insan yaşamına getirdiği olumsuzluklar sergilenmektedir. Hızla gelişen Azerbaycan sinemasında, 1950’li yıllarda votka, bira, şampanya, şarap, viski gibi birçok farklı alkollü içeceklerin gösterimine de yer verilmiştir.

20. yüzyılın sonunda Sovyetler Birliği’nin çöküşünün ardından, Azerbaycan halkı ikinci kez kendi kaderini belirleme fırsatını yakalayarak bağımsızlığını ilan etmiştir.

Ancak, 1991 yılından itibaren Sovyetler'den ayrılan Azerbaycan'da sinema sektörü de birtakım sorunlarla yüz yüze kalmıştır. Birçok sektörde zayıflama yaşanmasına rağmen, Azerbaycan sineması kendi çabaları ile bağımsızlık döneminin savaş konularını ele alarak, gerçek hayatı yansıtan ve modern estetik taleplere cevap veren filmler çekmeyi başarmıştır. Bu dönemde çekilen filmlerin başlıca konuları genellikle 20 Ocak Katliamı ve Karabağ savaşıdır.

Alkolün sinemadaki temsili söz konusu olduğunda, Sovyetler'den Azerbaycan kültürüne girmiş votka kültürü artık insanların sosyal hayatının bir parçası haline geldiğinden, bu dönemde çekilmiş filmlerde de film kahramanlarının alkol kullandığına rastlanmaktadır. Azerbaycan sinemasının 2000'li yıllarda gelişme gösterdiği ve modern çağımızda uzun metrajlı filmlerde de alkol kullanıldığı görülmektedir. Sinemanın etkisi yalnızca sinema salonlarındaki izleyicilerle de kısıtlı kalmamaktadır çünkü Sovyet döneminde ve modern çağımızda çekilmiş filmler, günümüzde televizyonlarda yayınlanmakta ve toplum tarafından izlenmektedir. Ayrıca, Sovyetler döneminden günümüze kadar filmler aracılığıyla tanıdığımız alkolün, günümüz Azerbaycan televizyonlarında belirli saatlerde ve kurallar çerçevesinde reklamı da yapılmaktadır.

AMAÇ, KAPSAM VE YÖNTEM

Bu çalışma çerçevesinde genel anlamda Azerbaycan'da alkol tüketimini tetikleyen en önemli unsurlardan biri olarak medya ele alınmıştır. Böylelikle, hem Azerbaycan hem de Türkiye literatürüne ve Türkiye Yeşilay Cemiyeti'ne bilimsel bir bakış açısı ile katkı sağlanması ve yalnızca Azerbaycan toplumunun değil, genelde tüm toplumların alkolizmden korunması amaçlanmaktadır. Çalışma kapsamında alkolün yarattığı sorunların tüm çıplaklığı ve gerçekliği ile, Azerbaycan örneğinin ele alınması ve araştırmalarla topluma sunulabilmesi durumunda, toplumdaki alkol kullanımının ve medyadaki alkol temsiline azaltılabileceği, toplumda sıklıkla karşılaşılan alkol bağımlısı insanların oranının düşürülebileceği öngörülmektedir.

Eski Sovyetler Birliği'nde alkol tüketiminin fazla olduğu göz önünde bulundurularak Azerbaycan'ın da uzun bir dönem o birliğin parçası olması nedeniyle, yüksek dozda alkol kullanımı alışkanlığının birlikten ayrılmasına rağmen ülkede kısmen bir sorun olarak varlığını sürdürdüğü söylenebilir. Bu da Türk-İslam toplumunun ayrılmaz parçası olan Azerbaycan'da sadece Türklüğe ve İslam'a değil, insanlığa da yakışmayacak tavırların sergilenmesine neden olmaktadır. Azerbaycan toplumunda 1991 öncesi Sovyet döneminde, 1991 sonrası bağımsızlık döneminde ve 2000 sonrasında medyada alkolün temsili üzerinde durulması amaçlanmaktadır.

Bu çalışma, nicel ve nitel yaklaşımlarla Azerbaycan toplumundaki alkol kavramını ele alarak Azerbaycan medyasında alkol temsili ve alkolün topluma etkisi konusunu irdelemeyi amaçlamaktadır. Çalışma çerçevesinde, modern Azerbaycan toplumunun alkolle nasıl tanıştığına, alkolün toplum hayatına ve bireyin yaşamına

nereden ve nasıl girdiğine odaklanılarak, alkolün yol açtığı sorunlar da belli oranda ortaya konulmaya çalışılmaktadır.

Bu çalışmada, günümüzde medyada alkole hangi kurallara uyularak yer verilebildiği açıklanmaya çalışılmıştır. Ayrıca, geçmişin filmleri ele alınarak bunların içinde alkol sahnesi bulundurup bulundurmadıklarına ilişkin bir kodlama cetveli geliştirilmiştir. Böylelikle, Sovyet Dönemi; (1991-2000) ve (2000-2020) yıllarında alkol içeren ve alkol reklamı yapan sinema filmlerinin niceliksel oranları saptanmaya çalışılmıştır. Bunların örneklenebilmesi için, Azerbaycan toplumunun siyasi açıdan geçirdiği farklı dönemleri yansıtan üç sinema filmi, içerik açısından incelenerek, bu filmlerdeki alkol içeren sahneler ele alınmış, bu sahnelerin sayısı, süresi, alkolün cinsiyet bazında hangi karakterler tarafından tüketildiği ve hangi ortamlarda kullanıldığı gibi farklı değişkenler bağlamında değerlendirilmiştir.

Temel olarak sinema filmlerinde alkolün temsiline, izleyiciye sunumuna ve izleyici üzerindeki etkisine odaklanan bu çalışmada, Azerbaycan örneğinde alkol eğilimine medyanın etkisinin araştırılması hedeflenmektedir. Çalışmada öncelikle eski dönemlerin temel medyası olarak ön plana çıkan Azerbaycan sinemasına yer verilmiş olup, sonrasında alkolün ve televizyonda yayınlanan filmlerde ve genel anlamda Azerbaycan medyasında alkolün temsilinin Azerbaycan toplumunda algılanışı ile ilgili sorunlar ele alınmıştır. Araştırma Azerbaycan toplumuna ilişkin istatistiksel ve bilimsel veriler eşliğinde sunulan bu bilgilerden hareketle, toplumun önleyici tedbirler almasını hedefleyerek, daha sağlıklı ve daha güvenli bir toplumsal yapının oluşmasını sağlayabilmeyi amaçlamaktadır.

Sinemada temsil edilen alkol kullanımının bireyler üzerindeki etkilerini saptayabilmek amacıyla, çalışmada Azerbaycan'da ve Türkiye'de ikamet eden, farklı kuşaklardan Azerbaycan vatandaşlarından oluşturulan bir odak grup çerçevesinde yüz yüze röportajlar yapılmıştır. Odak grup üyeleri ile alkolün sinemada kullanılmasına gerek olup olmadığı ve Azerbaycan sinemasında alkolün sunumunun etkileri değerlendirilmektedir. Çalışmada, sorunun bütüncül bir çerçeveden serimlenebilmesi amacıyla, Azerbaycan toplumunda alkolün yol açtığı sorunlar istatistiki veriler ışığında incelenmekte, ayrıca seçilen bu üç Azerbaycan filmindeki alkol sahneleri, betimsel ve içeriksel açıdan çözümlenmektedir. Ayrıca çalışmada sinema eleştirmeni, psikolog ve gazetecilerin konu ile ilgili önerilerine de yer verilmektedir.

Araştırma, Azerbaycan medyası ve toplumu örneğinde yapıldığı için Azerbaycan dilinde yayımlanmış yayınlar öncelikli olarak ele alınmıştır. Çalışma, Azerbaycan'da üretilen alkol türlerinin ihracat ve ithalatını, Azerbaycan sinemasında alkol temsilini ve farklı kuşakların alkol eğilimini, alkolün genel olarak insan hayatı üzerindeki olumsuz etkilerini de ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Bu çalışma özellikle, alkolün sinemadaki temsiline bilimsel bir açıklama getirmeyi amaçlamaktadır. Azerbaycan'da öncelikle sinema odaklı bir alkol

kullanımı temsili olduğundan hareketle, sinemanın ötesinde, genel anlamda medyanın da alkolün serimlenişi ile medyanın genel anlamda alkol kullanımına özendirilen sahneler yayınlayıp yayınlamadığı çalışma kapsamında tartişılmaktadır. Çalışmada Azerbaycan medyasında alkol kullanımı ele alınarak, Azerbaycan sinemasının geçirmiş olduğu farklı dönemlere göre alkol kullanımının sayısal verilere dönüştürölmesi amaçlanmaktadır. Ayrıca, farklı yönetim dönemlerinde çekilmiş üç Azerbaycan filminde alkol kullanılan sahnelerin içerik analizinin yapılması ile bir yandan farklı yönetim biçimlerinin alkole gösterdikleri tolerans diğer yandan da izleyicilerin bu sahnelerdeki alkol temsilinden nasıl etkilendiklerinin belirlenmesi amaçlanmaktadır.

Özetle, bu çalışmada eklettik bir yöntem kullanılmıştır. Belli dönem filmlerinde alkol kullanımı olup olmadığına ilişkin bir biçimsel çözümlmeden, aynı dönem filmlerinin yapısal benzerlik oranına ilişkin olarak bir yapısal çözümlmeden, filmlerdeki alkol kullanımının hangi ortamlarda gerçekteğiğine ilişkin veri elde edebilmek için bir içerik çözümlemesinden, filmlerde alkolün ne tür işlevleri olduğuna ilişkin işlevsel çözümlmelerden yararlanılmakta, filmlerin izleyiciler üzerindeki etkilerinin saptanabilmesi için etki çözümlemesi yapılmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

AZERBAJCAN

1.1. AZERBAJCAN HAKKINDA GENEL BİLGİLER

Bireylerin ve toplumların yaşam standartlarını, beklentilerini ve yönelimlerini yaşadıkları coğrafya ile tarihsel dönem, kültürel geçmişleri ve bireysel deneyimleri belirlemektedir. Bu nedenle, Azerbaycan'ın şu andaki durumu kadar geçmişteki durumu ve geçirdiği devinimler son derece önemlidir. Günümüzde Azerbaycan, Avrasya'nın Kafkasya bölgesinde bir ülkedir. Azerbaycan'ın siyasal tarihi, ekonomik ve sosyolojik tarihi ile el ele gitmekte, bir alandaki değişiklikler, diğer tüm alanları da etkilemektedir. Yaklaşık 10 milyonluk Azerbaycan nüfusunun günümüz sınırları söz konusu olduğunda, Doğusunda Hazar Denizi, kuzeyinde Rusya'nın Dağıstan bölgesi, kuzeybatısında Gürcistan, güneybatıda Ermenistan ve Türkiye ve güneyde İran ile çevrelenmektedir. Evliya Çelebi'nin Seyahatname'sinde anlattığına göre, bu toprakların nüfusunu bir Türk etnik grubu olan Azerbaycan Türkleri ve çeşitli diğer etnik gruplar oluşturmaktadır. Tarihsel süreçte, Med ve Fars yönetimi sırasında birçok Kafkasın Albani Zerdüştlüğü kabul ettiği ve daha sonra Müslüman Arapların ve daha da önemlisi Müslüman Türklerin bu topraklara gelmelerinden önce Hristiyanlığa geçtiği bilinmekte, Türk kabilelerinin bölgeye, yerli Kafkas ve İran kabilelerinin Türkleşmesine büyük ölçüde yol açan fetihleri gerçekleştiren küçük seferler çerçevesinde geldiğine inanılmaktadır.

Hacısalihoğlu'nun da belirttiği gibi, (2012) 20. yüzyılın başlarında ulusçu düşüncenin eyleme dönüşmesiyle yeni bir dünya düzeni kurulmuş ve bu yeni düzende, tarihe şekil veren büyük imparatorluklar yerlerini kendi içlerinden çıkan ulus-devletlere bırakmak zorunda kalmıştır. Yüzyıl başındaki bu değişim Rusya halkları için sadece yönetim biçimiyle sınırlı kalan bir başkalaşımın ibaret kalmış, imparatorluk ortadan kaldırılmış, ancak beklenen ulus-devletler ortaya çıkmamıştır. Açıkçası, Bolşeviklerin böyle bir duruma müsaade etmemesi nedeniyle bu halklar ancak yüzyılın sonunda Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla bağımsızlıklarını elde edebilmişlerdir. Hacısalihoğlu, "Sovyet halkları arasında yer alan Türk dilli

halkların geç elde ettikleri bu bağımsızlıklarının meşruiyetini pekiştirmek amacıyla ulusun ve devletin biricikliğine atıfta bulunan toprak, bayrak, dil, tarih ve benzeri objeleri ulusçuluk temelinde yeniden tasarlamışlardır. Bu çerçevede siyasal tercihini ulus-devlet anlayışından yana yapan Azerbaycan da, diğer Türk temelli devletler gibi ulusçu bir anlayışla tarihine ve kimliğine yeni bir şekil vermeye başlamıştır” demektedir.⁷

1813 ve 1828 yıllarındaki Rus-İran Savaşları sonrasında, Rus İmparatorluğu’nun baskısıyla Kaçar İmparatorluğu tüm Kafkas topraklarını terk etmek zorunda kalmış ve 1813 yılındaki Gülistan ve 1828 yılındaki Türkmençay anlaşmaları ile Çarlık Rusyası ve İran Kaçarı arasındaki sınır kesinleşmiştir. Bununla birlikte, Azerbaycan uğruna yapılan savaşlar sonucunda, 1828’de Rusya ile İran arasında imzalanan Türkmençay Anlaşması, Azerbaycan’ı ve halkını ikiye bölmüştür. Azerbaycan’ın kuzeyi Rusya tarafından işgal edilmiş, güney kısmı ise İran devletinin bir parçası olmuş, bu nedenle, Azerbaycan devlet gelenekleri bir anlamda sona ermiştir.

28 Mayıs 1918’de Mehmed Emin Resulzade’nin önderliğinde Kuzey Azerbaycan’da Cumhuriyet ilan edilmiştir. Doğu’da ilk demokratik, hukuk ve laik devlet olan Azerbaycan’ın bağımsızlığı yalnızca iki yıl sürmüştür. Azerbaycan 1920’de Ruslar tarafından işgal edilerek 70 yıl Sovyet esaretinde kalmıştır. Azerbaycan topraklarını sahiplenmek isteyen Ermeniler 1905, 1918-1920, 1948-1953 ve 1988-1993 yıllarında Azerbaycan topraklarına saldırmış ve halkı topraklarından, yurtlarından etmiştir. 1988-1992 yılında Ermeniler’in Azerbaycan’a planlı olarak yaptıkları son etnik temizlik politikası sonucunda, 250 bin Azerbaycanlı topraklarından zorla kovulmuştur.⁸

Azerbaycan, 19-20 Ocak 1990’da, Kızıl Ordu’nun silahlı baskısına maruz kalmıştır. Bakü şehrinde yaşanan bu olayda pek çok insan katledilmiştir. Sonuçları bakımından bu olay, Azerbaycan’ı tekrar bağımsızlığa götüren yolu açmıştır. 18 Ekim 1991’de Azerbaycan tekrar bağımsızlığına kavuşsa da, Ermeni-Rus işgalci güçleri ile savaşmak durumunda kalmış, topraklarının % 20’si işgal edilmiştir.

Günümüzde, Azerbaycan Cumhuriyeti, Batı Asya ile Doğu Avrupa’nın kesişme noktasında yer alan, kuzeyde Rusya Federasyonu (RF), güneyde İran (IRI), batıda Türkiye, Gürcistan ve Ermenistan, doğuda Hazar Denizi aracılığı ile Kazakistan ve Türkmenistan ile komşu bir ülke konumundadır. Azerbaycan Cumhuriyeti’ne bağlı olan Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti’nin başkenti Nahçıvan, 2018’den bu yana İslam kültürünün başkentidir.

Azerbaycan devletinin güç kaynağı nüfusu 10 milyona erişen Azerbaycan halkı ve üç milyonu aşan nüfusu ile başkent Bakü’dür. Azerbaycan devleti yasal olarak tanınan demokratik bir ülkedir, anayasal ve üniter bir cumhuriyettir. Etnik olarak Türk ve Müslüman çoğunluğa sahip ülkede, Hristiyan ve Musevi inançlarına sahip vatandaşlar da bulunmaktadır. Ülkede % 90.6 Azerbaycan Türk’ü, % 2.2 Lezgi,

7 Hacısaliyev, 2012: 173-194

8 Məmmədov, Süleymanlı, Abbasov, 2016:10

% 1,8 Rus, % 1,5 Ermeni (Ermeniler işgal altında tuttıkları Dağlık Karabağ topraklarında yaşamaktadırlar), % 1,0 Talışlar, % 0,6 Avarlar, % 0,5 Türkler, % 0,4 Tatarlar, % 0,4 Ukraynalılar, % 0,2 Sahular, % 0,2 Gürcüler, % 0,13 Tatlar, % 0,1 Yahudiler, % 0,1 Udinler ve % 0,12 diğer milletlerden insanlar yaşamaktadır.⁹

Devletin resmi dili Azerbaycan dilidir. Ülkede Azerbaycan Türkçesinin yanı sıra Rusça da yaygın olarak konuşulmaktadır. Azerbaycan'da yaşayan, Kafkas ve Farsça konuşan etnik gruplar dillerini halen korumaktadırlar. Ülkenin resmi dini İslam dinidir. Azerbaycan Cumhuriyeti'nde din ve devlet işleri ayrıdır.

Azerbaycanlı olmak, yalnızca ülke sınırları içinde yaşamayı beraberinde getiren bir kavram değildir. UNESCO'ya göre günümüzde, dünyanın çeşitli ülkelerinde 40 milyondan fazla Azerbaycanlı yaşamaktadır. Dünyada yaşayan Azerbaycanlılar'ın sayısı yaklaşık olarak şu şekildedir: İran'da 30 milyon, Türkiye'de 3 milyon, Rusya'da 2 milyon, ABD'de 1 milyon, Ukrayna'da 1 milyon, Irak'da 700 bin, Gürcistan'da 500 bin, Afganistan'da 430 bin, Hindistan ve Pakistan'da 350 bin, İsveç, Norveç, Danimarka ve İskoçya'da 300 bin, Almanya'da 300 bin, Kanada'da 174 bin, Fransa'da 170 bin, Suriye'de 50 bin, Suudi Arabistan'da 40 bin, İsviçre'de 40 bin, Yemen'de 10 bin, Avustralya'da 8 bin, Malta'da 2.5 bin. Ek hesaplamalara göre ise, dünyada şu an toplam 50 milyon Azerbaycanlı yaşamaktadır.¹⁰

Güzel'in aktarımına göre Azerbaycan her ne kadar ikiye ayrılrsa da kültür ve edebiyat bir şekilde birbirinden etkilenecek devam etmiştir. Uzun süre Rusya'nın işgali altında kalmasına rağmen, Azerbaycan toplumu kendi tarihini, kültürünü korumuş, yozlaşmaya karşı güçlü bir direnç göstermiştir. Azerbaycan devleti, zengin petrol ve doğalgaz yatakları ile gelişmekte olan bağımsız bir ülkedir. Dünyadaki petrol rezervlerinin % 4'ü ve doğalgazın % 6'sı Hazar Denizi'nde bulunmaktadır. Ülkenin iki milli büyük petrol şirketi vardır; Azerbaycan Devlet Petrol Şirketi (SOCAR) ve Azerbaycan Uluslararası Petrol Şirketi (AIOC).¹¹

1.2. AZERBAJCAN TOPLUMU

Azerbaycan halkı dünyanın en eski devlet geleneğine sahip, dünyanın büyük bir coğrafyasında yer alan Türk halklarından biridir. Azerbaycan halkı, ulusal kimliğini "Dede Korkut" destanı ile tanıtmıştır. Dede Korkut Destanı'ndan sonra yazılan Köroğlu Destanı'nda, "Köroğlu" karakteriyle Azerbaycan'ın cesur, kahraman yiğitlerin ocağı olduğunu göstermiştir. Süleymanlı'nın aktarımına göre Azerbaycan halkı her zaman Türk milli kimliğini yaşatmış, öncü kimliğini kaybetmemeye çalışmıştır.¹²

1918 yılında Güney Kafkas'da Azerbaycan Cumhuriyeti'ni kuran Azerbaycan halkı, bir yandan dünyaya devlet kurma becerisini göstermiş, diğer yandan kadınlara oy kullanma hakkını veren ilk müslüman devlet olmuştur.

9 Tağıyeva,1991-2006.

10 Tağıyeva,1991-2006.

11 Beşler, 2000: 22,60,185

12 Süleymanlı, 2006:24

Ancak, Azerbaycan 1920 yılında bağımsızlığını kaybetmiştir. Sovyet baskısı altında olan Azerbaycan halkı, uzun yıllar dünyadan soyutlanmış bir biçimde yaşasa da manevi bütünlüğünü, milli kimliğini, ahlaki değerlerini zorluklar çekerek koruyabilmiştir. 20. yüzyılın başlarında ortaya çıkan Bolşevik hükümeti, Azerbaycan halkının hayatında derin izler bırakmıştır. Azerbaycan'da Sovyet iktidarına itiraz eden, Azerbaycan devletinin bağımsızlığı için mücadelesini devam ettiren pek çok aydın, Stalin tarafından "Pantürkist" damgası vurularak Sibirya'ya sürgün edilerek hapsedilmiş, çoğu kurşuna dizilmiş, öldürülmeyen bazı aydınlarsa KGB'nin takibine maruz kalmış ve rejimin çıkarları doğrultusunda hizmet etmeye mecbur bırakılmışlardır. Bunların arasında Hüseyin Cavid, Ahmed Cavad, Mikayıl Müşfik ve başka bazı aydınlar bulunmaktadır. Sovyet rejimi, Azerbaycan Türklerini her zaman milli kültür ve tarihinden uzaklaştırmaya çalışmıştır.¹³

Güzel'e göre, 1948 yılında Azerbaycan'ın başkenti Bakü'de denizden 100 km. mesafede petrol çıkarılmıştır. Zengin enerji kaynaklarına sahip Bakü, petrol yataklarının bulunduğu günden itibaren dünyanın dikkatini çekmiştir. Sovyetler Birliği döneminde, Rusya'nın Azerbaycan petrolünü kullandığı, karşılığında bir kuruş dahi ödeme yapmadığı bilindiğinden, Rus yönetiminin bu durumu ideolojik olarak gerekçelendirdiği bilinmektedir.¹⁴ Azerbaycan halkı II. Dünya Savaşı'nda gösterdiği cesaretle, ne denli yiğit ve kahraman bir halk olduğunu ortaya koymuştur.

Süleymanov'ların aktarımına göre, Ermenistan ve Azerbaycan arasında, 1988'de başlayan Dağlık Karabağ çatışması günümüzde de devam etmektedir. 1989 yılının sonu, 1990 yılının başlarında şimdiki Ermenistan devletinin topraklarından 250 binden fazla Azerbaycanlı sınırdışı edilmiş, 216 Azerbaycanlı katledilmiş, 49 kişi dağlarda donmuş, 41'i hunharca dövülerek, 35 kişi işkence edilerek öldürülmüş, 11 kişi diri diri yakılmış, 16 kişi kurşuna dizilmiş, 2 kişi hastanede doktorlar tarafından öldürülmüş, 2 kişinin kafası kesilmiş, diğerleri suda boğularak, asılarak, elektrik verilerek vb. insanlık dışı yöntemlerle katledilmiştir.¹⁵

1989 yılında başlayan savaş, Kanlı Ocak olayı ile bitmiştir. 1990 yılının 19'unu 20'sine bağlayan Ocak gecesinde, Garbacov kontrolündeki Ermeni çetelerinin Azerbaycan halkına uyguladığı kanlı zulüm gecesinde, halk kendi gücünü göstermiştir. Bu facia gecesinde düşman tanklarının üzerine yürüyen siviller şehit düşse de, Azerbaycan tarihinde bir kahramanlık destanı yazılmış ve 18 Ekim 1991 tarihinde Azerbaycan tekrar bağımsızlığını kazanmıştır.

1992-1993 yıllarında Ermenilerin silahlı saldırıları sonucunda Dağlık Karabağ Özerk Bölgesi ve yedi ilçe işgal edilmiştir. Savaş sonucunda 700 bin insan yurtlarından mahrum kalmış, ülkenin şehir ve köylerine geçici olarak yerleşmişlerdir. Ülkede 1 milyon civarında mülteci ve yerinden edilmiş kişi olmasına rağmen, 3119 kişi "mülteci" statüsü kazanmak için müracaat etmiştir. Bunların büyük bir kısmı Çeçen

13 Yakar, 2018.

14 Beşler, 2000:20

15 Süleymanov ve Süleymanov, 2012:9,10

menşeli Rusya vatandaşı iken, aralarında Afganistan, İran, Irak ve Filistinliler de bulunmaktadır.¹⁶

Ermeniler'in 1918 yılında Azerbaycan halkına karşı yaptığı katliam, 26 Şubat 1992'de tekrarlanmıştır. Vahşi Ermeni çeteleri (faşistleri) ve Sovyet askerleri, Azerbaycan'ın Karabağ bölgesindeki Hocalı Kasabası'na saldırmıştır. Hocalı Kasabası'na yapılan saldırı sonucunda Ermeniler tarafından aynı gecede 613 masum sivil şehit edilmiştir. Bu şehitlerin 106'sı kadın, 59'u çocuk ve gençtir. Bu katliam sonucunda 23 çocuk ailesiz kalmış, 230 çocuk anne-babalarından birini kaybetmiş, 487 kişi sakat kalmış, 150 kişi kaybolmuş ve bugüne kadar akıbetleri hakkında herhangi bir bilgi alınmamış, 1275 kişi esir düşmüş ve bunlar hakkında da herhangi bir bilgi alınmamıştır.¹⁷ Başsavcılığın tıp uzmanı Prof. R. M. Yusif'in açıklamasına göre, bu olayda öldürülen insanlar üzerinde yapılan otopsilerin sonuçlarına göre, 33 kişide işkence izleri bulunmakta, kafalarının derilerinin soyulduğu, kadınların göğüslerinin ve cinsel organlarının, burun ve kulaklarının kesildiği görülmüştü.¹⁸ Aynı gece, halk sessiz kalmamış, düşmanla göğüs göğüse savaşıarak mücadele vermektен geri durmamıştır. Bu savaş 1994 yılına kadar devam etmiştir. Tarihe Hocalı Katliamı olarak geçen bu olayda, yerleşim merkezi bir gece içinde yakılarak yok edilmiştir. İslam İşbirliği Örgütü, bu olayı soykırım olarak tanıyan, Azerbaycan topraklarının kurtarılmasını talep eden ve Ermenistan'ı saldırgan bir devlet olarak tanıyan çok sayıda karar alan ilk uluslararası örgüttür. Bunun yanında, bu olayı soykırım olarak tanıyan ve kınayan ABD eyaletlerinin sayısı her yıl artmaktadır.¹⁹

2016 yılı Nisan ayının 1'ini 2'sine bağlayan gece, Ermeniler'in ateşkesi bozarak başlattığı saldırıya Azerbaycan ordusu karşılık vermiş, Ermeniler'e üstünlük sağlayarak Fuzuli yönünde "Leletepe" denilen bölge Ermeniler'den geri alınmıştır.

27 Eylül 2020 tarihinde, Azerbaycan Ordusu, Başkomutan İlham Aliyev'in liderliğinde, Ermenistan'ın tekrar eden provokasyonlarını ve yeni işgal planlarını önlemek ve işgal altındaki topraklarını kurtarmak için bir zafer yürüyüşü başlatmıştır. Kırk dört gün süren operasyon sonucunda Azerbaycan Ordusu, Ermenistan'ın silahlı kuvvetlerini yok etmiş, Cebrail, Kubadlı, Zangilan, Füzuli bölgelerini, Hocavend bölgesinin çoğunu, Laçın yöresine bağlı bazı köyleri ve Şuşa şehrini işgalden kurtarmıştır.²⁰

1.3.1. Nüfus / Projeksiyon

Yüzölçümü 86.600 km² olan Azerbaycan'ın nüfusunun, 1 Mart 2020 itibarıyla 10.079.300'e ulaştığı anlaşılmıştır. 2020 yılında nüfusun %52,8'i kentsel, %47,2'si kırsal alanda yaşamaktadır. Toplam nüfusun %49,9'u erkek ve %50,1'i kadınlardan oluşmaktadır.²¹

16 Azerbaycan Respublikası BMT Yanında Daimi Nümayəndəliyi.

17 Azerbaycan Respublikası Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi, 2007:12

18 Yaqublu, 1992:18

19 Məmmədov, Süleymanlı, Abbasov, 2016:177

20 Azər Tac. (Kasım 10, 2020). Tarixi sənəd imzalandı: Dağlıq Qarabağ münafiqəsi Azərbaycanın tam qələbəsi ilə başa çatdı.

21 Azər Tac. (Nisan 18, 2020). Azərbaycanca əhalinin sayı 10 milyon 79 min 300 nəfərə çatıb.

Devlet İstatistik Komitesi'nin verilerine göre, 2017 yılı Ocak-Eylül döneminde Azerbaycan'da 107.459 doğum olmuştur. Gerçekleşen doğumların 1918'i ikiz, 33'ü üçüz olmuş, 43.640 doğum ise ölümlle sonuçlanmıştır.²² 2019 yılında ülkede 55.916 ölüm kaydedilmiştir. 1.000 kişi başına ölüm oranı 2018'e göre 5.8'den 5.6'ya düşmüştür.²³

İstatistiki verilere göre Azerbaycan'da 100 yaşını geçen insan sayısı gittikçe artmaktadır. 2015 yılında Azerbaycan'da 100 ve 100 yaşından büyük 619 kişi, 2016'da 626, 2017'de 683 ve 2018'de 749, 2019'da ise 880 kişi olmuştur.²⁴

Azerbaycan hızlı nüfus artışı gösteren bir ülkedir. Ülkede doğum sayısı ölüm sayısını 2-2,5 kat aşmaktadır.²⁵ BM'nin gezegendeki demografik süreçlerle ilgili en son raporuna göre, ülke nüfusu 2050 yılında 11 milyon olacaktır.²⁶ 2020 yılında tüm dünyada rastlanan koronavirus (COVİD-19) enfeksiyonuna ülkede 31.221 kişi yakalanmıştır. Bunların 24.495'i tedavi edilmiş, 438'i vefat etmiştir.²⁷

1.3.2. Kadın Erkek Çocuk Oranları (Dönemlere Göre Karşılaştırmalar)

1 Ocak 2017 tarihinde, 1-4 yaş arası nüfusun %46,5'i kadın, %53,5'i erkek, 5-9 yaş arası nüfusun %46,2'si kadın, %53,8'i erkek, 10-14 yaş arası nüfusun %46,7'si kadın, %53,3'ü erkek, 15-19 yaş arası nüfusun %47'si kadın, %53'ü erkek, 20-24 yaş arası nüfusun %48,2'si kadın, %51,8'i ise erkeklerden oluşmaktadır. 25 yaş üstü kadın nüfusu erkeklerden daha fazladır.²⁸ 2019 yılında Azerbaycan nüfusunun %49,9'u erkeklerden, %50,1'i kadınlardan oluşmaktadır.²⁹ Günümüzde ülke nüfusunun 2,5 milyonunun %25,5'i gençlerden oluşmaktadır. Gençlerin %50'si kent merkezlerinde, %49,4'ü kırsal alanda yaşamaktadır. Gençlerin %48,3'ü kadınlardan oluşmaktadır.³⁰

1.3.3. Okuryazarlık Oranları

10 milyon nüfuslu Azerbaycan devletinin genel okuryazarlık oranı %98,8'dir. Erkeklerin okuryazarlık oranı %99,5 iken, kadınların okuryazarlık oranı %98,2'dir.³¹

İstatistiklere göre 2004 yılında Bakü'de okullarından mezun olan 25.953 öğrenciden 23.528'i üniversiteye başvurmuş (%87,29), sınavlar sonucunda 9025'i (müracaat edenlerin %38,47'si) üniversiteye kayıt olmuştur. 2009-2010 eğitim yılı üniversite sınavlarında lise mezunlarının %14,8'i 500-700 puan, %2,9'u 100-200 puan, %2,6'sı 50-100 puan almıştır. 200'den düşük puan alan lise mezunlarının genel katılımcı sayılarına oranı 2005 yılında %62 (500'den fazla puan alan %44), 2006 yılında %62,7 (500'den fazla puan alan %4,8), 2007 yılında %60 (4,6), 2008 yılında

22 Report Informasiya Agentliyi. (Kasım 16, 2017). Bu il Azərbaycanda doğulan oğlan uşaqlarının sayı qızlardan 7 faiz çox olub.

23 Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsi.

24 Azərbaycan 24. (Eylül 2, 2019). Azərbaycanda yaşı 100dən çox olanların sayı.

25 Azərbaycan Respublikası Ailə və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi.

26 Azər Tac. (Mart 4, 2013). BMT:2050-ci ildə Azərbaycan əhalisinin sayı 11 milyona çatacaqdır.

27 Azərbaycan Respublikası Səhiyyə Nazirliyi. (Temmuz 29, 2020). Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabineti Yanında Operativ Qərarğahın məlumatı.

28 Trend New Agency. (Ağustos 29, 2017). Oğlan uşaqlarının sayı azalsada, hər qız uşaqlarından 7 min çox doğulurlar.

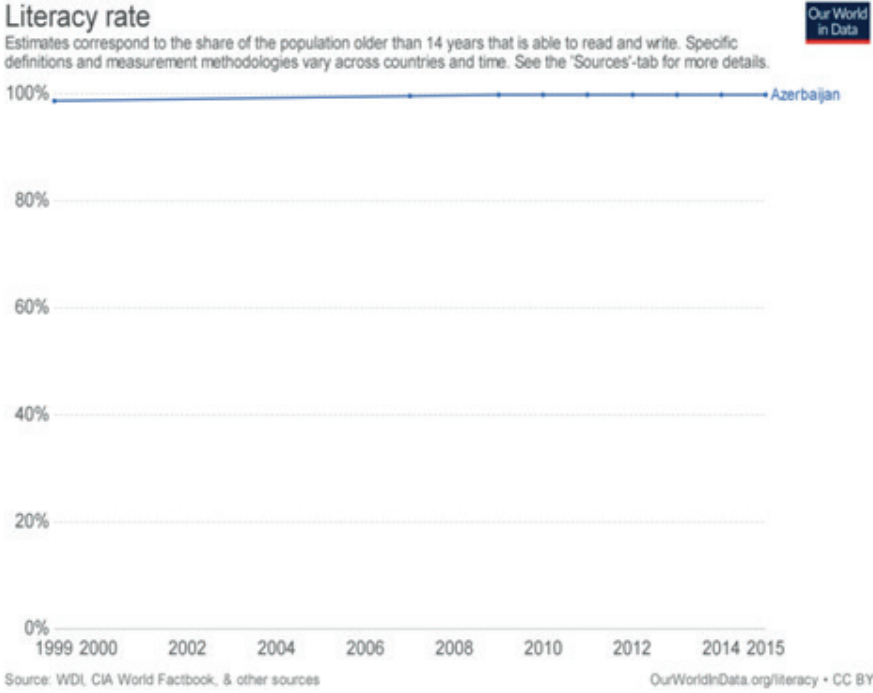
29 Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsi.

30 Azərbaycan Respublikası Ailə və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi.

31 Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi.

ise %56,4 (4,2) olmuştur.³² Aşağıdaki görselde, 1999’dan 2015’e Azerbaycan’da okuryazarlık oranı %100 olarak gösterilmektedir.

Görsel 1: Azerbaycan’da Okuryazarlık Oranı

1.3.4. Kitap/Gazete /Dergi /Elektrik

Kitap

Azerbaycan oldukça tarihi ve kıymetli kitaplara sahiptir. “Avesta” ve “Kitabi Dede Korkut” vb. kitaplar buna bir örnektir. Orta asırlarda Azerbaycan kitap kültürü büyük başarılar kazanmıştır.

16. ve 17. yüzyıllarda dünya kültürünün incileri arasında Azerbaycan’ın büyük dünya şairlerinden Nizami Gencevi, İmadeddin Nesimi ve Muhammed Fuzuli gösterilmekte idi. 1970 yılında Azerbaycan’da 25 milyon 400 bin nüsha kitap fonu olan 2923 toplumsal kütüphane, 1985 yılında 38 milyon 800 bin kitap fonu olan 4225 toplumsal kütüphane hizmette idi. Ülke bağımsızlığını kazandıktan sonra kitap vakfı 13 milyon 400 bin nüsha artmış, kütüphanelerin sayısı 1302’ye yükselmiştir. 2015 yılında Azerbaycan dilinde 140 kitap, Rus dilinde 21 kitap, ülke dışında ise 453 kitap yayınlanmıştır. Azerbaycan’ın en büyük milli kütüphanesi M. F. Ahundzade adına 1922’de kurulmuş ve resmi açılışı 23 Mayıs 1923’te yapılmıştır.

³² Məmmədada, 2010:6

³³ Our World in Data.

İmparatorluk Teknik Topluluğu Bakü Şubesi ve Bakü sosyal toplumunun kütüphaneleri ve vakıflarından bu kütüphaneye 5.000 adet kitap bağışlanmıştır. 1923'te dikkatini fonun tamamlanması üzerine yoğunlaştıran kütüphanede, 1925'te kendi fonunda 51.000 kitap, 1928'de 300.000 kitap, dergi, gazete ve diğer basılı ürünleri toplanmıştır.

1928'de kütüphanede Doğu, Rus, Batı Avrupa, Özel Şube, Servis ve Bibliyografya bürosu bölümleri bulunmaktaydı. Şu anda, 25 şube ve 26 bölümü olan kütüphane fonunda, 4 milyon 513 bin adet basılı ürün depolanmaktadır. Kütüphanede 2000 yılında internet salonu, 2001 yılında Eğitim Merkezi, 2003 yılında otomatik yönetim sistemi devreye girmiştir. Kütüphanede elektronik katalogla beraber kitapların elektronik versiyonları da bulunmaktadır.³⁴

2008-2013 yılında Azerbaycan'da "kütüphanelerin faaliyeti" hakkındaki devlet istatistik verilerine göre, 8507 kütüphanenin 2322'si kentsel alanda, 6185'i kırsal alandadır. Bunların yüzde %50,7'si Milli Eğitim Bakanlığı'na, %46,6'sı Kültür ve Turizm Bakanlığı'na, %2,7'si ise diğer kurumlara bağlı olarak faaliyet göstermektedir. Kütüphanenin 111 milyon kopyasını oluşturan fonun yüzde 80,5'ini kitaplar, yüzde 5,4'ünü gazete ve dergi, yüzde 14,1'ini ise diğer araçlar oluşturmaktadır ki, onların da yüzde 72,8'i kentsel, yüzde 27,2'si kırsal alanlarda olan kütüphanelerde yer almaktadır. Kütüphane fonunun yüzde 34,6'sı ortaokullarda, %32'si Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı kütüphanelerde, %21,4'ü bilimsel ve bilimsel-teknik kütüphanelerde, %12'si ise diğer kurumların ve örgütlerin kütüphanelerinde bulunmaktadır.³⁵

Aşağıdaki tabloda yılın sonunda Bakü şehrindeki toplu kütüphanelerde bulunan kitap ve dergilerin sayısı gösterilmektedir.

34 Azerbaycan Milli Kitabxanası.

35 AzərTac. (Kasım 27, 2009). Azərbaycanca Kitabxanaların Araşdırılması Keçirilmişdir.

Tablo 2: Bakü Şehrindəki Toplu Kütüphanələr³⁶ (yıl sonu sayıları)

Yıllar	Kütüphanələrin sayısı	Kitap və dergilərin sayısı (bin nüsha üzərindən)
2000	136	10846,4
2001	136	10831,8
2002	135	10819,2
2003	135	10838,4
2004	135	10860,3
2005	115	10295,6
2006	112	10052,2
2007	117	10024,5
2008	111	9925,1
2009	112	9881,5
2010	127	10484,3
2011	125	10382,3
2012	126	10211,3
2013	111	10038,4
2014	107	9727,9
2015	102	9374,5
2016	101	9305,4
2017	100	9238,4
2018	99	9204,0

Gazete

Tanınmış Azərbaycanlı gazeteci, bilim adamı, pedaqog və təlimçi Hasan Bey Zardabi'nin Azərbaycan kultür tarixində özəl bir yeri və xidməti bulunmaqdadır. Hayırsever bir insan olan Zardabi, toplumun və gənçlərin təlim səviyyəsinin yüksəlməsi üçün tiyatrolar kursu da, daha sonraları bunların toplumun aydınlanmasında yeterli olmadığını görərək başqa yontemlər aramaya başlamışdır. Uzun bir arayıştan sonra Zardabi tərəfindən 22 Temmuz 1875'de "Əkinçi" ("Ekinçi") gazetesi yayına başlamışdır.

Bu gazetenin ortaya çıxmasının Azərbaycan halkının gelişimine büyük katkısı olmuştur. "Əkinçi" gazetesi ile ilk defa Azərbaycan medyası kurulmuştur. 19. yüzylın ikinci yarısında cehalete karşı savaşılan bu gazete, toplumda aydınların yetişmesinde önemli rol oynamışdır. Ayda 300-400 tirajla yayınlanan gazetenin ömrü yalnızca 56 sayı çıkabilecek kadar sürmüştür. Gazetede Necef Bey Vezirov'un, Asger Ağa Gorani'nin Moskova'dan, Mehemedtağı Alizade Şirvani'nin Şamahı'dan, Heyder'inin Derbend'den gönderdikleri mektuplar, Seyid Ezim Şirvani'nin şiirleri

ve Mirze Feteli Ahundov'un "Vekili-namelumi millet" (Vəkili-naməlumi millət) imzası ile makaleleri yayınlanırdı. Gazete Bakü'de basılsa da, Dağıstan'da ve Volga boyunda, Merkez Asya ve Sibirya'da da okunmaktaydı. 1877 yılında Çar Sensurası tarafından gazetenin yayını durdurulmuştur.

"Əkinçi" gazetesinden sonra "Ziya" ("Ziyayi-Qafqaziyyə") ("Ziya" ("Ziyayi-Qafqaziyyə") ve "Keşkül" («Kəşkül») yayınları basının gelişmesine katkıda bulunmuştur. 1883'de ilk defa dergi formatında yayınlanan "Keşkül" dergisi sonradan gazete olarak basılmıştır. Azerbaycan Türkçesinde gazetelerin basımına ise daha sonraları izin verilmemiş ve 1903'te Tiflis'te uzun aradan sonra "Şərqi-Rus" (Şerqi-Rus) gazetesi çıkarılmıştır. Rusça yayınlanan bu gazetede Azerbaycanlı aydınların da yazılarına yer verilmiştir.

1905-1920 yılında çok sayıda gazete yayınlanmıştır. Bunlardan "Hayat" ("Həyat") (1905-1906), "İrşad" ("İrşad") (1905-1908), "Tekâmül" ("Təkamül") (1906-1907), "Taze Hayat" (Təzə Həyat) (1907-1908), "Burhan-ı Tereqqi" ("Burhani Tərəqqi") (1906-1911), "İttifaq" ("İttifaq") (1908-1911), "Tereqqi" ("Tərəqqi") (1908-1909), "Hakikat" ("Həqiqət") (1909-1910), "Nicat" (Nicat) (1910-1912), "Seda" ("Səda") (1909-1911), "Hilal" və "Şihab Sağıb" ("Hilal" ve "Şəhab-ı sağib") (1910-1911), "Asar-ı Hakikat" ("Asari Həqiqət") (1911-1912), "Yeni İrşad" ("Yeni İrşad") (1911-1912), "Sedayı Vatan" ("Sədayı Vətən") (1911-1912), "Basiret" ("Bəsirət") (1914-1920), "Açık Söz" ("Açıq Söz») (1915-1918), Yeni İkdam (1915), Seda-yı Kafqaz (Sədayı Qafqaz) (1915-1916), "Son Haber" ("Son Xəbər") (1915-1916), "Doğru Söz" ("Doğru Söz") (1916-1917), "İttihad" ("İttihad") (1917-1920), "Millet" (Millət) (Ağmescid 1917, Bakü 1918), "Müsavat" ("Müsavat") (1917), "Azerbaycan" ("Azərbaycan") (Gence 1918, Bakü 1918-1920), "İstiklal" (1918-1920) gazeteleridir.³⁷

Dergi

Azerbaycan'ın ilk dergisi "Keşkül" dergisidir (1883-1891). Dergi, sonraları Rus sansürüne uğrayarak kapatılmıştır. Daha sonra hayırsever, milyoner Hacı Zeynelabidin Tağıyev'in maddi desteği ile 1 Kasım 1906-1 Kasım 1907 tarihleri arasında Ali Bey Hüseyinzade tarafından hem siyasi, hem de Turancılık ideolojisinin taşıyıcısı olan "Fiyuzat" ("Füyuzat") dergisi faaliyete başlamıştır.

Daha sonra "Molla Nesreddin" (Molla Nəsrəddin) (1906-1931), "Debistan" ("Dəbistan") (1906-1908), "Şelale" ("Şələlə") (1913-1914) dergileri çıkmıştır. 1906'da "Rəhbər" ("Rəhbər"), 1911'de "Məktəb" ("Məktəb"), 1920'den sonra Azerbaycan Sovyet hükümeti kurulduktan sonra "Maarif" ("Maarif") (toplam 2 nüshası çıkmıştır), "Kırmızı Güneş" ("Qırmızı Günəş"), "Kızıl Cavanlık" ("Qızıl Cavanlıq"), 1923'te "Genç Pioner" ("Gənc Pioner") ve 1927'de "Pioner" ("Pioner") dergileri çıkmıştır.³⁸

37 Yıldırım, 2013.

38 Yıldırım, 2013.

1923'te, editörü Ayna Sultanova olan "Doğu Kadını" ("Şərq Qadını") dergisi çıkmaya başlamıştır. 1938'de "Azerbaycan Kadını" ("Azərbaycan Qadını") ismi ile yayınlanmaya başlayan derginin amacı, Doğu kadınlarının, özellikle Azerbaycan kadınlarının sosyal ve siyasi hayatın bir parçası haline gelmesini sağlamaktır.

Sovyet döneminde Azerbaycan'da sinema ve televizyon hakkında "Azerbaycan Televizyonu ve radyosunun programları", "Kino Yenilikleri" ("Sinema Yenilikleri"), "Məlumat", "Reklam", "Elanlar" ("Bilgi," "Reklam" ve "İlanlar"), "İnformasiya, Reklam, Obyavleniya (ilan) (Ruşça) ("Bilgi", "Reklam", "İlan") dergileri yayınlanırdı.³⁹

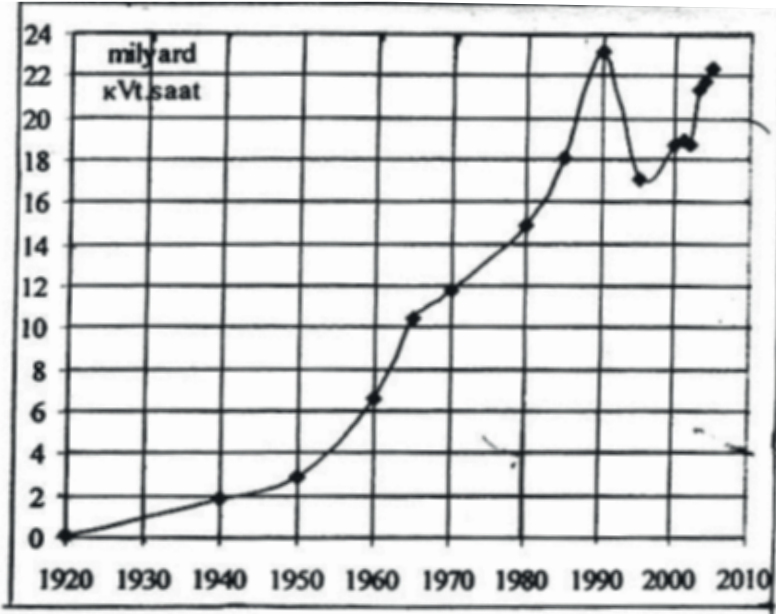
Elektrik

Bakü'de elektrik enerjisi 1882'de kullanılmaya başlanmıştır. 1901'de gücü 1052 kvT olan Bibi-Heybet ve 1902'de gücü 4600 kVt olan Ağ Şehir elektrik santrali, 1913'te Bakü elektrik santrali 110 bin kVt-saat elektrik enerjisi üreterek faaliyete geçmiştir.

1915'te Bakü elektrik santrallerinin üretim gücü 197,8 bin kVt saate yükselmiş, hava elektrik hatlarının uzunluğu 75 km, kablo hatlarının uzunluğu ise 52 km'ye ulaşmıştır. Azerbaycan enerji sisteminin gücü 1940'ta, 1920 yılına oranla 5 kat artmıştır. 2. Dünya Savaşı'ndan sonra Azerbaycan'da elektrik enerji sisteminin gücünün arttığı görülmektedir. 1958-1970 yıllarında Azerbaycan'da elektrik gücü 2 kat artmışsa da, 1975-1980 yılında ülkede elektrik gücünün eksikliği olmuştur. 1990 yılında Azerbaycan'da enerji üretimi azalmaya başlamış, gücü 16705 mln.kVt-saat olan elektrik santrallerinin gücü 3676 bin kVt-saate düşmüştür. 2003 yılında elektrik enerjisi endüstrisinde yapılan çalışmalar sonucunda elektrik enerjisi üretimi 21.285 milyon kVt saate yükselmiştir.

Aşağıdaki görselde, Azerbaycan'da elektrik santrallerinde farklı yıllarda üretilen elektrik enerjisinin gücü (milyard kVt.saatlere) grafik şeklinde gösterilmiştir.

Görsel 2: Azerbaycan'da Elektrik Santrallerinde Üretilen Elektrik Enerjisinin Gücü

40

İKİNCİ BÖLÜM

AZERBAJCAN MEDYASI

Azerbaycan medyası 1875'te "Ekinçi" gazetesi ile başlamıştır. Daha sonra 20. yüzyılın başında, Çar hükümeti tarafından Azerbaycan'da milli dillerde gazete ve dergilerin basılmasına izin verilmiştir. 1903'de Tiflis'te kültür, edebiyat ve dil konularına dikkat çeken "Şergi-Rus" gazetesi yayın hayatına başlamıştır. 6 Kasım 1926'da Azerbaycan radyosunun faaliyete geçmesi ile Azerbaycan'da siyasi ve kültürel yenilikler ivme kazanmıştır. Radyo, "Danışır Bakı" ("Konuşuyor Bakü") sloganı ile yayına başlamıştır.

Azerbaycan televizyonu ise 1956 yılında faaliyete başlamıştır. 1970 yılında kurulan Devlet Radyo ve Televizyon Yayın Komitesi 1991 yılında şirketleşmiştir. 2005 yılında Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev'in emri ile, Devlet Televizyon ve Radyo Yayıncılığı Şirketi bazında Azerbaycan Televizyon ve Radyo Programları Kapalı Anonim Şirketi kurulmuştur.⁴¹

2.1. Medya Sahipliği

Günümüzde Azerbaycan medyası, toplumu hükümetin faaliyetleri hakkında bilgilendirmek ve kamuoyunu ifade etmek konusunda etkili bir araçtır. Şu anda Azerbaycan'da 3.500'den fazla medya kuruluşu kayıtlıdır. Modern medya yalnızca dünyada olan biteni vermekle kalmamakta, aynı zamanda toplumu bilgilendirme amaçlı da kullanılmaktadır. Azerbaycan'da medyanın insanların zihinleri üzerinde güçlü bir etkisi vardır. Ayrıca medya ulusal-manevi ve evrensel değerlerin yanında eğitim, aydınlanma, koruma ve gelişim işlevlerini de yerine getirmektedir.

Devletin bilgilendirme politikasının temel görevlerinden olan medya faaliyetlerini yerine getirirken bireyin, toplumun ve devletin çıkarlarını dengelemeyi amaçlayan yasal, ekonomik, örgütsel ve teknolojik önlemleri belirlemektedir. Çoğu gazete ve dergi olmak üzere 30'dan fazla haber ajansı ve 44'ü elektronik medyadır. Ülkede 7

ulusal, 14 bölgesel televizyon kanalı, 12 kablolu televizyon ve 11 radyo istasyonu bulunmaktadır.⁴²

Kitle iletişim araçları hakkındaki Azerbaycan Cumhuriyeti'nin kanunlarından üç madde şu şekildedir:

Madde 1. Azerbaycan Cumhuriyeti'nde medya özgürdür.

Madde 6. Ülkede kitle iletişim araçlarında Azerbaycan dili kullanılmaktadır. Ülke vatandaşlarının kitle iletişim üretimi ve yayımında nüfusun konuştuğu dillerden başka, aynı zamanda dünyada yaygın olarak kullanılan farklı dilleri de kullanmaya hakkı vardır.

Madde 21. Azerbaycan Cumhuriyeti kitle iletişim araçlarının üretimi ve yayını, devletin gözetimi altında ve bireylerin sponsorluğu ile finanse edilebilir.⁴³

Günümüzde Azerbaycan televizyonu gelişim göstermektedir. Ülke genelinde FM radyo yayıncılığı ve DVB-T/T2 standart dijital yüzey yayıncılığı yapılmaktadır. Ülke genelinin %99'unu Azerbaycan radyosu, %93'ünü İctimai Radyo, %88'ini Araz FM, %45'ini Space FM, % 80'ini Lider Jazz FM, %75'ini Burc FM, %80'ini Anten FM, %35'ini 106 FM, %70'ini Azad Azerbaycan FM, %65'ini Xəzər FM, %76'sını Medya FM, %25'ini Avto Radyo FM ve %30'unu Asan FM kapsamaktadır.⁴⁴

Ülkenin her yanında yaygınlaşmamış olsa da, 1990 yılının sonlarından itibaren Azerbaycan'da internet kullanımına başlanmıştır.

2.2. Televizyon Sahipliği

Azerbaycan televizyonunun etkinliği bağımsızlık öncesi ve bağımsızlık sonrası dönemler olmak üzere iki aşamaya ayrılabilir. 14 Şubat 1956'da çalışmaya başlayan Azerbaycan televizyonunun Bakü stüdyosu ilk hafta 2, daha sonra 3 kez, 1957 yılında haftada 5 kez, 1962 yılında 7 saat, 70'li yıllarda 10 saat, 80'li yıllarda 18 saat, 2005 yılından itibaren 24 saat kesintisiz yayın yapmaya başlamıştır.

Azerbaycan televizyonu ekranında ilk gözüken Azerbaycanlı sanatçı Necibe Melikova "Gösteriyor Bakü" sözüyle seyircilerin karşısına çıkmış ve halkı yeni televizyon vesileyle kutlamıştır.

1956 yılında yayın yapan televizyonun verici kulesi yapımı henüz tamamlanmadığı için, Bakü stüdyosunun vericisi 44 metre yüksekliğe monte edilmiştir. 1957 yılında 180 metre boyunda bir kule kullanılmaya başlanmıştır. O zamanki kule aracılığıyla televizyonu şehir merkezinde ve merkeze yakın mesafede olan yerlerde izlemek mümkün olabiliyordu. Bazı ilçelerin merkezlerinde ve belirli yaşam yerlerinde ise televizyon izlemek, 1960 yılında Bakü-Ağstafa radyo yayın hattının aracılığıyla mümkün olmuştur. 1962'de Nahcivan'da kurulan küçük televizyon kanalı sayesinde Nahcivan Özerk Cumhuriyeti'nde yaşayanlar da televizyon programlarını izlemeye başlamıştır.

42 Azerbaycan Respublikası Prezidenti yanında Kütləvi İnformasiya Vasitələrinin İnkişafına Dövlət Dəstəyi Fondu.

43 Kütləvi İnformasiya Vasitələri haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu.

44 Azərbaycan Respublikası Nəqliyyat, Rabitə və Texnologiyalar Nazirliyi.

Azerbaycan halkı, 31 Ocak 1964'te Bakü-Moskova radyo hattının yayına başlamasıyla, Moskova'daki merkez televizyon programlarını izlemeye başlamıştır. Televizyon 1970'lerde Devlet Televizyon ve Radyo Yayınları Komitesi statüsünü almış, 1991 yılında ise komite bir şirkete dönüşmüştür. 2005 yılından bu yana Cumhurbaşkanı İlham Aliyev'in kararı ile şirket "Azerbaycan Televizyon ve Radyo Programları" kurumu haline dönüştürülmüştür. Azerbaycan televizyonunun renkli yayın programları 1973'te Bakü'de başlamış olup Azerbaycan Televizyonu, çeşitli TV programlarında teknik donanımları, film prodüksiyonları ve TV programları içinde SSCB'de 4. sırada yer almıştır.

1958 yılında televizyonda belgesel filmler çekilmeye başlandı. 1981-1991 yılları arasında, televizyon yayınlarında o zamanların en gelişmiş teknik cihazları kullanıldı. 1988 yılında Komünist Partisi'nin kontrolü altında çalışan Azerbaycan televizyonu bir bilgi politikası oluşturamıyordu. 20 Ocak'ta Bakü'deki olaylar sırasında enerji hatlarında meydana gelen patlamalar nedeni ile kesilen televizyon yayınlarına, bir hafta aradan sonra yeniden başlandı.

1992 yılının başlarında ülkedeki sosyo-politik durumun ağırlaşması Azerbaycan televizyon yayınlarını da olumsuz etkilemiştir. 7 Haziran 1996'da devreye alınan 310 metrelik televizyon kulesi sayesinde, televizyonda hazırlanan programları Azerbaycan'ın her yerinde ve aynı zamanda dünyanın pek çok ülkesinde izlemek mümkün olmuştur. Şu anda Azerbaycan televizyonu dijital prodüksiyona geçmiştir.⁴⁵ Azerbaycan'da ilk özel yayını gerçekleştiren kurum, 1993'te BMTİ'dir (Bilim Maarif Tahsil ve İnkişaf). Haber adı ile yayın yapan ANS Pres Haber ajansı (Azerbaijan News Service) 1994 yılında BMTİ'nin kapanmasından sonra televizyon yayını olarak faaliyet göstermiş ve bazı kaynaklarda ilk özel televizyon olarak belirtilmiştir.⁴⁶ ANS kanalı 18 Temmuz 2016 tarihinde devlet tarafından kapatılmıştır.

Azerbaycan'da 2019 yılında 24 televizyon kanalı bulunmaktaydı. Bunların içinde sadece ARB Güneş Tv kanalı çocuklar için yayın yapmaktadır. Azerbaycan'da faaliyet gösteren televizyon kanalları aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

45 AZTV

46 Enserov, 2013.

Tablo 3: Azərbaycan'da Televizyon Kanalları⁴⁷

Ülke genelinde televizyon yayıncılığı	Bölgesel kanallar
AZTV	ARB Kəpəz (ARB Kepez)
İTV	Mingəçevir TV (Mingeçevir TV)
İdman Azərbaycan (Spor Azərbaycan)	Qafqaz TV (Kafkaz TV)
Mədəniyyət (Kültür)	Dünya TV (Dünya TV)
CBCsport	ARB Şimal (ARB Kuzey)
ATV	ARB Cənub (ARB Güney)
Space	ARB Şəki (ARB Şeki)
Xəzər (Hazar)	ARB Aran (ARB Aran)
Lider	ARB Günəş (ARB Güneş)
ARB	ARB Ulduz (ARB Yıldız)
Real TV	NMR
Türkel TVMMC (ARB 24)	Kanal 35

Televizyon yayıncılığı farklı türde programları ve belli bir sayıda program yükünü beraberinde getirmektedir. Örneğin, 22-28 Nisan 2019 tarihleri arasında televizyon kanallarında yayınlanan programların sayıları göz önünde bulundurulduğunda, AZTV'de 22-28 Nisan 2019 tarihlerinde toplam 202 farklı program yayınlanmıştır. Pazartesi günü 30 yayın, Salı günü 27 yayın, Çarşamba günü 32 yayın, Perşembe günü 27 yayın, Cuma günü 31 yayın, Cumartesi günü 32 yayın, Pazar günü ise 23 yayın yapılmıştır.⁴⁸ 22-28 Nisan 2019 tarihlerinde "Mədəniyyət" kanalında toplam 193 program yayınlanmıştır: Pazartesi günü 30, Salı günü 27, Çarşamba günü 27, Perşembe günü 26, Cuma günü 27, Cumartesi günü 26, Pazar günü 30 yayın yapılmıştır.⁴⁹

29 Haziran-5 Mayıs 2019 tarihlerinde "İdman Azərbaycan" kanalında toplam 171 program yayınlanmıştır: Pazartesi 27, Salı 24, Çarşamba 26, Perşembe 21, Cuma 26, Cumartesi 22, Pazar 25.⁵⁰

2009'dan bu yana Bakü ve çevresindeki bölgelerde 12 TV programı MPEG-4 standartlarına göre yayınlanmaya başlamış ve nüfusun %35'inin dijital yayıncılığa erişimi mümkün olmuştur. 2010'da ülkede dijital yayın genişleyerek Bakü şehri ile beraber Gence, Şirvan ve diğer güney bölgelerde de %55 oranına erişmiştir. Şu anda ülkenin yaşam olan yerlerinde nüfusun %99,6'sı, 10-12 TV programlı, açık paketli dijital TV yayımına erişebilmektedir. Ülke çapında radyo ve televizyon programları ve genel dijital televizyon yayınları da, Azerspace-1 uydusunda yayınlanmaktadır. "Teleradyo" Prodüksiyon Birliği, DVB-S, DVB-T/T2 ve HDTV ile birlikte IPTV hizmetleri de vermektedir.

47 Azərbaycan Respublikası Milli Televiziya və Radio Şurası.

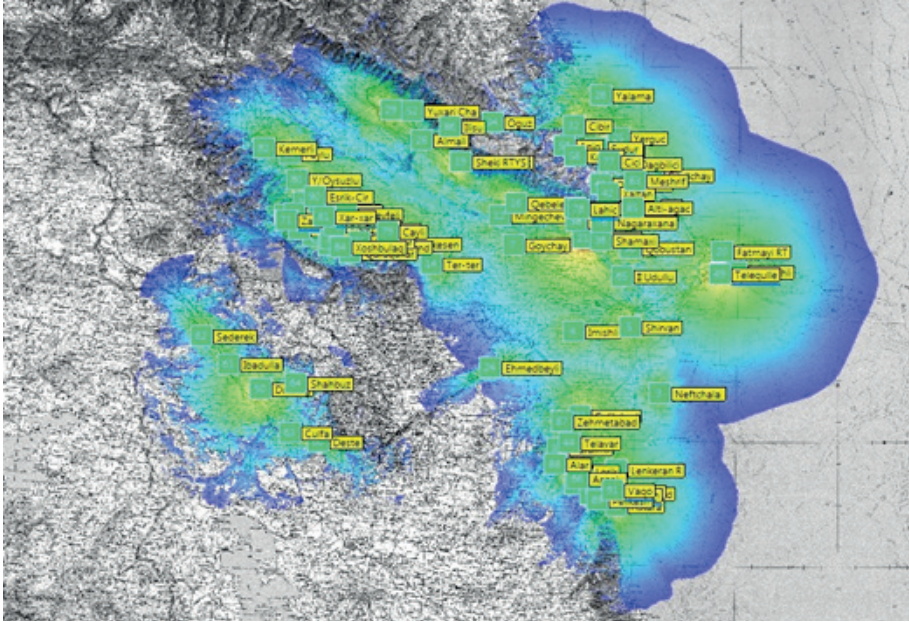
48 AZTV.

49 Mədəniyyət TV.

50 İdman TV.

2009 yılından bu yana Bakü ve çevresinde 12 MPEG-4 standardı TV programı yayınlanmaktadır. Şu anda, ülke nüfusunun yaklaşık %99.7'si, 10-12 TV programından oluşan Az TV, ITV, İdman TV, Mədəniyyət TV, Lider TV, ATV TV, Space TV, Xəzər TV, ARB TV, Real TV ve TRT1 dijital yayınıyla kuşatılmaktadır.⁵¹ Aşağıdaki görselde Azerbaycan genelinde dijital TV yayınlarının yayınlanması yansıtılmıştır.

Görsel 3: Azerbaycan Genelinde Dijital TV Yayını (2020)

52

İstatistiklere göre Azerbaycan'da her evde birden fazla televizyon bulunmaktadır. Ülkede ortalama 100 haneye 112 televizyon düşmektedir. Köylerde uydu kullanımı fazladır, ortalama 100 haneye 83 uydu anteni düşmektedir.⁵³

2.3. Sinema ve Sinema İzleyici Oranları

Azerbaycan'ın en büyük sineması "Nizami", Bakü şehrinde bulunmaktadır. Sinemada 50, 80, 500 kişilik 3 salon ve 24 kişilik bir VIP salon bulunmaktadır. Büyük salona 3D film göstermek için eni 18 metre olan bir ekran yerleştirilmiştir. "Nizami" Sinema Merkezi'nin Basın Servis Başkanı Arzu Ahadova'nın açıklamasına göre, ülkede gösterime giren yeni filmlerin neredeyse yüzde 90'ı bu sinemada gösterilmektedir. Haftalık repertuar 2-3 yeni film içermektedir. Seyirciler çoğunlukla gençlerdir ama genelde her yaş kategorisinde seyirci bulunmaktadır.⁵⁴

51 Azerbaycan Respublikası Nəqliyyat, Rabitə və Texnologiyalar Nazirliyi.

52 Radio və Televiziya Yayımı və Peyk Rabitəsi İstehsalat Birliyi.

53 BBC NEWS Azərbaycanca.

54 Mədəniyyət.Az. (15.08.2014). Kinotetrlərimiz nəyi göstərir?

Günümüzde “28 Mall”, “Ganjilik Mall”, “Azerbaijan Sinema”, “Amburan Mall”, “Sumgayıt Mall”, “Hamsa Park” (Ganja), “Nahçıvan” da Cinema Plus sinema merkezleri faaliyet göstermektedir. Cinema Plus ağı 8 sinema, 38 ekran ve 3802 koltuk içerir. Dijital projeksiyon sistemi ve yüksek boyutlu 3D içeriği görüntüleyebilen yüksek kaliteli film ekranları ile donatılmıştır. Ayrıca gelişmiş parlaklık ve hassas bir 4K Barco görüntü sunmaktadır. Tüm bu ve benzeri faktörler filmlerin en iyi kalitede gösterilmesini mümkün kılar. Cinema Plus tarafından uygulanan Platinum Movie Suites konsepti, yüksek konfor, lüks, deri destekli, tamamen uzanmış İtalyan koltuklarında izleyicilerin film izlemelerine, yiyecek ve içecek sipariş etmelerine olanak tanır. Buna ek olarak Cinema Plus, Azerbaycan’da ilk kez Dolby Atmos teknolojisini kullanmaktadır. Dolby Digital Atmos film yapımcılarını sinemada herhangi bir yere film müziği yerleştirerek ve yeniden konumlandırarak sinemada yeni bir seviyeye çıkarmayı sağlar. Sonuç olarak, izleyici yalnızca ekranda olanları izlemekle kalmaz, aynı zamanda etkinliğin merkezine girer.⁵⁵2010 yılında Bakü’nün merkezinde faaliyete başlayan Zagafgaziya’nın en büyük salonu Park Sinema’sında 6 salon, 789 koltuk, 33 özel koltuk bulunmaktadır. Sinemada Dolby Digital ses sistemi, dünyanın önde gelen uzmanları tarafından en iyi 3D teknolojisi olarak tanınan RealD 3D (Azerbaycan’da tek), filmleri daha iyi yansıtan ve 3D efektinin derinliğini etkileyen yüksek kaliteli gümüş kaplamalı içbükey bir ekran bulunmaktadır.⁵⁶

Azerbaycan’ın yer sayısına göre en büyük sineması Bakü’de bulunan “Cinema Plus 28Mall” sineması ise toplam 885 koltuk kapasiteli 6 salondan oluşmaktadır. Sinemada yerli ve yabancı filmleri Azerice, Rusça ve İngilizce izlemek mümkündür.⁵⁷

Felsefe doktoru, oyuncu Zülfiye Eldarkızı’nın fikirlerine göre, dünya sinemasında polisiye filmlere çok ilgi olduğu gibi, Azerbaycan seyircisi arasında da özellikle erkekler daha çok polisiye filmlere ilgi göstermektedir. Sovyet döneminde bu türde filmler çekilse de, günümüzde Azerbaycan sinemasında polisiye filmler çekilmediğinden, insanlar yabancı filmler izlemektedir.⁵⁸

“28 Cinema”nın pazarlama müdürü Akşin Şahbazade’ye göre, film izlemeye gelenlerin sayısı her geçen gün artmaktadır. Eskiden sinemaya sadece çocuklar ve gençler gelirken, şimdi ise yaşlılar ve aileler de sinemaya gelmektedir. Son zamanlarda Türk filmlerine ilgi daha çoktur. Yeni yerli filmlerimiz yavaş yavaş çekiliyor. Bu nedenle, gösterimleri henüz yaygın değildir.⁵⁹

Aşağıdaki tabloda yılın sonunda Bakü şehrindeki sinemaların ve sinemaya giden izleyicilerin 1000 kişi üzerinden yapılan istatistik sonuçları verilmiştir.

55 Cinema Plus.

56 Park Cinema.

57 Cinema Plus.

58 Bakı-Xəbər.com. (Ocak 26, 2018). Müasir Azərbaycan kino sənətində daha bir əxsayan sahə-Dedektiv.

59 Mədəniyyət.Az. (Ağustos 15, 2014). Kinotetrlarımız nəyi göstərir?

Tablo 4: Bakü Şehri Genelinde Sinemaların Sayısı

Yıllar	Sinemaların sayısı (yılın sonunda)	Sinemalara gelenlerin sayısı (Bin kişi üzerinden)
2000	27	24
2001	-	-
2002	-	-
2003	14	100,4
2004	13	100,1
2005	14	95,6
2006	14	145,8
2007	10	130,3
2008	9	122,5
2009	5	73,3
2010	5	72,3
2011	6	66,2
2012	6	58,7
2013	6	170,1
2014	5	221
2015	8	543,2
2016	9	452,4
2017	7	1379.1
2018	5	1464.8

60

Aşağıdaki tabloda 2017 yılının sonunda Bakü ve ilçelerindeki sinemaların ve sinemaya giden izleyicilerin 1000 kişi üzerinden yapılan istatistik sonuçları verilmiştir.

Tablo 5: 2017 Yılıının Sonunda Bakü ve İlçelerindeki Sinemaların ve Sinemaya Giden İzleyicilerin 1000 Kişi Üzerinden Yapılan İstatistiği⁶¹

	Sinemaların sayısı, yılın sonunda	Sinemalara gelenlerin sayısı (Bin kişi üzerinden)
Bakü şehri – toplam	7	1379.1
İlçeler		
Bineqedi	-	-
Hatai	-	-
Hazar	1	2.3
Karadağ	-	-
Nerimanov	-	-
Nesimi	3	1101.1
Nizami	2	268.3
Sabunçu	-	-
Sebail	1	7.4
Surahani	-	-
Yasamal	-	-

Azerbaycan'ın Gence ve Sumgayıt şehirlerinde de sinemalar bulunmaktadır. Bu sinemaların bilet fiyatları başkent Bakü'deki sinemalara oranla daha düşüktür. Aşağıdaki tabloda Bakü'de 28 Mall Cinema Plus'da zaman ve formata göre bilet fiyatları gösterilmiştir.

Tablo 6: Bakü'de 28 Mall Cinema Plus'da Zaman ve Formata Göre Bilet Fiyatları

Seans	Vakit	Format	Fiyat	Format	Fiyat	Format	Fiyat
Sabah	10:00-11:59	2D	3AZN	Spesial	5	3D	4AZN
Öğle	12:00-16:59	2D	5AZN	Spesial	7	3D	6AZN
Akşam	17:00-00:00	2D	7AZN	Spesial	9	3D	8AZN

Not: Special –Azerbaycan ve Türk filmleri için geçerlidir.

Gösterim zamanlarına göre film için ödenen ücretlerin de değiştiği görülmektedir. Örneğin, 10:00-11:59 Platinum 15 AZN ödenirken, 12:00 Sonuncu seansa kadar Platinum 20 AZN ödenmesi söz konusudur. Bazı filmlerde özel gösterim ücretleri uygulanmaktadır. Örneğin, *Not: Spesial –Azerbaycan ve Türk filmleri için geçerlidir.*

Aşağıdaki tabloda “Gence Mall” ve “Sumgayıt” Cinema Plus'da zaman ve formata göre bilet fiyatları gösterilmektedir.

Tablo 7: “Gence Mall” ve “Sumgayıt” Cinema Plus’da Zaman ve Formata Göre Bilet Fiyatları

Gün	Pazartesi Cuma	Pazartesi Cuma	Cumartesi Pazar	Cumartesi Pazar	Special
Vakit Format	2D	3D	2D	3D	2D/3D
10:00-11:59	2AZN	3AZN	3AZN	4AZN	3AZN
12:00-16:59	3AZN	4AZN	4AZN	5AZN	5AZN
17:00 dan sonra	5AZN	6AZN	6AZN	7AZN	7AZN

Kaynak: Not: Special –Azerbaycan ve Türk filmleri için geçerlidir.⁶²

(Sinema eleştirmeni Raife Seferova’yla sinemaya gelen izleyiciler hakkında yapılan yüz yüze görüşme için Ek1’e bakınız).

2.4. Medyanın Toplum Üzerindeki Etkisi

Medyanın tarihin hemen her döneminde toplumlar üzerinde etkili olduğu bilinmektedir. Bununla birlikte, farklı medya türlerinin farklı etkilere neden olduğu da araştırmalarla belirginleştirilmektedir. Uluslararası İlişkiler Araştırmaları Merkezi Başkanı, Siyaset Bilimi Felsefe Doktoru Rufiz Gonagov’a göre, bilim ve teknolojinin modern gelişim düzeyi, televizyonun toplumdaki rolünü artırmaktadır. Bugün internet ve bilgi toplumu dünyada geliştikçe yeni eğilimler ortaya çıkmakta, sosyal ağlar ve çevrimiçi medya, televizyon ve radyonun önceden gerçekleştirdiği bazı işlevleri yerine getirmektedir. Bu olumlu rekabet alanında her bilgi kaynağı, yalnızca yaratıcı düşünceler, yeni ve modern televizyon programı tasarımları, toplumla daha evrensel iletişim modelleri sunarak ön plana çıkabilir. Bu bağlamda, yeni dönemde televizyon yeni zorlukları aşmak, yeni teknolojilere uyum sağlamak için çok sayıda yenilikçi fikir kullanmaktadır. Böyle yenilikçi ve yaratıcı bir bağlamda sunulan televizyon yayıncılığının hayatımızdaki rolü teknolojik altyapıdan daha önemli ve vazgeçilmez gibi görünmektedir. Her ne kadar yerini yavaş yavaş cep telefonunun dinamik hareketliliğine bıraktığı öngörülse de günümüzde televizyon, toplumun sosyalleşme sürecindeki önemini gittikçe artırmaktadır. Yeterince bireyselleşmemiş bir biçimde sunulan tüm televizyon programları gibi, Azerbaycan televizyon programları da kitlelere hitap etmekte ve onları etkileyebilmektedir. Belli Batılı ülkelerde televizyon sahipliği ve izlerliği oranları düşerken, Azerbaycan televizyonu sosyalleşme kampanyasındaki öncü rolünü başarıyla yerine getirmektedir. Azerbaycan Televizyonu’nda yayınlanan programlar toplumun aydınlanmasında, genç kuşağın yurtsever ve sağlıklı büyümesinde, ulusal ve devlet çıkarlarının korunmasında olağanüstü bir rol oynamaktadır.⁶³

(Medyanın toplum üzerindeki etkisi hakkında Azerbaycanlı televizyon eleştirmeni, gazeteci Profesör Gulu Meherremli’yle yüz yüze görüşme için Ek-

62 Cinema Plus.

63 Trend New Agency. (Kasım 5, 2018). Rufiz Qonaqov: Azerbaycan televiziyası cəmiyyətin sosiallaşması prosesində iştirak payını sürətlə artırmaqdadır.

2'ye, Sesli Kitap Projesi Başkanı Hasan Hasanov'la yüz yüze görüşme için Ek-3'e, Psikolog Mikayıl Aliyev'le yapılan yüz yüze görüşme için Ek- 4'e bakınız).

2.4.1. Azerbaycan'da Medya Hukuku (Reklam ve Yayın Yasaları)

Azerbaycan'da reklamcılık oldukça yeni olmakla birlikte, ülkeye ekonomik gelir sağlayan önemli bir sektördür. 1996 yılında ülkede reklam ajanslarının toplam geliri 8 milyon doları, 1998'de 10 milyon doları ve 2000'de 8 milyon doları bulmuştur. Azerbaycan'da yapılan reklamların 2000 yılında mectalara göre dağılımı şöyledir: TV-%43, gazete -%28, dergi -%17, reklam panoları -%12'dir.

Ülkede siyasi ve ticari reklamlar farklı zamanlarda farklı biçimlerde gerçekleştirilmiştir. Veriler, aşağıdaki tabloda görsel olarak yer almaktadır.

Tablo 8: Reklamın Siyasi ve Ticari Karakteri⁶⁴

Yıllar	Reklamın karakteri	
	Ticari reklam	Siyasi reklam
1920-1930	40	60
1930-1940	20	80
1940-1950	0	100
1995-1997	80	20
1997-1999	50	50
2006-2015	15	85

Şu anda ülkede metrolardaki panolarda alkole oranla sigara ve uyuşturucunun zararlarını anlatan reklamlar daha fazla yer almaktadır.

Azerbaycan'da reklam vermenin genel bazı şartları vardır. (Bkz: Ek: XX) 4.1. Reklam, tüketicilerin dikkatini bu yasa ile yasaklanmayan yöntem ve araçlarla ürüne dikkat çekmeli, ürün hakkında bilgi vererek ve fikir oluşturarak ürüne talep yaratmalıdır.

4.2. Reklam, tüketicilerin mal seçimini teşvik etmeli, onları aldatmamalı, karışıklık yaratmamalı ve rakipler tarafından üretilen, reklamı yapılan ürünle aynı malların veya ikame edilen diğer malların piyasa itibarına zarar vermemelidir.

4.3. Üretimi (satışı) lisanslı ve sertifikalı malların reklamı, yalnızca ilgili destekleyici belgelere sahip oldukları takdirde yapılabilir. Bu durumda, reklam lisans ve sertifikasının numarasını, düzenlenme tarihini ve veren makamın adını belirtmelidir.

4.4. Reklam devlete, vatana ihanet, terörizm, şiddet, saldırganlık, ulusal ahlaki değerlere, insan yaşamı ve sağlığına, onur ve haysiyetine, dini ve politik inançlarına, kamu güvenliğine ve çevreye zarar verebilecek eylemlere karşı açık çağrılarını teşvik etmemelidir. Azerbaycan Cumhuriyeti devlet simgelerini

ve niteliklerini çarpıtan, etik normlara aykırı reklama izin verilmemelidir.

- 4.5. Reklamda ürünün devlet ve yerel öz yönetim organları, devlete ait veya bağımlı ticari ve ticari olmayan kuruluşlar, kamu tüzel kişileri, bütçe dışı fonlar veya yetkililer tarafından desteklenmesine izin verilemez.
- 4.6. Narkotik uyuşturucular, psikotrop maddeler, pornografi, tütün ve tütün ürünleri ile bu kanunla yasaklanan diğer ürünlerin reklamına izin verilmez.
- 4.7. Reklam, Azerbaycan Cumhuriyeti “Devlet Dili Üzerine” Kanunu hükümlerine uygun olmalıdır. Reklam verenin talebi üzerine, Azerbaycan Cumhuriyeti devlet diline ek olarak, reklam cihazlarına yerleştirilen reklam metninde başka diller de kullanılabilir. Bu durumda, yabancı bir dildeki metin, resmi dilin arkasına yerleştirilmelidir, devlet dilinin metninden büyük olmamalıdır. Metinde diğer dillerde ifade edilen ticari markalar ve coğrafi işaretler, ilgili yürütme otoritesi tarafından belirlenen kurum (kuruluş) tarafından tescilli biçimde belirtilmelidir.
- 4.8. Reklam araçları insanların konforunu bozmamalı, araçların hareketini tehlikeye atmamalı, ilgili yürütme otoritesi tarafından belirlenen teknik talepleri karşılamalıdır. Reklam cihazı yalnızca reklam amaçlı kullanılabilir.
- 4.9. Reklamlar sadece Azerbaycan Cumhuriyeti topraklarında kullanılmasına izin verilen ölçü birimlerini kullanmalı, malların fiyatı Azerbaycan Cumhuriyeti para biriminde (gümrüksüz satış mağazaları hariç) belirtilmelidir.⁶⁵

26.7. Azerbaycan’da reklamlarda kanunlara özen gösterilmektedir. Örneğin gizli reklam yapılması ya da %5’in üzerinde alkol içeren alkollü içeceklerin açık alanda yerleştirilmesi yasaktır.⁶⁶

65 Reklam Hakkında Azerbaycan Respublikasının Qanunu.

66 Prezident.Az.(Temmuz 15, 2015). Reklam Haqqında Azerbaycan Respublikasının Qanunu.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ALKOL KAVRAMINA BİR BAKIŞ

3.1. ALKOLÜN KISA TARİHÇESİ

Arapça’da Alkogol el-kohol sözünden gelmez. “Al yanaklı kız” veya “kızışma” anlamına gelmektedir. Alkollü içki ürünlerinin içinde bulunan alkol türü etil alkolü veya etanol olarak adlandırılmaktadır.⁶⁷ İnsanlar tarafından tesadüfen bulunduğu düşünülen alkolün kökeninin eski tarihlere dayandığı bilinmekle birlikte, alkolün ilk defa ne zaman ve nasıl bulunduğu hakkında kesin bilgi yoktur. Mezopotamyalılar 8 bin yıl önce buğdaydan ekmek yaparken ilk birayı yapmışlardır. Sümerler’in Godin Tepelerinde (Batı İran ve Anadolu) 6 bin yıl önce bira ve şarap içtiği bilinmektedir. Sonraları meyve, tahıl ve baldan üretilen alkol insan hayatına girmiştir. Bazı kaynaklarda alkolün Mısırlılar ve Yunanlar tarafından kullanıldığı söylenilmektedir. 1901 yılında saf alkol üretimi gerçekleştirilerek günümüzdeki şeklini almıştır.⁶⁸ Yürütülen çalışmalar, bağıcılık ve şarapçılığın ana merkezinin Hazar Denizi, Karadeniz ve Akdeniz sahillerinin yerleşimleri olduğunu göstermiştir. Suriye, Filistin, Küçük Asya, Yunanistan ve Mısır’da üzüm alanları yerleşim anlarının yakındaydı. Ortadoğu’da üzümün 7-9 bin yıl önceleri bilindiği görülmektedir.⁶⁹

Ünlü Britanica ansiklopedisinde votkanın endüstriyel üretimine ilk defa 14. yüzyılda, Moskova şehrinde başladığı ve o dönemde votkanın “xlebnaya vina” olarak adlandırıldığı belirtilmektedir. Bu içkinin üretiminde başlarda ispiroto, daha sonraları çavdar, buğday ve patates kullanılmaya başlanmıştır. Tahminen 8 bin yıl M.Ö. insanlar meyvelerden, süttten, baldan 10-20°li ispirotodan içkiler hazırlayıp içmişlerdir. Çin’de pirinçten, Roma’da ise üzümünden şarap hazırlayıp aile şenliklerinde kullanmışlardır. Alkollü içki Rusya’ya ilk defa 16. yüzyılda getirilmiştir. O zaman ekmekten %40’lı votka hazırlanmaya başlanmıştır.⁷⁰ Sarhoşluk ve alkolizm

67 Kəngərli, 2017:12

68 Kuş, 2011:5,6

69 Fətəliyev, 2011:7

70 Тағыjev, 1974: 5

Rusya’da çok yaygınlaşmıştır. 16. yüzyılda, IV. İvan döneminde insanlara şarap, bira ve braga satılmış, daha sonra votka tüketimine başlanılmıştır. Sarhoş halkı idare etmenin daha kolay olduğu düşüncesini taşıyan Çariçe II. Yekaterina’nın zamanında sarhoşluk ve alkolizm Rusya’da daha da yaygınlaşmış ve alkolden elde edilen gelir, devlet bütçesinin %30’nu oluşturmuştur.⁷¹ İstatistiklere göre, 1908-1912 yıllarında Rusya’da 440 milyon kova votka satılmıştır. Vatandaş savaşı ve Oktaybr (Ekim) inkılabı devrim yıllarında votka satışı yasaklanmıştır. 1924 yılında İ.V. Stalin’in hakimiyeti döneminde votka tekrar satışa çıkmıştır.⁷² Günümüze dek üretilen en sert votka Sovyet votkasıdır (alkol oranı %92) ancak günümüzde artık bu votka üretilmemektedir.⁷³

Alkollü içecekleri kullanmanın olumsuz sonuçları fark edildikten sonra bu içeceklerin tüketimine kısıtlamalar getirilmiştir. Kadim Hindistan kültüründe sarhoş insanlar zorla kaynar şarap içirilerek cezalandırıldı, Mısır’da çok az şarap içmeye izin verildi, Roma’da 30 yaşından küçük kadınlara, kullara şarap içmek yasaklandı, Çin’de ise sarhoş insanlar idam edilmeye başlandı.⁷⁴

Her ülkenin kendi kültürü vardır, bazı ülkelerde alkol kullanımı kültürün bir parçasıyken, başka bir ülkede dini yasalara göre haram yani yasak sayılabilir. Mesela: Rusya’da alkolizmin yayılmasının ana nedenlerinden birinin Hristiyanlık dini olduğu iddia edilebilir. Alkollü içecekler Hristiyan topluluğunun dini törenlerinin merkezinde de yer almakta ancak, Budizm, Konfüçyüsçü bakış açısı ile İslamda alkol kullanımı dini inançlara göre haram olarak kabul edilmektedir. Azerbaycan’da 1500 yıldır İslam dini inancı kabul edilmektedir.⁷⁵ ancak, Azerbaycan’da şarap kültürü de tarihte önemli yer tutmaktadır. Bazı İslam ülkelerine kıyasla Azerbaycan’da gıda ürünlerinin satıldığı mekanlarda alkol satışı yasak olmayıp, “Şarap Evi” adı verilen marketler Bakü’de gece yarısına kadar açıktır. Azerbaycan’da dini törenler haricinde, doğum günlerinde, düğünlerde ve tatillerde de alkol kullanılmaktadır.

3.1.1. Doğada Alkol

Alkol doğadan gelen bir üründür. Gündelik hayatımızda kullandığımız gıdaların birçoğunda çok az miktarda, insanı sarhoş edemeyecek kadar etil alkol bulunmaktadır. Meyvede, sebze, hatta ekmekte bile alkol vardır. Bazı gıdalarda bitki fermantasyonu sonucunda alkol oluşmaktadır. Bu nedenle örneğin, meyve suyu paketlerinin üzerinde soğuk muhafaza edilmesi ve 3 gün içerisinde tüketilmesi tavsiyesi yer almaktadır. Meyve suyu birkaç gün oda sıcaklığında kalırsa köpürmeye başlayarak, kokusu değişir ve fermante olur, yani mayalanmaya başlar. Bu da onun etil alkol oluşturmaya başladığının habercisidir. Üzüm suyu %0,4, elma suyu %0,2, greyfurt suyu %0,1 etil alkol içerebilir. Muzda 4 günde 0,1 gram, 7 günden sonra 0,3 gram, 14 günden sonra 1 gram alkol oluşmaktadır. Beyaz ekmekte %0,1,

71 Kəngərli, 2017:11

72 Mikayılov, 2018:8,9

73 Kuş, 2011:14

74 Kəngərli, 2017:9-10

75 Kəngərli, 2017: 11

çavdar ekmekte %0,3, kefirde %0,5, bozada %0,5 etil alkol vardır.⁷⁶ İnsanlar çürük meyveleri yiyen hayvanların sarhoş olma durumları ile de karşılaştıklarından söz etmektedirler. 1975 yılında, Mikumi adlı Tanzanya koruma alanında, içinde alkol bulunan fermante meyveleri yiyen vahşi fillerin sarhoş oldukları, bunun sonucuda ağaçları kırarak diğer hayvanları da ormandan kovdukları bilinmektedir. Bununla birlikte, hayvanların alkolü sevmediği, alkole talep eğilimlerinin bulunmadığı bilinmektedir.⁷⁷

3.1.2. Tedavide Alkol

Mevcut COVID-19 pandemisinin (yeni koronavirüs enfeksiyonu) genelde bağışıklık sistemi zayıf bireylere bulaştığı öngörülmektedir. Alkol vücudun bağışıklık sistemini zayıflattığından, en azından varsayımsal olarak alkol kullanan insanların COVID-19'a daha fazla yakalandığı düşünülmektedir. Buna karşılık, medyada alkol kullanımının Covid-19 virüsünün yok olmasına katkıda bulunduğu, bağışıklık sistemini güçlendirip, insan vücudunun virüse karşı direncini artırdığına ilişkin çok sayıda haber bulunmaktadır. Gerçekte ise, alkol içmenin virüsü ortadan kaldırılmasına katkıda bulunmadığı ve bağışıklık sistemini güçlendirmede bilinmektedir. Hatta, virüs bulaşan kişinin alkol kullanması sağlık riskini daha da arttırabilmektedir. Alkolün (en az bir konsantrasyonda %60) cildi dezenfekte etmek için etkili bir şekilde kullanılabilirliği bilinmekle birlikte, sıvı içecek olarak alkolün tüketimi söz konusu olduğunda iç organlarımızı dezenfekte etme olasılığı bulunmamaktadır.⁷⁸

Rusya Tıp Bilimleri Doktoru, Prof. Oniçenko Gennadiy Grigorieviç'nin belirttiğine göre, *“Alkol zehirdir. Eğer biz kaliteli alkol hakkında konuşuyorsak, kaliteli zehir hakkında konuşuyoruz demektir”*.⁷⁹

Sonuçta, alkollü içkilerin insanı herhangi bir hastalıktan koruma özelliği yoktur. Alkolün yarattığı olumsuzlukları ortadan kaldırmak için herkes sarhoşluğun ve alkolizmin nasıl etkileşim gösterdiğini bilmesi gereklidir. Alkol ilk önce yiyecek ve cinsel anlamda iştahı artırır, ya da insanı sakinleştirip uykusunu getirebilir. Sürekli alkol alan kişilerde ise zamanla alkole eğilim başlar ve böylece olumlu etkiler giderek yok olarak, insanda alkole bağımlılık dönemi gündeme gelir. Alkollü içecekler insan organizmasında daha çok yağlı ve sulu yerlere (baş, beyin ve omurilik, karaciğer ve yumurtalıklar) yerleşmeyi seçerler. Alkol kandan 12-24 saat içinde temizlenebilirken, kandaki aşırı oranın organlar tarafından emilimi durumunda, vücutta 15 gün kalarak olumsuz etkisini sürdürebilir. Sonuçta merkezi sinir sisteminde sinirsel ve psikolojik bozukluklar, karaciğerde hepatit ve siroz, safra kesesinde ise zayıflık ve yetersizlik geliştirebilir.⁸⁰

76 Şimşek; 2012:27,28,58

77 Сыгински, 1981:15,18

78 Алкоголь и COVID-19: что нужно знать

79 Общее дело. Секреты манипуляции. Алкоголь.

80 Kəngərli, 2017: 33, 35

Alkolün vücuda zararları saymakla bitmez. Özellikle erken yaşlanmaya, engelli olma durumuna ve erken ölüme neden olabilir. 19. yüzyılda Rus kimyacısı Dmitri Mendeleev alkolün insan organizmasına zarar verme derecesinin %40 olduğunu belirlemiştir.⁸¹ Alkol genç organizmayı olumsuz etkiler. Sonuç olarak, çocuklar ve gençler akıl hastalığına yakalanıp psikolojik dispanserlerde uzun süreli tedavi görüyorlar.⁸² Ayrıca, Prof. Dr. Hikmet Altuğ'un saptamasına göre alkol, kansere neden olan sebeplerin başında gelmektedir.⁸³

Alkol insan bedeninin çalışma yeteneğini zedelediği kadar, aile ve çocuk terbiyesini, çevre ortamını da bozmaktadır. Verilere göre insan beyninde normalde 14-17 milyar arası sinir hücresi vardır. Yıllarca alkol kullanan insanın beyninde bu hücrelerin sayısının yalnızca 100 milyona ulaştığı ve sonuçta zihinsel faaliyetlerinde derin bozukluklar yarattığı görülmektedir. Amerikan bilim uzmanlarının verilerine göre, fazla alkol kullanımının beyinde küçük kan sızmalarına sebep olduğu gözlenirken, çok büyük oranda damar tıkanıklıklarına sebep olduğu da bilinmektedir.⁸⁴

Alkollü içecekleri kontrolsüz kullananlar onun bağımlısı haline gelir ve sonuçta alkolizm ortaya çıkar. Alkolizm, sıklıkla alkol kullanan bireyin, içkinin içeriğindeki etil alkolüne eğilim duyduğu bir hastalıktır. Kronik alkolizm ile, bir defaya mahsus alkol içip aşırı sarhoş olma durumu arasında önemli bir ayırım vardır. Kronik alkolizmde, alkole (alkollü içeceklere) eğilim ve bağımlılık sendromu gelişir ve bu da alkol kullanım dozunun sürekli artırılması anlamına gelmektedir. Araştırmalara göre alkol bağımlısı olan kişiler, alkole ilk defa kendi evlerinde veya misafir oldukları yerlerde başlamaktadırlar. Alkolizmin başlangıcının temel sebeplerinden biri, alkol oranı düşük olan içecekler, örneğin, biradır. İstatistikler, alkol bağımlılarının %80'inin alkole 15 yaşından küçük dönemlerinde ve bira ile başladıklarını göstermektedir.⁸⁵ Marketlerde alkol satışlarının yanı sıra medyada, radyo, televizyon ve günümüzün teknolojik gelişmelerinden dolayı internet sitelerinde de alkol satışını özendirmeyi ve arttırmayı amaçlayan alkollü içki reklamları yapılmaktadır. Özellikle günümüzde, alkolün internet üzerinde online olarak satılması, alkol ile erken yaşta tanışılmasına ve daha çok alkolizm sorununa yol açmaktadır. Alkol oranı düşük olan bira için yüksek yaş sınırları bulunan bazı ülkeler şunlardır: Kanada (19), Nikaragua (19), Kore Cumhuriyeti (19), İzlanda (20), İsveç (sert bira için 20, diğerleri için 18), Japonya (20), Endonezya (21), Mikronezya Federal Devletleri (21), Palau (21) ve ABD (21). Bununla birlikte, Batı ve Orta Afrika, Doğu ve Güneydoğu Avrupa'daki bazı ülkeler ile Asya'daki üç ülkede bira satışına ilişkin hiçbir yaş sınırı bulunmamaktadır.⁸⁶

Alkol karşıtı politika konusunda devlet dumasının uzmanı, Prof. Jdanov Vladimir Georgioviç'in saptamasına göre *sosyal açıdan en tehlikeli ürünler en az alkol*

81 Kəngərli, 2017: 6

82 Кəримов, 1986:33

83 Türkiye Yeşilay Cemiyeti Genel Merkezi, 1984: 92

84 Сытински, 1981:13,14

85 Türkiye Yeşilay Cemiyeti Genel Merkezi, 1984:15

86 Kuş, 2011:168,171,172

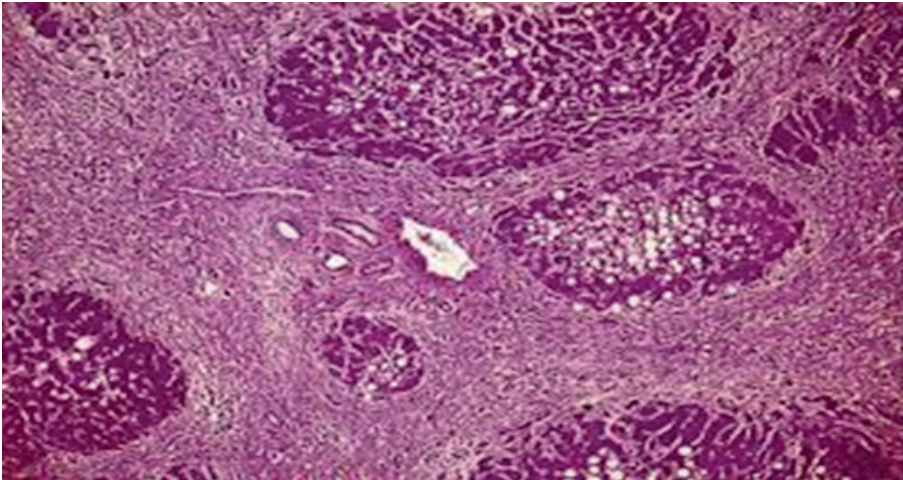
(bira, şarap, alkollü kokteyller) barındıranlardır.⁸⁷

Doktor Rasif Bağirov alkolizmin çeşitli nedenlerinin olduğunu belirtmiştir: Farklı ülkelerdeki insanların yaşam koşulları kötüleştiğince, alkol bağımlısı olanların sayısı da artmaktadır. Bununla birlikte, insanların alkole karşı farklı tutumları vardır. Alkol kullanan bazı insanlar uzun süre içmeseler bile alkol kullanımını akıllarına gelmez. Oysa yüksek oranda hassasiyeti olan bazı insanlar vardır ki, onlar için alkol kullanmadan yaşamak zordur.⁸⁸

Alkol karaciğerin en büyük düşmanıdır. Karaciğerde görülen hastalıkların en son ve vahim hali sirozdur. Fazla alkol kullanan kişilerin iç organlarında hastalıklar oluşmaya başlar; bu nedenle fazla alkol tüketen kişiler sağlıklı sayılmazlar. Alkol karaciğere zarar vererek “karaciğer sirozu” diye adlandırılan hastalığı yaratmaktadır. Alkol kullanmayan insanlarda, genetik faktörler haricinde bu hastalık nadiren gözükür.

Alkol kullanan insanın ciğeri öncelikle şişer, daha sonra yağla kaplanarak gittikçe küçülmeye başlar. İsviçre’de 1912 yılı istatistiksel verilerine göre karaciğer sirozu hastalığına yakalanmış her 100 kişiden 50,3’ü aynı hastalıktan ölmüş, her 100 kadının ise 22,5’i alkol kullanıcısı olmuştur. Alkol kullanmayan her 18233 kişiden 148’i (% 0,81) karaciğer sirozundan öldüğü halde, 1956 alkol kullanıcısından 150’si, yani %7,66’sı karaciğer sirozundan ölmüştür.⁸⁹ Günümüzde siroz hastalığı yaygınlaşmaktadır. Her sene Fransa’da 14.500 kişinin siroz hastalığından öldüğü görülmektedir. Güncel istatistiklere göre, Türkiye en çok siroz hastası olan ülkelerin başında gelmektedir.⁹⁰

Görsel 4: Alkolik Sirozun Histolojik Görünümü (H&E).⁹¹

87 Общее дело. Секреты манипуляции. Алкоголь.

88 Sputnik. Az. (Eylül 21,2016). Azərbaycanda satılan spitli içkilərlə müthiş fakt.

89 Сәмәдов, 1955:17

90 Türkiye Yeşilay Cemiyeti Genel Merkezi, 1984:20

91 Köker, ŞahinTürk ve Çekin,110

Alkol çeşitli nedenlerle erken ölümlere sebep olmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü'ne (WHO) göre, dünya çapında her yıl yaklaşık 2,5 milyon insan alkolün zararlı etkilerinden ölmektedir. Dünyada 20 ile 39 yaşları arasındaki tüm ölümlerin yaklaşık %2,5'i alkolün zararlı etkilerinden kaynaklanmaktadır.⁹²

3.1.3. Ailede Alkol Faktörü

Alkol kullanımının aileden başladığını ya da kaynaklandığını ileri süren pek çok çalışma bulunmaktadır. Alkol kullanan ailelerde huzursuzluğun, şiddetin arttığı ve aile bütünlüğünün dağıldığı sıklıkla görülmektedir. Alkolün sarhoşluk derecesinde kullanımı sonucu erkekler ve kadınlar arasında fiziksel ve cinsel şiddet başta olmak üzere, çocuklara ve ergenlere yönelik birçok şiddet türü de açıkça tanımlanmış bir risk faktörüdür.

Azerbaycan Aile, Kadın ve Çocuk İşleri ile İlgili Devlet Komitesi Bilgi ve Analitik Araştırma Dairesi Başkanı Elgün Safarov'un 2016 yılda yaptığı açıklamada, Adalet Bakanlığı'ndan verilen bilgiye göre, 2015'te 68985 nikâh kaydı olmuş ve geçen yılda 12.886 boşanma olgusu kaydedilmiştir. Komite görevlisinin açıklamasına göre 2015'te 413 boşanma gerçekleşmiştir, sarhoşluğa bağlı 369 boşanma, uyuşturucu kaynaklı 171 boşanma, maddi durum nedeniyle 302 boşanma ve hastalık nedeniyle 224 boşanma kaydedilmiştir.⁹³

3.1.3.1. Genetik Faktörler

Günümüz güncel bulgularına göre, alkol bağımlısı annelerden doğan çocukların sinir sisteminde bozukluklar olduğu öngörülmektedir. Sürekli alkol kullanan ebeveynlerin çocukları fiziksel açıdan son derece cılız, zayıf ve kusurlu doğdukları ve alkol kullanan kadınların çocuklarını emzirme yeteneğini kaybedebildikleri bulgulanmıştır.

Bazı aileler az miktarda tüketilen alkolün çocuğu etkilemediği düşüncesi ile sevgi göstergesi olarak çocuklarının aile ortamında yemeklerde alkol içmelerine izin vermektedirler. Ancak bu yaklaşım oldukça yanlıştır, çünkü alkolün içeriği, çocukların organizmalarına hızlı ve şiddetli etki göstermektedir. Ayrıca çocuk yaşta şarap ve bira içenlerin, yetişkin birer birey olduklarında alkole daha fazla eğilimli olacaklarına ilişkin pek çok çalışma bulunmaktadır. Hatta bu bireylerin alkolik olma potansiyelleri yüksek ihtimal dahilinde olabileceği, hayatlarının her döneminde sorunlu bireyler olabilecekleri öngörülmektedir. Alkolün, yetişkinler kadar, hatta daha da fazla çocukların fiziksel ve zihinsel gelişimini olumsuz etkilediği bulgulanmıştır. Yoğun ve sık alkol kullanımı çocukların eğitim ve terbiyesinde büyük sorunlara yol açabilmektedir.⁹⁴ Araştırmacılar alkolizm sorunu olan 1874 hastanın genetiğini araştırmış ve sonuçta alkolizme %71,3'ünde babalarından, %10'unda annelerinden aldıkları genlerle maruz kaldıklarını ispatlamıştır. Baba

92 E-tibb.Az. (Ekim 3, 2020). Spirt ən çox bu orqanları zədələyir.

93 Trend New Agency. (Mart 16, 2016). Azərbaycanca boşanmaların əsas səbəbləri açıqlandı.

94 Сәмәдов, 1955:27-28

tarafından akraba olanların % 33'ü, anne tarafından akraba olanların %18,4'i alkolizme maruz kalmıştır. Hastaların %22'sinin ise kardeş oldukları saptanmıştır. Alkolizme maruz kalmış 7953 kişinin genetiğinin araştırılması sonucunda, velilerin %38'inde alkolizm tanısı ortaya çıkmıştır.⁹⁵ Tarnuveski isimli bir kadın araştırmacı, on binlerce fahişe üzerinde yaptığı araştırma sonucunda bu kadınların %70'inin babasının alkol kullandığını bulgulamıştır. Paris'te dejenere aptal, saralı ya da akıl hastası tanısı olan 1000 çocuk üzerinde yapılan araştırmalarda, 660'ının velisinin alkolik olduğu tespit edilmiştir.⁹⁶

3.1.3.2. Psikolojik faktörler

Uzun süreli ve yoğun alkol kullanımı, insanlarda alkol psikozları oluşturabilir ve bu hastalığa yakalanan kişilerde sinir, kıskançlık, göz kararmaları, şüphe vs. gibi haller görülebilmektedir.⁹⁷ 2016 yılı 20 Eylül tarihi itibarıyla değerlendirildiğinde, Azerbaycan'da alkolizmi ve alkol psikozu olan 21.777 hasta kaydı vardır. Bu da nüfusun genelinde, 100.000 kişi başına 227.2 hasta anlamına gelmektedir. 2015 yılında 619 kişiye ilk kez alkolizm ve alkol psikozu teşhisi konmuştur.⁹⁸ Sosyolog Profesör Ahmad Geşemoğlu'ya göre alkoliklerin sayısının hızlıca artmasında iki faktör önemli rol oynayabilir. Bunlardan biri, önceki dönemlerdeki yanlış istatistik hesaplamalar olabilir. Diğer bir faktör ise insanların sosyal ve psikolojik koşullarındaki gerilim ile ilgili olabilir. Bir grup insan manevi yollarla huzuru bulurken, diğer grup sadece alkol içerek huzuru bulabileceğini düşünmektedir. Azerbaycan'da insanlar için ahlaki faktörler arka plana gerilerken, maddi seçenekler arttıkça toplumdaki gerilimler de artmaktadır.⁹⁹

3.1.4. Toplumda Alkol Faktörü

Yabancı sosyologlar tarafından yapılan araştırmalar, 2017'de alkol kullanımının ve alkolizmin daha çok yüksek gelirli meslek grupları (avukatlar, mimarlar, yüksek nitelikli doktorlar ve öğretmenler) arasında yaygın olduğunu göstermektedir. Sosyal hizmet uzmanları ve işçiler alkol tüketme olasılığı en düşük gruplardır. Bu bakış açısıyla ele alındığında, toplumun üst sınıflarının daha rahat erişebildiği alkol, kolaylıkla sürekli kullanım alışkanlığına dönüşebilmekte ve olumsuz sonuçların da yine gelir düzeyi yüksek, toplumun üst sınıflarında ortaya çıkmasına neden olabilmektedir.

Bu nedenle yılda 11.000 Euro'dan daha az kazananlar, kural olarak, ayda iki kezden fazla alkol almazlar. Karşılaştırma yapmak gerekirse, yıllık geliri 45.000 Euro'dan fazla olanlar haftada en az bir kez alkol tüketmektedir.

Alkol kullanmayanların çoğunluğu 25-64 yaş grubundadır. İlginç bir şekilde içenlerin büyük çoğunluğu 65 yaşın üzerindedir.

95 Сытынский, 1981:36

96 Türkiye Yeşilay Cemiyeti Genel Merkezi, 1984: 113, 116

97 Керимов, 1986:27

98 Sputnik. (Eylül 21, 2016). Azərbaycanda satılan spitli içkilərlə müthiş fakt.

99 Trend New Agency. (Aralık 2, 2015) Azərbaycan Sərxoşluğun Fəsadları.

Sosyolog Ahmad Gaşamoğlu'nun düşüncesine göre ise, Azerbaycan'da daha çok yoksul insanlar alkol tüketmektedir. İslami faktörlerin daha çok etkilediği bir grup olarak yüksek gelir düzeyli toplumsal sınıf dikkati çekmektedir. İslami faktörün kendisi alkole karşı olduğu için, zengin insanların çoğu İslami değerlere değer vermektedir ve zenginler arasında içki içmeyenler de bulunmaktadır. Bu durum, ülkedeki istatistikleri etkilemektedir. Özetlemek gerekirse, Avrupa'da insanlar alkollü zevk için, Azerbaycan'da ise daha çok kederli olduğunu için tüketmektedirler.¹⁰⁰

3.1.4.1. Dinsel Faktörler

Bazı dinlerde görüldüğünden farklı olarak İslam dininde alkol kullanımı haram sayılmaktadır. Azerbaycan'da önce ateşperestliğe, Hristiyanlığa ve son olarak 1500 yıldır İslam dinine inanç söz konusudur.¹⁰¹ İslam dininde alkol kesin bir dil ile haram olarak kabul edilmiştir. İslam Peygamberi Hz. Muhammed Mustafa (s.a.v.) "İçki bütün kötülüklerin anasıdır" sözü ile konunun önemine işaret etmiştir.¹⁰² Müslüman bir ülke olan Azerbaycan toplumunda İslami hassasiyetler göz önüne alındığında, alkolün haram sayılması sebebi ile alkole karşı bir mesafe konulsa da, Azerbaycan alkollü içki üreten ve tüketen bir ülkedir.

3.1.4.2. Ekonomik Faktörler

Alkollü içkiler tüm dünyada tütün mamulleri ve petrol ürünleri ile birlikte, gelir oluşturan bir endüstri dalı olarak ön plandadır.¹⁰³ Azerbaycan da dahil olmak üzere 46 ülkenin üyesi olduğu Uluslararası Şarap Yapımı ve Şarapçılık Teşkilatı'nın açıklamasına göre (OIV), her yıl 2.7 milyar dekalitreden fazla üzüm şarabı üretilmektedir. İtalya, Fransa, İspanya, ABD, Avustralya, Arjantin, Çin, Güney Afrika Cumhuriyeti, Şili, Almanya ve Portekiz ülkelerinde şarap üretimi ileri seviyededir. Son zamanlarda şarap üretiminde yaklaşık %1-2 azalma gözlenmektedir. Uluslararası araştırmalar bunun sebebini iklim değişikliğine bağlamaktadır. Dünyada şarap ve şarap ürünleri ihracatı yaklaşık 1 milyar dekalitredir. En büyük ihracatçılar İspanya, İtalya, Fransa, Şili, Avustralya, Güney Afrika, Amerika Birleşik Devletleri, Almanya, Portekiz, Arjantin, Yeni Zelanda ve Moldova'dır. Aynı zamanda, son on yılda Almanya, İngiltere, ABD, Fransa, Çin, Kanada, Rusya, Hollanda, Belçika, Japonya, İsveç ve İsviçre yüksek ithalat hacimleriyle öne çıkmaktadır.

Dünyanın ana şarap ihracatçısı olan Fransa'dan ihraç edilen 1 ton şarabın (HS 2204) ortalama FOB fiyatı 6,3 ABD doları, İtalya'da 3 bin ABD doları, İspanya'da 1.3 bin ABD doları, Şili'de 2 bin ABD doları, Avustralya'da 1,7 bin ABD doları, ABD'de 4,1 bin ABD doları, bunun yanı sıra Gürcistan'da 3 bin ABD doları, Moldova'da 0,8 bin ABD doları, Türkiye'de 2,4 bin ABD doları, Rusya'da 1.1 bin ABD doları, Belarus'da 1.9 bin ABD doları ve Kazakistan'da 3.2 bin ABD doları, Azerbaycan'da ise 1.200 ABD dolarıdır.¹⁰⁴

100 Şorq.Az. (Mayıs 5, 2018). Avropada spirtli içki qəbul edənlər daha çox varlılardır.

101 Kəngərli, 2017:11

102 Sabah.com.tr. (Mayıs 2013). İçki bütün kötülüklerin anasıdır.

103 Kuş, 2011:28

104 2008-2015-ci illərdə Azərbaycan Respublikasında Şarabçılığın inkişafına dair Dövlət Programının təsdiq edilməsi haqqında. Şarabçılıq sahəsində mövcud vəziyyət.

Aşağıdaki tabloda 2004 yılı dünya alkol üretiminde ilk 20 ülke gösterilmiştir.

Tablo 9: 2004 Yılı Dünya Alkol Üretiminde İlk 20 Ülke¹⁰⁵

Çin	1.304,0	291,0
ABD	294,0	233,3
Almanya	82,4	106,2
Brezilya	178,4	85,6
Rusya	143,2	85,2
Meksika	103,4	68,5
Japonya	127,5	65,5
İngiltere	59,2	58,9
İspanya	41,1	30,7
Polonya	38,5	27,7
Güney Afrika	45,0	25,0
Hollanda	16,1	23,8
Kanada	31,5	23,4
Güney Kore	47,7	20,2
Çekoslovakya	10,2	18,8
Venezuela	25,6	18,0
Belçika	10,3	17,4
Ukrayna	48,5	17,3
Avustralya	19,3	16,9
Fransa	60,1	16,8
Toplam	2.686,0	1.250,2

3.2. AZERBAJCAN'DA ALKOLÜN YERİ

Azerbaycan yüksek miktarda alkollü içecek ithalatı ve ihracatı yapan bir ülkedir. Devlet, şarapların yurtdışında daha iyi tanıtımı için gerekli finansal desteği sağlamaktadır. Azerbaycan şarap çeşitleri ile dünyada bilinen ülkeler arasındadır. Günümüzde Azerbaycan şarapları ve konyakları Rusya, Ukrayna, Belarus, Baltık cumhuriyetleri, Polonya, Almanya, Japonya, Çin, Hindistan vb. ülkelere ihraç edilmektedir.¹⁰⁶

1913 yılında ülkede 26.500 hektar üzüm bağı bulunmaktaydı. Şarap üretimi 400 bin hl oluşturuyordu. 1969 yılında ülkede yaklaşık 230 bin ton, 1984'de ise 2,1 milyon ton ürün üretilmekteydi. Ülke 60'ın üzerinde şarap markasına sahip idi. 70.7 milyon dekalitre şarap, 11.6 milyon dekalitre konyak üretiliyordu. Fakat 1980'lerin ortasında, eski Sovyetler Birliği'nin başlattığı anti-alkol kampanyası sonucunda, ülkede ekili olan tüm üzüm bağları yok edilerek ülkenin ekonomisine ciddi zararlar verilmiştir.

105 İstanbul Sanayi Odası, 2006:239

106 Fətəliyev, 2015:37

Azerbaycan bağımsızlığını tekrar elde ettikten sonra, 1990 yılının ikinci yarısında ülkede üzüm bağlarını (üzümcülüğü) yeniden geliştirmek için kanunlar çıkararak önemli çalışmalar yapmıştır. 2002 yılında “Şarap yetiştiriciliği”, “Üzümcülük ve Şarapçılık” hakkında kanunlar kabul edilmiş, üzüm tarlaları gittikçe genişletilmiş ve alkollü içeceklerin üretimi arttırılmıştır.¹⁰⁷

Azerbaycan’da günümüzde birçok meyve suyu ve şarap üretim tesisi faaliyet göstermektedir. Bunlardan 1967 yılında kurulan ve kapatıldıktan sonra 2004’te tekrar açılan “Apşeron şarap” ATSC 1 tesisidir ki, ürünleri iç ve dış pazarlarda 40’dan fazla isimle satılmaktadır. “Apşeron Şarap” alkol, alkol rectificat, doğal ve kompozit şaraplar, konyak, brendi, likörler, farklı meyve votkası, diğer alkollü içecekler ve ayrıca belirtilen ürünlerin doldurulması ve satılmasını sağlamaktadır. Fabrika, ürettiği kaliteli alkol konyaklarını, Rusya ve Ukrayna dahil BDT ülkelerine ihraç etmektedir.

Gilan Holding’e ait olan ve 2004 yılından bu yana faaliyet gösteren “Aqro-Azerinvest” MMC fabrikası Azerbaycan’ın Gebele şehrinde bulunmaktadır. Fabrikada şarap ve konyak çeşitleri üretilmektedir. Yurt içinde üretilen ürünler Rusya, Ukrayna, Belarus, Kazakistan ve başka ülkelere ihraç edilmektedir.

“Aqroinvestkom” MMC tesisi, Azerbaycan’ın Şeki ilçesinde 2016 yılında kurulmuştur ve farklı şarap türleri üretmektedir. “Az-Granata” ASC fabrikası, 2009’da Azerbaycan’ın Ağsu şehrinde kurulmuştur. Şirket çok çeşitli meyve suları ve şaraplar, likörler ve votka ürünleri üretmektedir. Ürünler ülke içinde satılmakla beraber ABD, Almanya, Avusturya, Rusya, Gürcistan ve diğer ülkelere ihraç edilmektedir. İşletmede Karagöz, Bellus, Şirvan Muskati, Kaqorlar, Rübai, Kehreba, Nar şarabı ve diğer şaraplar üretilmektedir.

“Göy Göl” şarap fabrikası Azerbaycan’ın Göy Göl ilçesinde kurulmuştur. Şirket, 1935’de ilk defa klasik yöntemle şarap hazırlamak için fabrika kurmuştur ve bugüne kadar faaliyet göstermeye devam etmiştir. Şirket şarap ve onlarca farklı votka (arag) üreterek Kanada, İsviçre, Çin ve Hindistan’a ihracat yapmaktadır. Şirketin “Han” brendisi yurtdışında tanınmaktadır. 1901’de Göyçay’da kurulan en büyük şirket olan “Göyçay Konyak Şirketi” ise Sovyet döneminde 1 milyon dal konyak üretmekteydi. “Apşeron”, “Şirvan”, “Azərbaycan”, “Bakı”, “Gəncə”, “Üç Ulduz”, “Beş Ulduz” konyakları aynı dönemde ülke dışında da tanınmaktaydı. Şirketin şu anda ürettiği “Stil-1”, “Stil-2”, “Stil-3”, “Şirvan”, “Azerbaycan” markalı konyakları BDT ülkelerinden Rusya, Belarus ve Ukrayna’ya ihraç edilmektedir.

1998’de Azerbaycan’ın ikinci büyük şehri olan Gence’de kurulan “Gence şarap-2” ASC fabrikasında üretilen şarap, votka, alkol ve konyaklar Rusya, Ukrayna, Almanya, Polonya, Fransa, İtalya ve Gürcistan’a ihraç edilmektedir.

2007’de Azerbaycan’ın Celilabad ilçesinde kurulan “Cellilabad şarap-2” ASC fabrikası alkollü içecekler ve konyak üretmektedir. Fabrikanın 300 hektar üzüm

tarlası vardır. Tarlalarda Fransız üzüm çeşitleri Şardone, Merlo, Kaberne Sovinyon da yetiştirilir ve yaklaşık 4 bin ton ürün toplanmaktadır.

Şarap üreten “İsmayılı Şarap-2” ASC fabrikası 2006’dan bu yana İsmayılı ilçesinin Hacıhetemli yerleşiminde yer almakta ve ürünlerini, iç piyasa ile birlikte Rusya’ya ihraç etmektedir.

“Naiqin KO” MMC (Tovuz-Baltiya) fabrikası 1989’de Tovuz ilçesinin İbrahimhacılı yerleşim yerinde kurulmuştur. Doğal üzüm ve meyve şarapları, konyak, meyve likörleri vb. ürünler üreten fabrika, iç piyasa ile birlikte ABD, Almanya, Fransa, Japonya, Ukrayna, Rusya, Polonya ve diğer ülkelere de ürün ihraç etmektedir.

“Fireland Vineyards” MMC fabrikası Apşeron ilçesinin Novhanı yerleşim yerinde 2007’de kurulmuştur ve şarap ve konyak üretmektedir.

2002’de Avrupa şirketlerinden Padovan, Defranceski, Bucher Vaslin, G. Wein, Maselli ve diğer şirketlerin katılım sağladıkları “Şerg Ulduzu” ATSC fabrikasının üzüm tarlalarında 2 bin ton üzüm üretilmektedir. Fabrikanın ürettiği şaraplar: Şardone, Bayanşire, Merlot, Rkasiteli, Saperavi, Kabarne Sovinyon ve Şiraz’dır. Azerbaycan’ın bağımsızlığını kazandıktan sonraki en iyi projelerinden sayılan “Şerg Ulduzu” ATSC, uluslararası yarışmalarda ödüllendirilmiştir.

“Şerq-1 CO” MMC fabrikası 2004’te Azerbaycan’ın Kürdemir ilçesinde kurulmuştur. Çok sayıda alkollü içecek üreten fabrika, ürünlerini iç piyasa ile birlikte Gürcistan’a ihraç etmektedir.

“Azersun Holding” MMC’e ait “Azerbaycan Şeker Üretim Birliği” MMC fabrikası 2001’de kurulmuştur. Şeker pancarı ile birlikte rafine yağlar, yem ve alkol üreten fabrika İran, Rusya, Kazakistan, Afganistan ve diğer ülkelere ürün ihraç etmektedir.

2007’de kurulan “Aspi Aqro” MMC fabrikası farklı türlerde şarap üretmekte ve ürünlerini iç pazarlara ve Rusya dahil yabancı ülkelere ihraç etmektedir.

“Balakans” MMC fabrikası Azerbaycan’ın Balaken şehrinde 2006’da kurulmuştur. Çok çeşitli reçeller, meyve suları ve içecekler üreten şirket, iç piyasa ile birlikte, Ukrayna, Kazakistan ve diğer ülkelere ürün ithal etmektedir.

“Gemiqaya Holding”e ait “Gemiqaya Gıda Ürünleri Sanayi Kompleksi” MMC 2006’da Azerbaycan’ın Nahçıvan şehrinde kurulmuştur ve fabrikada şarap ile birlikte meyve nektarı, helva, pekmez vb. ürünler üretilmektedir.

“Göygöl Şarap-2” MMC fabrikası 2016’da Göygöl ilçesinin Semedli yerleşim yerinde kurulmuştur ve çeşitli alkollü içecekler üretmektedir.

“Azeri Frans” MMC fabrikası 2004’de Tovuz İlçesinin İbrahimhacılı köyünde kurulmuştur ve fabrika doğal mineralli sular, nar, üzüm suyu ve konyak üretmektedir.¹⁰⁸

Azerbaycan'da, 2015 yılının ilk 8 ayında, 16.397,70 bin \$ tutarında alkollü ve alkolsüz içecek ihraç edilmiştir. Bu rakam 2014 yılının aynı dönemine göre %25,37 daha azdır.¹⁰⁹

Aşağıdaki tabloda Azerbaycan'da 2019 yılında üretilen alkol ürünleri miktarı gösterilmiştir.

Tablo 10: Azerbaycan'da 2019 Yılında Alkol Ürünlerinin Üretimi¹¹⁰

Ürün türleri	2019 yılın Ocak ve Haziran aylarında üretilen içki ürünleri	Geçen yılın aynı dönemine göre %
Arag (votka), bin dkl	889,2	4,4 defa
Brendi (konyak), bin dkl	12,2	2 defa
Üzüm şarabı, bin dkl	323,6	38,8
Bira, bin dkl	2 145,9	108,6
Likör, bin dkl	149,1	3,9 defa

Azerbaycan günümüzde ekonomisini iyileştirmek için farklı alkol ürünleri ihraç etse de, bu ürünler medyada reklamı yapılarak gündeme getirilmemektedir. Azerbaycan'da farklı alkol ürünleri üreten fabrikalar bulunmaktadır. Bu fabrikalardan biri olan "Az Granata" fabrikasının ürettiği alkollü içeceklerin bileşimlerinde ne kadar alkol olduğu Ekler 6'da gösterilmiştir.

3.2.1. Üretim Oranları

Devlet İstatistik Komitesi'nin verilerine göre, 2010'da Azerbaycan'dan Çin'e 1.1, 2011'de 62.3, 2012'de ise yılda toplam 47,8 bin ABD doları değerinde şarap ihracatı gerçekleşmiştir.¹¹¹

Aşağıdaki tabloda Azerbaycan'da marketlerde bulunan bazı alkollü içeceklerin 20.07.2019 tarihindeki satış fiyatları gösterilmektedir.

Tablo 11: Azerbaycan'da Marketlerde Bulunan Bazı Alkollü İçeceklerin 20.07.2019 Tarihindeki Satış Fiyatları¹¹²

Ürün ismi	L	Alc. %	Satış Fiyatı
Savalan çaxıırı. Merlo Qırmızı quru	0,75l	%15	12.09 AZN
Xan Qarabağ Cabernet. Sarı VİGNON	750l	%13,3	17.69 AZN
Yeddi Gözəl Şərabı. Ağ Süfrə Şərabı	0,75l	%10-12	6.6 AZN
Xırdalan Piyvəsi	0,5l	%4,5	1,41 AZN
Kristal Vodka	0,25l	%40	2,25 AZN
Yelkən Vodka	0,7l	%40	10,89 AZN

109 Report İnformasiya Agentliyi. (Eylül 29, 2015). Azərbaycan içki idxalını əhəmiyyətli dərəcədə azaldıb.

110 Apa.az. (Temmuz 20, 2019). Azərbaycanda araq istehsalı kəskin artıb.

111 Fətəliyev, Heydərov, 2017:272

112 Bakü, 20.07.2019

3.2.1.1. Tüketim Oranları

Ruh ve Sinir Hastalıkları Uzmanı Psikiyatrist Bekir Brebeni'nin açıklamasına göre alkollü içki moda haline geldiği için, erkeklerle beraber kadınlar da alkol kullanmaya yönelmektedirler.¹¹³

Günümüzde Azerbaycan'da erkeklerle beraber kadınların ve gençlerin de alkol kullandığı görülmektedir. Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından 2014 yılında yayınlanan istatistiklere göre, Azerbaycan'da 15 yaşın üzerindeki her erkek için 6.1, her kadın için 3.6 ve her iki cinsiyet için 5.2 litre alkol tüketilmektedir. Ülkede erkeklerin %25.1'i, kadınların %51.4'ü ve her iki cinsiyetin %38.7'si hiç alkol kullanmamıştır. Devlet İstatistik Komitesi'nin verilerine göre, 2014'te Azerbaycan'daki her 100.000 gençten (14-29 yaş arası) 2'sine alkolizm teşhisi konmuştur. Klinik Tıp Merkezi Toksikoloji Bölüm Başkanı Azer Magsudov'un açıklamasına göre, Azerbaycan'da alkol zehirlenmesi nedeniyle yılda 50-60 müracaat yapılmakta ve başvuranların çoğunluğunun erkek olmasına rağmen, aralarında genç kadınlar da bulunmaktadır. Kadınlar genellikle düşük oranlı alkollü içeceklerle zehirlenmektedir.

Genç kadınların tıbbi tedavi gördükten sonra eve gitmelerine izin verildiği ve hastanede kalmak istemedikleri açıklanmaktadır. Erkekler ise genellikle ambulanslarla, çoğunlukla bilinçsiz olarak merkeze getirilmektedir. Azerbaycan Sağlık Bakanlığı'nın açıklamasına göre 2011'de, Azerbaycan'da kadın alkoliklerin sayısı da artmıştır. Ülkede 2012 yılında 873, 2013'te 891 ve 2014'te 901 resmi kayıtlı alkol bağımlısı kadın bulunmaktadır.¹¹⁴

3.2.2. Engelli Çocuklar

Alkol kullanan hamile kadınların organizmaları kısa sürede zehirlenebilmekte ve bunun sonucunda engelli, ölü ve prematüre çocuklar doğmaktadır. Sovyet uzmanlarının Kamçatka vilayetinde yardımcı okullarda zihinsel engelli çocukların anneleri ile yaptıkları görüşmeler, 800 kişinin %90'ında engelli doğumuna sebebiyet veren ilişkinin alkol kullanımından kaynaklı gerçekleştiğini teyid etmektedir.¹¹⁵

Azerbaycan'da 0 ile 18 yaş arasındaki çocuklar toplam nüfusun %35'ini oluşturmaktadır (2.730.000). Bunlardan tahmin olarak 49.000'i engelli çocuklardır.¹¹⁶

3.2.3. Trafik Kazalarında Alkolün Etkisi

Dünya genelinde, alkol kullanımının beklenen sonuçlarından biri de trafik kazalarıdır ve bu kazaların %38'inden alkolün sorumlu olduğu bulgulanmıştır.¹¹⁷ Azerbaycan'da da trafik kazalarının başlıca sebeplerinden biri alkollü sürücülerdir. Bu tür kazalar bazen insan ölümü ile sonuçlanmaktadır. Ülkede 2018'e kıyasla, 2017 yılında %0,9 daha az trafik kazası görülmüştür. 2018 yılında 1817 trafik

113 Türkiye Yeşilay Cemiyeti Genel Merkezi, 1984: 116

114 Trend New Agency. (Aralık 2, 2015). Azarbaycanda sarıxoşluğun fosalıarı.

115 Сытынский, 1981:37

116 Məmmədov, İsmayılova, Əlizadə, Orucova, Qaziyeva, Eyvazova, Abdullazadə, 2013:7

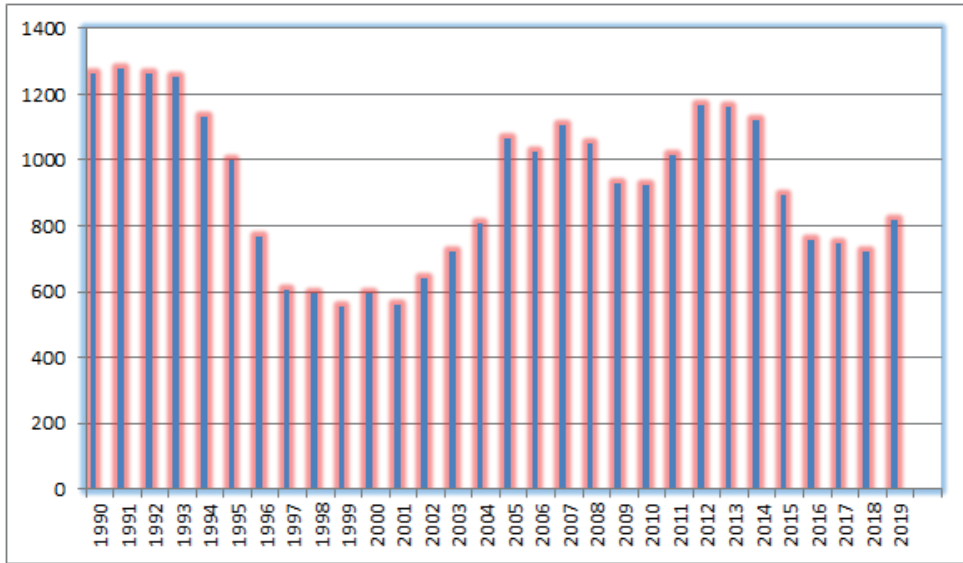
117 Saygılı, 2011:70

kazası yaşanmıştır. Bu kazaların 722'si ölümlü, 1711'i yaralanma ile sonuçlanmıştır. Alkollü araç kullanımının sonucu olarak, 49 olay meydana gelmiş, 27 kişi ölmüş, 36 kişi ise yaralanmıştır. Bu kazaların yüzde 75,9'u otomobil sürücülere tarafından gerçekleştirilmiştir.¹¹⁸

Dünya ülkelerinde olduğu gibi Azerbaycan'da da trafik kazalarının önlenmesi amacıyla çıkarılan kanunlar vardır. Devlet tarafından onaylanan 27 Haziran 2014 tarihli, 209 sayılı kanuna göre, araç kullanan şahısta, nefesinden alkol kokusu geldiği, ayakta duramadığı veya kendini kontrol edemediği türünden semptomlardan herhangi biri gözlemlendiğinde, trafik polisi müfettişleri tarafından kullanılan teknik araçların yardımıyla (alkol ölçer veya uyuşturucu test cihazı) alkollü sürücü tespit edilmekte ve konuyla ilgili bir rapor tutulmaktadır. Şahıs alkollü olduğunu kabul etmediği takdirde tıbbi muayene için hastaneye gönderilebilmektedir.¹¹⁹

Bununla birlikte, Azerbaycan'da alkollü bireylerin sebep olduğu trafik kazalarının sayısı azalmaktadır. Resmi istatistiklere göre 2012'de 98, 2013'te 80, 2014 yılında ise 60 trafik kazası görülmüştür.¹²⁰ Aşağıdaki görselde, Azerbaycan'da 1990 yılından 2019 yılına kadar trafik kazalarında ölenlerin istatistiği verilmiştir.

Görsel 5: 1990 Yılından 2019 Yılına Kadar Azerbaycan'da Trafik Kazalarında Ölenlerin İstatistiği¹²¹

3.2.4. Cinayet / İntihar / Yaralama Olaylarında Alkolün Etkisi

İstatistiksel verilere göre çocuklar ve ergenler tarafından işlenen cinayetlerin faillerinin büyük kısmı alkol kullanılan ailelerin çocuklarıdır.¹²² Dünya Sağlık

118 Azerbaycan Respublikasının Dövlət İstatistika Komitəsi. (7 Şubat 2019). 2018-ci ilə avtomobil yollarında baş vermiş yol-nəqliyyat hadisələri haqqında.

119 GSR.FM. Yol polisindən sərxoşluqla bağlı açıqlama.

120 Trend New Agency. (Aralık 2, 2015).Azərbaycanda sərxoşluğun fəsadları.

121 Azərbaycan Respublikasının Daxili İşlər Nazirliyinin Baş Dövlət Yol polis idarəsi. (Eylül 21, 2021).

122 Тагъјев, 1974:13

Örgütü'nün istatistiki verilerine göre alkol; bıçakla yaralama olaylarının %16'sının, cinayet işleyenlerin %18'inin, yangın çıkaranların %16'sının, anne ve babasını öldürenlerin %21'inin, saldırıya yeltenenlerin %15'inin, ırza tecavüzlerin %80'inin, çeşitli başka suçların da %60'ının sebebidir.¹²³

Dünya genelinde bu tür suçlarda artışlar söz konusu iken, Azerbaycan'da alkollü kişiler tarafından işlenen suçların sayısında bir azalma görülmektedir. 2012'de 603, 2013'te 602 ve 2014'te 593 suç alkollü durumda işlenmiştir. 2014 yılında, 14-18 yaş arası çocuklar tarafından alkol etkisi altında 9 suç işlenmiştir.¹²⁴

3.2.5. Yasal Çözümler

Azerbaycan yeni dönemde devlet politikaları geliştirerek zararlı alışkanlıklara karşı ciddi projeler hayata geçirmektedir. Azerbaycan Cumhuriyeti Aile, Kadın ve Çocuk Problemleri Üzere Devlet Komitesi, Azerbaycan Cumhuriyeti Dini Kurumlar Üzere Devlet Komitesi, şehir ve ilçelerde sağlıklı yaşam biçimini önererek zararlı alışkanlıklara karşı projeler yürütmektedir. Komite tarafından ebeveynler, gençler ve ergenler için yapılan bu projelerle alkol, uyuşturucu ve sigaraya karşı bağımlılıklarla mücadeleye devam edilmektedir.¹²⁵ Aynı zamanda okullarda da sık sık devlet tarafından bu tür projeler gerçekleştirilmektedir.

Televizyon ve radyo yayıncılığı hakkında Azerbaycan kanununun "Tütün ürünlerinin kullanımının kısıtlanması hakkında" 40.3. maddesi gereği, televizyon ve radyo yayıncıları, tütün kullanımının, alkol, uyuşturucu ve diğer kötü alışkanlıkların olumsuz etkileri üzerine ilgili ve yetkili makamların, bilimsel kurumlar ve sivil toplum kuruluşlarının desteği ile topluma bilgilendirici ve eğitici programlar hazırlayıp bu konuları ayda en az 90 dakika süre ile anlatmaktadırlar. Bu programların 45 dakikası 17.30'dan 23.00'a ve 08.00'den 23.00'a kadar yayınlanmakta ve programların kopyaları her ay Ulusal Televizyon ve Radyo Konseyi'ne sunulmaktadır.¹²⁶

123 Türkiye Yeşilay Cemiyeti Genel Merkezi,1984:70

124 Trend New Agency. (Aralık 2, 2015). Azerbaycanda sarxoşluğun fosalari.

125 Azerbaycan Respublikasının Aile, Qadin və Uşaq problemləri üzrə Dövlət Komitəsi.

126 Televiziya və Yayın haqqını haqqında. Azerbaycan Respublikasının Qanunu.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

AZERBAJCAN MEDYASINDA ALKOL

4.1. AZERBAJCAN MEDYASINDA ALKOLÜN TEMSİLİ

Dünya medyası gibi Azerbaycan medyasında da alkole rastlanmaktadır. Alkolün medyada yer almasında uyulacak kurallar konusunda, devlet tarafından birçok yasa çıkarılmıştır.

Alkollü içkilerin basılı medyada nasıl yer alacağı, Azerbaycan Cumhuriyeti'nin alkollü içkilerin reklamı hakkındaki kanununun 27. maddesinde belirtilmektedir:

27.2. Alkollü içeceklerin reklamı aşağıdaki reklam ortamlarına yerleştirilemez:

27.2.1. Yüzde 5'ten fazla koyuluğa sahip alkollü içeceklerin süreli yayınların ön ve arka kapağında, internet bilgi kaynaklarının ön sayfasında;

27.2.2. Reşit olmayanlara yönelik basılı yayınlarda, ses ve video materyallerinde.¹²⁷

(Medyada alkolün tanıtımı hakkında Azerbaycanlı televizyon eleştirmeni, gazeteci Profesör Gulu Meherremliy'le yapılan yüz yüze görüşme için Ek 7'ye bakınız).

4.1.1. Sinemada Alkol

Alkolün medyada temsili çok fazla yer tutmaktadır. Alkol, sinema aracılığı ile de seyirciye sunulmaktadır. Alkol propagandasında filmdeki birkaç alkol sahnesiyle, nüfusun önemli bir kısmı, alkolün bir uyuşturucu olmadığı, norm olduğuna ikna edilmektedir, hatta halkın bir kısmı alkolün bir gıda ürünü olduğuna inanmaktadır. Bu noktada Werther etkisinden söz edilebilir. Werther etkisi, televizyonda veya diğer medyada yaygın olarak bildirilen bir intiharın ardından meydana gelen büyük bir taklit intihar dalgasıdır. Böyle bir haberden sonraki 0-7 gün arasında, intihar oranları önemli ölçüde artmaktadır. Ünlü olan ilk intiharın ardından, intihar eden kişi belirli bir sosyal çevre veya mesleğe mensupsa, benzer sosyal çevreden ve meslek mensuplarından insanlar arasında intiharların arttığı bulgulanmıştır. Bu, izlenen her 10 filmde 9'unun kahramanı intihar etmesi durumunda, gerçek hayatta da daha fazla intihar olacağı çıkarımını beraberinde getirmektedir. Aslında alkol kullanımı

¹²⁷ Reklam hakkında Azerbaycan Respublikasının Qanunu. (Temmuz 15, 2015).

da yavaş bir intihardır.¹²⁸ Dünya sinemasında alkollü içecekler gösterildiği gibi, Azerbaycan sinemasında da alkol kullanımı vardır. Sovyet döneminde çekilmiş ve çağdaş filmlerde, belli sahnelerde kahramanların her tür alkol çeşidi (şarap, votka, şampanya, viski, bira) kullandığı gösterilmektedir veya alkol bazı sahnelerde görsel (aksesuar ya da sembol) olarak yer almaktadır.

4.1.2. Reklam Olarak Alkol

Azerbaycan'da alkol reklamı bazı yasalar çerçevesinde yapılmaktadır. Azerbaycan Cumhuriyeti alkollü içkilerin reklamı hakkındaki kanunun 27. maddesi gereği:

27.2.3. Telekomünikasyon tesislerinde (koyuluğu %5'ten fazla olan alkollü içecekler);

27.2.4. Alkollü içeceklerin örneklerinin dağıtımı ve tadımının eşlik ettiği reklam kampanyalarına sadece perakende satış mağazalarında, özel sergilerin tadım salonlarında izin verilir. Bu reklam kampanyasında ücretsiz alkollü içecekleri reşit olmayanlara dağıtmak ve tadım için alkollü içecek örnekleri sunmak yasaktır.

27.3. %5'in üzerinde bir koyuluğa sahip alkollü içeceklerin reklamına, aşırı kullanımın sağlığa zararlı olduğuna dair bir uyarı eşlik etmelidir. Bu bildirim, reklam alanının en az %10'u kadar olmalıdır.

27.4. Araçların üzerinde, onların faaliyetlerini sağlayan binaların, kurguların içinde ve üzerinde (alkollü içeceklerin perakende satışının yapıldığı yerler hariç) alkollü içeceklerin reklamının yapılması yasaktır.

13.3. Alkol oranı 5'ten fazla olan alkollü içeceklerin üretimi ve (veya) satışı ile uğraşan kişiler, bu kanunun belirtilen zaman sınırına (alkollü içecekler düzenlenen kurallara göre gece saat 23:00'dan sonra televizyon reklamlarında yayınlanabilmektedir) sponsor olarak aday gösterilebilir.¹²⁹ Azerbaycan'da alkollü içeceklerin reklamlarında birçok kampanya teklifleri bulunmaktadır. İçkinin kapağının içinde kontur şifresi veya para kazanabilme imkanı olabilmektedir.

Youtube portalına yerleştirilen alkol reklam linkleri:

1. Hırdalan Şarap- Prizovaya ilk Tv reklamı.¹³⁰
2. Hırdalan Şarap Yeni İl Tebriki.¹³¹
3. Hırdalan Beer Friendship.¹³²
4. Hırdalan Draft.¹³³

Azerbaycan Cumhuriyeti'nin reklam hakkındaki kanununun 17. maddesinde alkollü içeceklerin reklamında bu tür bir temsile izin verilmemesi kararlaştırılmıştır.

- Alkolü içeceklerin içilmesinin gösterilmesi;

128 Whatisgood.Ru. (Ocak 9, 2017). Пропаганда алкоголя, табака и других наркотических веществ в кинематографе.

129 Reklam hakkında Azərbaycan Respublikasının Qanunu. (Temmuz 15, 2015).

130 Xırdalan Şarab- Prizovaya ilk TV reklamı. (Kasım 11, 2016).

131 Xırdalan Şarap Yeni İl Tebriki. (Aralık 30, 2015).

132 Xırdalan Beer Friendship. (Mart 13, 2013).

133 Xırdalan Draft. (Nisan 25, 2014).

- Halka açık alanlarda, sportif ve kişisel başarılarında, alkollü içki içmenin fiziksel veya zihinsel olarak durumu iyileştirmeye etkili olduğu izlenimini yaratmak;
- Alkolden vazgeçenlerin gözden düşürülmesine;
- Alkolün olumlu tedavi özellikleri hakkında bilgi verilmesine;
- Belli bir ürünün içeriğinde alkolün yüksek oranda olması ve bu ürünün avantajlı gibi sunulmasına;
- Ergenlik yaşına gelmeyenlere, kadınlara müracaat edilmesi, rol modeli olarak yetişkin ve gençler arasında ünlü olan kişilerin ve sporcuların, 25 yaşa kadar kişilerin kullanılmasına;
- Alkollü içeceklerin yetişkinler ve kadınlar için tasarlanmış film ve video ürünlerinde, medyada herhangi bir şekilde yayımına;
- Gazetelerin ilk sayfalarında, dergi başlıklarında alkol reklamı yayımına;
- Alkollü içeceklerin çocuk, eğitim ve spor tesislerinde, ibadethanelerde ve aynı zamanda bu yapıların 100 metre yakınında reklam yayımına.¹³⁴
- Alkol oranı %5'ten fazla olan alkollü içeceklerin (şarapların) reklam yasaları
- %5'ten fazla alkol içeren şarap ürünlerinin telekomünikasyon kurgularında, basın ön yüz ve arkasında, internet bilgi kaynaklarının ön sayfasında;
- Ergenlik yaşına erişmemişler için özel yayın yapan yazılı basında, audio ve video materyallerinde,
- Araçlarda, aynı zamanda onların operasyonlarını destekleyen binalar, kurguların üzerinde ve içinde (alkollü içeceklerin perakende satışının yapıldığı yerler hariç).

İlgili kanunda ayrıca, koyuluğu %5ten fazla olan şarap ürünlerinin açık alana yerleştirilmesinin ve hediye edilmesinin yasaklandığı belirtilmektedir.¹³⁵

4.1.3. Sosyal Medyada Alkolün Temsili

Azerbaycan'da alkol üreten fabrikaların tanıtım videoları, Youtube portalında da yayınlanmaktadır. Örnek olarak:

1. MVF MMC Falken Zavodu.¹³⁶
2. AzGarana. Araç İstehsalı Ağsu.¹³⁷
3. AzGranata zavodunun yeni reklam çarxı.¹³⁸
4. Xırdalan Şərab Promo video.¹³⁹

¹³⁴ Reklam Hakkında Azərbaycan Respublikasının Qanunu. (Kasım 28, 1997).

¹³⁵ Banker. Az. (Mayıs 31, 2017). Tündlüyü 5 faizdən çox olan spirtli içkilərin reklamı məhdudlaşdırılır.

¹³⁶ MVF MMC Falken Zavodu. (Temmuz 24, 2013).

¹³⁷ AzGarana. Araç İstehsalı Ağsu. (Mart 20, 2018).

¹³⁸ AzGranata zavodunun yeni reklam çarxı. (Mayıs 7, 2019).

¹³⁹ Xırdalan Şərab Promo video. (Aralık 15, 2015).

4.2. SOVYETLER BİRLİĞİ DÖNEMİ VE SONRASINDA MEDYA

Sovyet döneminde basın, rejimin doğası gereği büyük ölçüde komünist ideolojisine dayalı şiddetli sansürün baskısı altında varlığını sürdürmüştür. Aynı zamanda o yıllarda gazete ve dergi sayısı artmış, televizyon ve radyo gazeteciliği gelişmiştir. Azerbaycan basını, Sovyet iktidarı yıllarında halkın zengin milli geleneklerini koruyabilmiş, ülke hayatının tüm yönlerini geniş çapta ele alabilmiş, aydınlanma işlevini sürdürmüş ve cumhuriyetinin sosyo-politik ve kültürel yaşamındaki olay ve süreçlerin dışında kalmamıştır. Devlet bağımsızlığını kazandıktan sonra, Azerbaycan medyası ifade özgürlüğünün oluşması için gerekli yasal ve düzenleyici çerçevenin kurulması ve medyanın ekonomik bağımsızlığının sağlanması için birçok fırsata sahip olmuştur. Son yıllarda medyanın maddi ve teknik temelini güçlendirilmesi, gazetecilerin çalışmalarının değerlendirilmesi için alınan tedbirlerin ölçüğü genişletilmiştir.

Azerbaycan Devlet Haber Ajansı'nın (AZERTAC) Türkiye büro şefi Dr. Sabir Şahtahtı ile Sovyet dönemi ve sonrasında Azerbaycan basını hakkında yapılan yüz yüze görüşme için Ek 8'e bakınız.

4.2.1. Sinema Endüstrisi

Azerbaycan sineması; tarihsel gelişim sürecinde tarihsel değeri olan belgesellerle, 2 Ağustos 1898'de Aleksandr Mişon'un "Bibiheybet'te Neft Fontanı Yangını", "İlişdin", "Kafkas Reqsı", "Balahanı'da Neft Fontanı" ve "Şehir Bağında Halk Gezintisi" belgesellerinin gösterimi ile başlamıştır. İlerleyen yıllarda sinemaya sesin gelmesi, sinemaya sanatsal ve estetik bir kalite kazandırmıştır. 1941-1945 savaşının arifesinde sinemanın ana görevi, halkın ahlaki gücünü seferber etmek, vatansever propagandayı güçlendirmektir. Savaştan sonra sadece Azerbaycan'da değil, tüm birlikte de film kıtlığı yaşanmaktaydı. 1945'te "Arşin Mal Alan" ("Arşin Mal Alan") komedi filminin tekrar yapımından sonra, sinematografide müzikal komedi, müzikal film türüne ilgi daha da arttı. 1960'larda Azerbaycan sineması hem sanat hem de içerik açısından kademeli bir yenilenme dönemine girdi.

Azerbaycan'da animasyon sineması savaştan önce var olmasına rağmen, bu alandaki dönüm noktası 60'ların sonlarında başladı. Azerbaycan sinemasının Rönesans'ı sayılan 70'li ve 80'li yıllarda, tarihi filmler ve tarihsel devrimci filmler çekilmekteydi. Azerbaycan sinemasının ortaya çıkmasından kısa bir süre sonra, diğer türler gibi çocuk sineması da film yapımcılarının odak noktası oldu. 1990'dan sonra Azerbaycan'da üretilen film sayısı önemli ölçüde azalsa da, modern estetik gereksinimleri karşılayan ve gerçek hayatı yansıtan önemli uzun metrajlı filmler çekilmiştir. 1991 yılında bağımsızlığını kazandıktan sonra Azerbaycan'da, toplum hayatında yenileşme hareketleri görülmeye başladı. Azerbaycan Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev yönetime geldikten sonra Azerbaycan sinemasının gelişimine büyük katkılarda bulunmuştur. Azerbaycan bağımsızlığını kazandıktan sonra ülkede 25'ten fazla bağımsız ticari stüdyo ve film şirketi bulunmaktaydı. Bunların çoğu daha

sonra finansman eksikliği nedeniyle operasyonlarını durdurmuştu. Şu an ülkede yeni özel stüdyolar kurulmaktadır. Bu stüdyoların ürettiği filmler uluslararası sinema festivallerinde ödüllendirilmektedir. 1990 yılında kurulmuş “Azanfilm” stüdyosunda animasyon filmler üretilmektedir.

1993 yılında H. Aliyev tarafından Azerbaycan Devlet Film Fonu kuruldu. Bu kurum, çalışmalarını beş alanda düzenlemiştir: 1. Filmlerin restorasyonu ve korunması; 2. Ulusal ve yabancı filmlerin tanıtımı; 3. Arşiv materyallerinin toplanması; 4. Bilimsel araştırma ve araştırma çalışmalarının yürütülmesi; 5. Uluslararası ilişkiler konusunda çalışma yürütülmesi.

Sinematografi alanında yönetim işlevlerini yerine getirmek üzere 2006 yılında Azerbaycan Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı bünyesinde, Azerbaycan Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı Sinematografi Bölümü kurulmuştur.¹⁴⁰

2006 yılından günümüze kadar devlet bütçesinden ayrılan kaynak ile 45 adet uzun metrajlı film, 51 kısa metrajlı film, 216 belgesel, 23 çizgi film çekilmiş ve yine aynı bütçe ile Mozalan sinema dergisi 18 bölüm yayınlanmış, toplam 347 adet film üretilmiştir. Azerbaycan sinemasının ana teması olan Karabağ hakkında, devletin isteği ile 9 uzun metrajlı film, 85 belgesel film, 2013-2016 yılları arasında “Azerbaycan’ın Milli Kahramanları” silsilesinden toplam 75 adet belgesel film çekilmiştir.¹⁴¹

Filmlerin dönemsel maliyetlerine baktığımızda, yönetmen Eldar Guliyev’in 1979 yılında çektiği “Babek” filminin bütçesi 1 milyon 650 bin ruble olmuştur. “Babek” (“Babek”) filmi yaklaşık 60 ülke tarafından kiralanmış, sadece bir yılda 35 milyondan fazla izleyici tarafından izlenmiştir.¹⁴²

Aşağıdaki filmlerin bütçesi, filmlerin yönetmenlerinden ve Azerbaycan film sinema stüdyosundan alınmıştır.

Tablo 12: Bazı Azerbaycan Filmlerinin Bütçesi

Filmin ismi	Filmin Özgün ismi	Yönetmen	Yıl	Bütçe
Oyuncu	Aktrisa	Rövşen İsak	2011	720 Bin AZN
Dolu	Dolu	Elhan Caferov	2012	1.3 Milyon AZN
Çölçü	Çölçü	Şamil Aliyev	2012	100 Bin AZN
Büyücü	Ovsuncu	Oktay Mir-Kasım	2012	1 Milyon 667 Bin AZN
Eksiz Anılar	Yarımqıq Xatirələr	Elhan Caferov	2015	2 Milyon AZN
Ali ve Nino	Əli və Nino	Azif Kapadia	2016	20 Milyon Dolar
Hayır və Şer’in Dansı	Xeyir və Şərin Rəqsi	Yaver Rzayev	2016	900 Bin AZN
Yok Böyle Sohbet	Yoxdur Belə Söhbət	Rüfət Asadov	2017	450 Bin AZN
Eviniz Abat	Eviniz Abat	Mirsadık Ağazade	2018	1 Milyon 300 Bin AZN

140 Azerbaycan Respublikası Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi, 2017.

141 Azerbaycan Respublikası Mədəniyyət Nazirliyi.

142 Qafqazinfo.Az.(13.09.2018). Ən bahalı filmlərdən “Babək”.

Azerbaycan filmleri Sovyet devrinden başlanarak ödüllendirilmiştir. “Xəzər Neftçiləri Haqqında Dastan (“Hazar Petrolçüləri Hakkında Destan”) ve “Dənizi Fəth Edənlər” (“Denizi Fethedenler”) (yönetmen Roman Garmen) belgesel filmleri Lenin Ödülü’ne, “Arşın Mal Alan” (“Arşın Mal Alan”) (yönetmen Rza Tahmasib, Nikolai Leshchenko) ve “İstintaq” (“Soruşturma”) (Yönetmen Rasim Ocagov) filmleri SSCB Devlet Ödülü’ne, “Şərikli Çörək” (“Paylaşılan Ekmek”) (yönetmen Şamil Mahmudbəyov), “Sevinç Buxtası” (Sevinç Körfezi), “Birisigün, Gecəyarısı” (“O Birgün Geceyarısı”) (yönetmen Arif Babayev), “Atları Yəhərləyin” (“Atları Eyerleyin”) (yönetmen Abdul Mahmudov, Hasanağa Turabov), “Ad Günü” (“Doğum Günü”) (yönetmen Rasim Ocagov), “Ölü Zona” (“Ölü Alan”) (yönetmen Rauf Nəgıyev), “Balaban” (yönetmen Hamis Muradov) filmi ve belgesel filmleri Azerbaycan SSCB Devlet Ödülü’ne, “Sovyet Azerbaycanı” (yönetmen Muhtar Dadaşov) belgesel filmi Kann Uluslararası Film Festivali Özel Ödülü’ne, “S.M.Kirov Adına Körfezde” (yönetmen Cavanşir Mamedov) belgesel filmi, Venedik Uluslararası Film Festivali’nin diploması ile, “Tekce Adanı Özünle Apar Bilməzsən” (“Yalnız Adanı Kendinle Götüremezsən”) (yönetmen Gülbeniz Azimzade) IX Tüm Birlikler Ümumittifaq Televizyon Filmleri Festivali’nde büyük ödüle, “Dissonans” (yönetmen Teymur Bekirzade) belgesel filmi VII Tüm Birlikler Spor Filmleri Festivali’nde Altın Madalya’ya, “Şeytan Göz Gabağında” (“Şeytan Göz Önünde”) (Oktay Mir-Gasim’in yönettiği), “Nəsimi” (“Nesimi”) (Hasan Seyidbəyli’nin yönettiği), “Bakü ve Bakülülər” (yönetmen Letif Seferov) uzun metrajlı filmler ve belgesel filmleri, Sovyet Filmlerinin Tümbirlikler Festivalinin Ödülü’ne layık görülmüştür.

1993’te H. Aliyev’in iktidara geldiği dönemden itibaren sinemaya özel bir önem verilmiştir. Devletin desteklediği pek çok film çekilmiştir: “40. Kapı” (Elçin Musaoğlu’nun yönettiği), “Çölçü”, “Azerbaycan Xalçası” (“Azerbaycan Halısı”) (Şamil Aliyev’in yönettiği), “Axınla Aşağı” (“Akınla Aşağı”) (Asif Rüstəmov’un yönettiği), “Qırmızı Bağ” (“Qırmızı Bahçe”) (yönetmen Mirbala Salimli) “İçəri Şəhər” (“İçeri Şehir”) (yönetmen İlgar Safat), “Qisas Almadan Ölmə” (“İntikam Almadan Ölme”) (yönetmen Oktay Mir-Gasim), “Onun Atası” (“Onun Babası”) (yönetmen Zamin Mamedov), “Sonuncu” (yönetmen Sergey Pikalov), “Əriyən Ada” (“Eriyen Ada”) (yönetmen Fariz Ahmedov), “Lahıç” (yönetmen Tofig Şahverdiyev), “Köhnə Saat” (“Eski Saat”) (yönetmen Cavid Ahadov), “Nar Bağı” (“Nar Bahçesi”) (yönetmen İlgar Nəcəf) ve aralarında sinema filmleri, belgesel ve çizgi filmler olan diğerleri Fransa, Almanya, İngiltere, ABD, Kanada, Avustralya, Japonya, Çin, Rusya ve Hindistan’da gerçekleştirilen uluslararası film festivallerinde 200’den fazla kez gösterilmiş, 21’i “En İyi Film”, 6’sı “En İyi Yönetmen”, 9’u “En İyi Erkek Oyuncu” ve 4’ü “En İyi Senaryo” ödülüne layık görülmüştür. 60’tan fazla film ödüllendirilmiştir.¹⁴³

Azerbaycan sineması tarihinde uluslararası festivallerde en çok başarı gösteren filmler arasında yer alan “Şollerin Arxivi” (“Şollerin Arhivi”) uzun metrajlı filmi ilk kez ABD’nin The Green Mountain Christian Film Festivali’nde iki ödül kazanmıştır. Film aynı zamanda ABD’deki Baptist Fellowship Kilisesi’nde gerçekleştirilen festivalde “En İyi Yabancı Film” ve “En İyi Yabancı Yönetmen” kategorisinde ödül kazanmıştır.¹⁴⁴

Sovyet döneminin sonuna doğru, ülkenin tek film stüdyosu Azerbaycan Film, Devlet Sineması ve SSCB Merkez Televizyonu’nun talebi üzerine yılda 7 veya 8 film, ayrıca yıl boyunca 20-25 belgesel ve 2-3 animasyon filmi yapmaktaydı. Stüdyonun kuruluşunun ilk günlerinden bu yana ülkede yaklaşık 240 uzun metrajlı film, 50’den fazla kısa film, 1.200’den fazla belgesel ve yaklaşık 100 animasyon filmi üretilmiştir.¹⁴⁵ 1992 ve 1994’te dört, 1993 ve 1995’te altı uzun metrajlı film üretildi. 2000’lerin başından beri, yılda iki veya üç uzun metrajlı film üretilmekteydi.¹⁴⁶

4.2.2. Sovyet Birliği Döneminde Sinema

Dünya sinemasının başlangıcından 2 yıl sonra, 1897 yılının sonlarında Lumiere kardeşler sinematografi Azerbaycan’a getirmiş ve gösterim gerçekleştirmiştir. Azerbaycan sinema tarihi, 2 Ağustos 1898 tarihinde başlamıştır. İlk filmler kısa film olarak Bibiheybətə Neft Fontanı Yanğını”, “Balaxanıda Neft Fontanı”, “Şəhər Bağında Xalq Gəzintisi”, “Qafqaz Rəqsi” ve ilk uzun metrajlı konulu film olan “İlişdin”dir. Azerbaycan’da ilk filmler, Bakü’de doğup büyümüş Rusya vatandaşı fotoğrafçı Mişon tarafından çekilmiştir. Sinemanın sessiz döneminde, sinematograflar zamanın gereksinimlerine uygun olarak bir dizi filmler üretmişlerdir. Azerbaycan’ın 28 Nisan 1920’de XI Kızıl Ordusu tarafından işgal edilmesinden sonra, ülkenin sinema tarihinde yeni bir dönem başlamış ve sinema yeni Sovyet ideolojisinin güçlü bir propaganda aracı haline gelmiştir. Azerbaycan’da film üretimini sistematik olarak düzenlemek için 1923 yılında Bakü’de Birinci Devlet Film Fabrikası açılmıştır. İlk kez fabrikada iki bölümlü “Qız Qalası” (“Kız Kulesi”) isimli uzun metrajlı film yapılmıştır. Böylece sinema devletin tekeli haline gelmiş, Sovyet ideolojisi aynı zamanda sinema çalışanlarına da görevler yüklemiştir.

1935 yılında Azerbaycan sessiz dönemden sesli döneme geçmiştir. İlk sesli film “Mavi Dənizin Sahilində” (“Mavi Denizin Sahilinde”) adlı filmidir.

1930’larda Azerbaycan sinemasının ana çizgisi daha çok modern temalar üzerineydi. Sessiz sinema tarihinde, ülkede 30’dan fazla uzun metrajlı, 130’a yakın belgesel, bilimsel ve kitlesele film üretilmiştir.

1950’lerin ikinci yarısından sonra, özellikle 60’ların sonlarında, Azerbaycan sinemasında bir canlanma olmuştur. Moskova Yüksek Sinematografi Enstitüsü’nden mezun olan bir grup gencin Bakü Film Stüdyosu’ndaki faaliyetleri sayesinde, Azerbaycan sineması yeni bir gelişme aşamasına girmiştir.

144 Xalqazeti.Az.(Ekim 22, 2019). Azerbaycan filmi ABŞ-da bir günde iki mükafat qazanib.

145 Mədəniyyət və Yarıdıcılıq. Azerbaycanda Film Sektorunun İnkişaf Etdirilməsinə Dair Hesabat.

146 Bakuresearchinstitute.Org.Az. (Nisan 1, 2019). Azerbaycan Potsevet Dövrü Kinosunun Müxtəsər Tarixi.

70'li ve 80'li yıllar Azerbaycan sinemasının adeta Rönesans dönemi olarak görülmektedir. Sinema eleştirmeni Aydın Kazımzade'ye göre bu, filmlerin hem sanatsal hem de içerik açısından kademeli olarak yenilenmesi, sinemanın profesyonel seviyesinin yükselmesi, tasvir araçlarının genişlemesi, ideolojik stereotiplerin yumuşatılması, sosyal ve ahlaki sorunların daha keskin çözümü nedeniyle olmuştur. Gençlerin, orta yaş ve üzeri film yapımcıları ile işbirliği, Azerbaycan sinemasının profesyonel seviyesinin yükselmesine, ulusal kimliğe ve fikir derinliğine sahip filmlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur.¹⁴⁷

4.2.2.1. Dönemin Filmleri ve Alkol Sahneleri Üzerine

Azerbaycan sinemasının eski ve yeni filmlerinde alkol sahnelerinin de yer aldığı görülmektedir. Aşağıdaki tabloda Sovyet döneminde çekilen ve incelenen 44 film içerisinde 34 filmde alkol maddesinin kullanıldığı, 11 filmde ise alkol kullanılan sahnelerin bulunmadığı belirlenmiştir.

Tablo 13: Sovyet Döneminde Çekilmiş Alkol Kullanılan Filmler

Filmin ismi	Filmin özgün ismi	Filmin Yönetmeni	Yıl
Bismillah	Bismillah	Abas Mirze Şarifzade	1925
Sevil	Sevil	Abo Beknazarov	1929
Letif	Lətif	Mikayıl Mikayılov	1930
Aşk Oyunu	Məhəbbət Oyunu	Abas Mirze Şarifzade	1935
Köylüler	Kəndlilər	Samed Merdenov	1939
Bahtiyar	Bəxtiyar	Latif Saferov	1955
O Olmasın, Şu Olsun	O Olmasın, Bu Olsun	Hüseyn Seyidzade	1956
Kızmar Güneş Altında	Qızmar Günəş Altında	Latif Saferov	1957
Onu Affetmek Olur mu?	Onu Bağışlamaq Olarmı?	Rza Tahmasib	1959
Aygün	Aygün	Kamil Rüztembeyov	1960
Koroğlu	Koroğlu	Hüseyn Seyidzade	1960
Telefoncu Kız	Telefonçu Qız	Hasan Seyidbeyli	1962
Yıldız	Ulduz	Ağarza Guliyev	1964
Karaca Kız	Qaraca Qız	Şamil Mahmudbeyov	1966
Çocukluğun Son Gecesi	Uşaqlığın Son Gecəsi	Arif Babayev	1968
Gün Geçti	Gün Keçdi	Arif Babayev	1971
Hayat Bizi Sınıyor	Həyat Bizi Sınayır	Şamil Mahmudbeyov	1972
Bizim Sokağın Oğlanları	Bizim Küçənin Oğlanları	Tofiq İsmayılov	1973
Katır Memmed	Qatır Məmməd	Rasim Ocagov	1974
Derviş Paris'i Partlatıyor	Dərviş Pariji Partladır	Şamil Mahmudbeyov, Kamil Mahmudbeyov	1977
Doğum Günü	Ad Günü	Rasim Ocagov	1977
Kaynana	Qaynana	Hüseyn Seyidzade	1978

Karım Benim, Çocuklarım Benim	Arvadım Mənim, Uşaqlarım Mənim	Nicat Feyzullayev	1978
Babək	Babək	Eldar Guliyev	1979
Ben Şarkı Besteliyorum	Mən Mahnı Qoşuram	Tofiq İsmayılov	1979
Soruşturma	İstintaq	Rasim Ocagov	1979
Bekle Beni	Gözlə Məni	Kamil Rüstembeyov	1980
Onun Belalı Sevgisi	Onun Bəlalı Sevgisi	Hasan Seyidbeyli	1980
Yol Hikayesi	Yol Əhvalatı	Teymur Bekirzade	1980
Gümüşgölün Efsanesi	Gümüşgöl Əfsanəsi	Eldar Guliyev	1984
Bağ Mevsimi	Bağ Mövsümü	Tofik Tağızade	1985
Ölsem Affət	Ölsəm Bağışla	Rasim Ocagov	1989
Gece Treninde Cinayet	Gecə Qatarında Qətl	Ebdül Mahmudov	1990
Cinayet Günü	Qətl Günü	Gülbeniz Azimzade	1990

Tablo 14: Sovyet Döneminde Çekilmiş Olan Alkol Kullanılmayan Filmler

Filmin İsmi	Filmin Özgün İsmi	Filmin Yönetmeni	Yıl
Kız Kulesi	Qız Qalası	Vladimir Bellyuzek	1924
Arşın Mal Alan	Arşın Mal Alan	Rza Tahmasib	1945
Üvey Anne	Ögey Ana	Hebib İsmayılov	1958
Bir Kullenin Sırrı	Bir Qalannın Sırrı	Alisattar Atakişiyev	1961
Sırlı Boron	Şehirli Xalat	Alisattar Atakişiyev	1964
Paylaşılan Ekmek	Şərikli Çörək	Şamil Mahmutbeyov	1969
Yedi Oğul İsterim	Yeddi Oğul İstərəm	Tofiq Tağızade	1970
Sonuncu Aşırım	Axırıncı Aşırım	Kamil Rüstembeyov	1971
Aslan Evden Gitti	Şir Evdən Getdi	Rasim İsmayılov	1977
Dedemin Dedesinin Dedesi	Babamın Babasının Babası	Tofik Tağızade	1981
Asif, Vasif, Ağasif	Asif, Vasif, Ağasif	Rasim İsmayılov	1983

4.2.2.1.1. İncelenen Film /“Qızıl Uçurum”

Bakü şehri dünyada önemli bir petrol kaynağı olarak tanınmaktadır. Birçok Sovyet filminde, Azerbaycanlı petrolcülerin yaşamı yansıtılmıştır. Bu filmlerden biri de “Qızıl Uçurum” (“Kızıl Uçurum”) filmidir. “Qızıl Uçurum” filmi 1980 yılında yazar İbrahim bey Musabeyov’un “Neft ve Milyonlar Selteneğin’de” adlı hikayesinden uyarlanarak çekilen ikinci ekran versiyonudur. 1916 yılında “Neft ve Milyonlar Selteneğin’de” filmi kaybolduğu için, aynı film 1980 yılında yönetmen Fikret Aliyev tarafından “Qızıl Uçurum” ismi ile tekrar çekilmiştir.

Filmde Bakü’nün 20. yüzyılın başındaki hayatı, Bakülü Müslüman milyonerlerin yaşamları, bir parça ekmek için petrol alanlarında en zor şartlarda çalışan işçilerin sıkı çalışmaları canlandırılmıştır. Filmde toplumun paraya sahip kesiminin iç yüzü, çirkinlikleri, bu toplumun insanların hayatına olan etkisi yansıtılmıştır. Filmde ana kahraman Celil’in kaderi anlatılmaktadır. Petrol onun yaşamını değiştirmiştir.

Filmin başlarında bekâr olan Celil, petrol alanında iş bulduktan sonra Şefige isimli bir kadınla evlenir. Petrol kuyularında diğer işçiler gibi çok çalışıp az para kazansa da iyi bir aile adamıdır. Aynı zamanda iyi bir arkadaş çevresi vardır. Apşeron topraklarının her yerinde gittikçe artan petrol kuyuları girişimcilere zenginlik kazandırmaktadır.

Celil'in evinin avlusunda da petrol kuyusu bulunduğundan haberdar olan Lütfeli, onunla yakınlık kurmaya başlar. Kısa zamanda petrol fişkırın kuyusu Celil'i zengin bir iş adamına dönüştürür. Kazandığı paralarla mülk almaya başlar, birçok gemi ve madenin sahibi olur. Celil'in Lütfeli ile dostluğu onu sadece iflas ettirmekle kalmaz, aynı zamanda hayatını da mahveder. Celil yavaş yavaş arkadaşlarını, evini ve ailesini kaybederken, kendi de yok olmaktadır. Zahmetsiz, kolay kazanılan para onu gerçek kişiliğinden uzaklaştırmıştır. Lütfeli onun parasını sahiplenmek için onu eğlenceli mekânlara götürür. Celil gazinolarda kumar oynamaya, alkol içmeye ve başka kötü alışkanlıklar edinmeye başlar. Gazinoda çalışan bir kadınla tanışan Celil onun için fazlaca para harcar. Celil, Lütfeli ile kadının oyununa gelmektedir. Celil'in birlikte seyahate çıktığı kadın paralarını alıp kaçır. Sarhoşluğu geçince Celil kendini müflis bir halde bulur. Ailesini bırakıp Avrupa'ya yerleşen Celil uzun zaman ailesi ile ilgilenmez. Lütfeli onun bu durumunu kullanarak karısı Şefige'ye göz koyar. Defalarca onu sevdiğini söyleyip onunla evlenmek ister fakat karşılık bulamaz. Bunun üzerine Lütfeli ona zorla sahip olmaya çalışır. Filmin sonunda Lütfeli, Şefige'ye sahip çıkan yaşlı adam Gurban tarafından bıçaklanarak öldürülür. Tanınmaz halde evine yurduna dönen hasta Celil ise ailesinin karşısına çıkamaz ve kalp krizinden hayatını kaybeder.

1 saat 16 dakika 54 saniyelik filmde, alkolün yol açtığı olumsuzlukların gösterilmesi için, film kahramanlarının alkol kullanımına çok fazla yer verilmiştir.

Filmin eylem odaklı içerik çözümlemesi gerçekleştirildiğinde, pek çok sahenin alkol ile bağlantılı olduğu görülmektedir.

Filmin 29:09-31:26 dakikaları arasında gazino.

- Filmin 30:14-30:41 dakikaları arasında gazinoda kumar oyununda para kazanan Celil, Lütfeli ile arkadaş olmaları şerefine birlikte şampanya içmeyi düşünür.
- 30:42-30:47 dakikaları arasında restoranda bulunan kadın ve erkeklerin alkol kullandığı görülmektedir.
- 30:48-30:57 ve 31:04-31:09 dakikalarında Celil ve Lütfeli şampanya içer.
- 31:22-31:26 saniyelerinde Celil'in alkolü içip bitirdiği anlaşılır.

Filmin 31:43-32:43 dakikaları arasında gazino odası.

- Celil'in gazinonun bir odasında kadınla çıplak halde uyuduğunu görürüz. Ayıldığında nerede olduğunu hatırlamayan Celil'in hareketlerinden, gece çok alkol aldığı anlaşılmaktadır.

- Filmin 32:27-32:37 dakikalarında komşu odadan ellerinde şampanya ile gelen Lütfeli ile kadın onları da içkiye davet ederler.
- 32:40-32:42 Lütfeli kadının bardağına şampanya süzerken, kadınlarla beraber Celil'in şaşkın hali ile alay geçerek Celil'i utandırır.

Filmin 34:57-38:20 dakikaları arasında Celil'in evi.

- Filmin 35:12-35:13 dakikaları arasında garsonun elinde alkollü içki görülmektedir.
- 36:08-36:13 dakikaları arasında garsonun kadınlara ve erkeklere alkollü içki ikram ettiği ve erkeklerle beraber kadınların da ellerinde kadehler olduğu ve onların da alkol kullanmaya hazır oldukları anlaşılmaktadır.
- Filmin 36:14-36:17 dakikaları arasında bir kadın ve iki erkek ellerinde alkolle dolu kadehle sohbet etmekte ve bir erkeğin alkol içtiği görülmektedir.
- 36:58-37:00 ve 37:06-37:08 dakikaları arasında kadının ve erkeklerin ellerinde alkol dolu kadehler görülmektedir.
- 37:25-37:27 saniyeleri arasında garsonun elinde içi alkolle dolu bardaklar görülmektedir.
- 37:44-37:45 saniyeleri arasında kadının alkol içtiği görülmektedir.

Gazino

- Filmin 39:32-39:36 saniyeleri arasında Celil ile Lütfeli'nin alkol bulunan bir masada oturduğu görülmektedir.

Filmin 39:57-42:18 dakikaları arasında Celil'in evi.

- Filmin 39:57-42:18 dakikaları arasında ailesi onun alkol kullanmamasını tavsiye ettiği halde, onun sinirlendiği ve ailesine karşı saygısız davrandığı ortaya çıkar. Sarhoş olan Celil yatağa uzanarak uyur.

Celil'in evi

- Filmin 42:46-44:54 dakikaları arasında Celil sevgilisi ile hoş vakit geçirir.
- 42:46-42:50 saniyeleri arasında Celil şampanya patlatır. Evinde misafir olan sevgilisi ve arkadaşlık ettiği Lütfeli ile beraber olan Celil bu sahnede şampanya patlatır.
- Filmin 43:03-43:44 saniyeleri arasında kadın Lütfeli ile şampanya içerek sohbet eder.
- 43:52-44:12 dakikalarında masa üzerinde buz içinde alkol görülmektedir.

Filmin 50:16-52:06 saniyeleri arasında Avrupa'da restoran ve gazino

- 50:16-50:18 saniyeleri arasında Celil ve sevgilisinin buldukları restoranda, masada buzda şampanya ve her ikisinin önünde dolu birer kadeh şampanya bulunmaktadır.

- 50:30-50:34 saniyeleri arasında restoranda Celil ve sevgilisinin masasına garson tarafından şampanya getirilmektedir.
- 50:40-50:45 saniyeleri arasında diğer müşterilerin de önünde şampanya olduğu ve kadının alkol kullandığı görülmektedir.
- Filmin 50:52-51:03 dakikaları arasında alkol yer almaktadır. Gazinoda bulduklarında kumar oynayan Celil'in sevgilisi, onun yanında oturarak keyifle alkol kullanmaktadır. Gazinoda bulunan diğer müşteriler de alkol içmektedirler.
- 51:52-51:55 ve 52:00-52:06 dakikaları arasında restoranda bulunan Celil ve sevgilisinin masasında alkollü içkiler görülmektedir.

Filmin 54:40- 56:10 dakikaları arasında Avrupa'da gazino.

- 55:10-50:14 dakikaları arasında gazinoda para kaybeden Celil'in sevgilisi, başka bir erkekle meyve yiyerek eğlenir. Masa üzerinde içi alkolle dolu bardak ve buz içinde alkol şişesi görülmektedir.
- 55:56-56:00 dakikaları arasında yalnız buzlu suda alkol şişesi görülmektedir.
- 56:03-56:10 dakikaları arasında tekrar masanın arkasında bulunan kadın ve erkek gösterilmektedir. Masada alkol vardır. Alkolden keyiflenen kadının gülüş sesleri Celil'i ezer. Bu durumdan etkilenen Celil hemen adamla kavga eder.
- Film Vilnüs'teki Tüm Birlik Film Festivali'nde ana ödüllere birine layık görülmüştür. 1983'te Leningrad'da XIV. Ümmumittifak Film Festivali'nde filmin yönetmeni Fikret Aliyev'e ödül verilmiştir. Film Youtube portalında 5728 defa izlenmiştir (E.T.17.10.2020. saat 23:00).¹⁴⁸

4.2.2.1.2. Değerlendirmeler

Bu filmde, alkolün kişiyi ve çevresini nasıl olumsuz şekilde etkilediği gösterilmektedir.

1. Alkol kişinin hayatını değiştirir.
2. Alkol kişinin çevresini değiştirir.
3. Alkol aileye birçok sorun getirir.
4. Alkol kişinin karakterini değiştirir.
5. Fazla alkol tüketimi kalp hastalığına ve ölüme yol açabilir.
6. Filmin süresi 1 saat 14 dakika 10 saniyedir. Filmde toplam 3 dakika 45 saniye alkol sunulmuştur.

Görsel 6: “Kızıl Uçurum” filminin afişi.¹⁴⁹

4.3. 1991 BAĞIMSIZLIK DÖNEMİNDE SINEMA

1991 yılında Sovyetler Birliği dağılmaya başlamıştır. Azerbaycan bağımsızlığını kazandıktan sonra devlet olma yolunda verilen mücadele, Karabağ Savaşı vb. ülkede meydana gelen olayların hepsi, sinemanın gelişmesini engellemiş ve hatta bir düşüşe neden olmuştur. Sinema, Moskova'nın kontrolü dışında kalmıştır. Sinemaya sponsor olan ilk kuruluşlar, sinema gelir getirmediği için sinemadan uzaklaşmıştır. C. Cabbarlı Sinema Stüdyosu'nun arazisinde sosyal tesisler inşa edilmiştir. Azerkinovideo Prodüksiyon Birliği 2001 tarihinde Azerbaycan Kültür Bakanlığı'na devredilmiştir. Yarım kalmış filmler üretilmiş ve yayınlanmıştır. Genç yönetmenlerin filmleri festivallerde gösterilmiştir. Devletin desteklediği film sayısı yıldan yıla artmıştır. Günümüzde Azerbaycan'da yılda 10'dan fazla uzun metrajlı film, çok sayıda belgesel ve birkaç animasyon film çekilmektedir.

18 Ağustos 2000'de, IV. Uluslararası Doğu-Batı Bakü Film Festivali'nin açılış töreninde H. Aliyev'in, 2 Ağustos'un sinema işçilerinin profesyonel bayramı, Azerbaycan Sinema Günü ilan edilmesine dair bir emri yayınlanmıştır.

Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev, 2008-2018 yılları arasında sinemanın gelişimine dair kararname çıkardı. Bu emirlere göre yurtiçinde ve yurtdışında yüksek nitelikli kadroların film yapımı hedeflenmekte, dünyanın önde gelen film şirketleri ile ortak film yapımlarının gerçekleştirilmesi arzu edilmekteydi. Azerbaycan Film Stüdyosu'nun malzeme ve teknik bazasının, modern sinemanın gereksinimlerinin karşılanması ve Azerbaycan Devlet Film Fonu binasının kurulması

149 Madaniyyet.Az. (Aralık 18, 2020). Kızıl Uçurumdan Gelen Uğur.

sağlanarak, 20. yüzyıl Azerbaycan sinemasının tarihini yansıtan filmlerin korunması vs. için teknik ekipmanlarla donatılmasına dair geniş çaplı bir plan yapılmıştır.¹⁵⁰

4.3.1. Dönem Filmlerinde Alkol Sahneleri Üzerine

Aşağıdaki tabloda 1991-2000 yıllarında çekilen 16 film, alkol sahnelerine göre belirlenmiştir. 16 filmden 12'sinde alkol bulunan sahnelere yer verilmekte, 4 filmde ise yer verilmemektedir.

Tablo 15: 1991-2000 Yıllarında Çekilen Alkol Kullanılan Filmler

Filmin ismi	Filmin orijinal ismi	Filmin Yönetmeni	Yıl
Baht Yüzüğü	Bəxt Üzüyü	Ramiz Azizbeyli	1991
Şirbalan'ın Aşkı	Şirbalanın Məhəbbəti	Cemil Guliyev	1991
Gazelhan	Qəzəlhan	Şahmar Alakberov	1991
Feryad	Fəryad	Ceyhun Mirzayev	1993
Hem Ziyaret, Hem Ticaret	Həm Ziyarət, Həm Ticarət	Rasim Ocagov	1994
Tehmine	Təhminə	Rasim Ocagov	1993
Köpek	Köpək	Tofiq Tağızadə	1994
Siyah Volga	Qara Volqa	Elşen Memmedov	1994
Otel Odası	Otel Otağı	Rasim Ocagov	1998
Aile	Ailə	Rüstəm İbrahimbəyov, Ramiz Hasanoğlu	1998
Büyücü	Ovsunçu	Oktay Mir-Gasim	2002
40. Kapı	40-cı Qapı	Elçin Musaoğlu	2009

Tablo 16: 1991-2000 Yıllarında Çekilen Alkol Kullanılmayan Filmler

Filmin ismi	Filmin orijinal ismi	Filmin Yönetmeni	Yıl
İtiraf	Etiraf	Şamil Aliyev	1992
Umut	Ümid	Gülbeniz Azimzadə	1995
Yabancı Zaman	Özgə Vaxt	Hüseyn Mehdiyev	1996
Sarı Gelin	Sarı Gəlin	Yaver Rzayev	1998

4.3.1.1. İncelenen Film/ "Təhminə"

Azerbaycan'ın bağımsızlığını kazanmasından sonra sinemada aşk temalı filmler de çekilmeye başlandı. Bu filmlerden biri de "Təhminə" ("Tehmine") filmidir. "Tehmine", yazar Anar Rzayev'in, "Beş mertebeli evin altıncı mertebesi" romanından uyarlanarak, 1993 yılında yönetmen Rasim Ocagov tarafından çekilmiş bir psikolojik gerilim filmidir. O dönemin Azerbaycan sinemasında çok yenilikçi bir filmidir. Tehmine karakteri, diğer Azerbaycan filmlerinde yansıtılan kadınlardan birçok özelliği ile ayrışır. Azerbaycan sinemasında alışılmadık bir kadın karakter olan Tehmine, gerek erkeklerle rahat ve samimi ortamlarda bulunması, gerekse de açık sahnelerde yer alması ve özellikle de sigara, alkol kullanması ile farklılık gösteren bir film karakteridir. Ancak Tehmine'nin yaşadığı bu hayat tarzı, onu

izleyicinin gözünden asla düşürmez. Çünkü Tehmine çok gururlu, dürüst, içten, karakterli, aşka önem veren, aynı zamanda başarılı bir kariyere sahip bir kadındır.

Televizyonda sunuculuk yapan Tehmine, yaklaşık 28 yaşında bakımlı, güzel ve ihtiraslı bir kadındır. Filmin başlarında başarısız bir evliliği olan Tehmine, Zaur ile tanıştıktan sonra evliliğini sonlandırır. Kimilerinin bakış açısından ahlaksız gözükten Tehmine ile Zaur'un arasında ihtiraslı bir aşk macerası yaşanır. Hiçbir zaman çocuk sahibi olamayacağını, hasta olduğunu bilen Tehmine çoğu zaman ölümü ve öleceğini düşünür. Bu yüzden sık sık depresyona girer; bazen yalnız başına, bazen de arkadaşları ile alkol kullanır. Kalabalık bir erkek çevresi olan Tehmine'nin filmde sırrını, derdini paylaştığı Medine isimli yakın bir kız arkadaşı vardır.

Filmde evli bir kadın olan Tehmine'nin, kendinden yaşça küçük, bekâr birine âşık olmasının ve onunla ilişkiye girmesinin toplum tarafından kötü algılandığı görülür. Zaur'un annesinin Tehmine'yi defalarca arayıp küfür ederek hakaret ettiğini görürüz. Bu hakaretlerden yorulan ve Zaur'un ailesi ile sorun yaşamasını istemeyen Tehmine, Zaur'dan ayrılır ve ona duyduğu aşkı kalbine gömüp kendini ölüme terk eder. Ölümü ile seyircinin gözünde yükselen Tehmine, aynı zamanda kararsızlıkları ile baş edemeyen, onu kıskanan, ona güvenmeyen Zaur karakterini küçültür.

Zaur yaklaşık 23 yaşında bir gençtir. Akademisyen bir ailenin çocuğudur. Kimilerinin ahlaksız gözüyle baktığı Tehmine ile Zaur'un arasında ihtiraslı bir aşk macerası yaşanır. Onların aşkları uğruna mücadele vereceğine inanan seyirci, filmin sonunda uğursuz bir aşkın şahidi olur. Bu ilişkinin kötü sonlanmasının esas sebebi ise Zaur'un annesi Ziver Hanım'dır. Tehmine sürekli Ziver Hanım'ın saldırgan tavırlarıyla karşılaşır. Filmde kendi rolü ile onun gibi kadınlara rol modeli olan Tehmine, başarısız bir aşkın kurbanıdır.

Zaur gibi Tehmine de bu aşk için savaşmaz. Zaur da ailesinin saldırgan davranışlarıyla yüzleşir. Ailesi olmadan bir şey yapamayacağı düşüncesiyle içinde bir güvensizlik hissi oluşur. Ailesinin uygun gördüğü bir kızla evlenir. Tehmine, Zaur'un evlenme haberini kabullenemez, alkolün ona zarar verdiğini bile bile kendi sağlığını tehlikeye atıp sürekli alkol alır. Tehmine'nin bu aşktan vazgeçmesinin asıl sebebi sosyal şiddete maruz kalmasıdır. Herkes onu konuşup, onun dedikodusunu yapsa da o kimsenin hayatı ile ilgilenmez. Aşkından vazgeçmesinin sebeplerinden biri de doğum yapamamasıdır. Filmin sonunda Tehmine trajik bir şekilde hayatını kaybeder. Filmin sonunda sık sık alkol almasından dolayı yakalandığı siroz nedeniyle hastalanıp kısa bir süre sonra da ölür.

Sinema eleştirmeni Aydın Kazımzade'nin saptamasına göre, Tehmine'nin Zaur'u sevmesi büyük bir yanıltır. Çünkü o evli bir kadındır, evli bir kadının kendinden genç birine âşık olmasından iyi sonuçlar beklenemez.¹⁵¹

Filmin eylem odaklı içerik çözümlemesi gerçekleştirildiğinde, bazı sahnelerin alkol ile bağlantılı olduğu görülmektedir. 1 saat 47 dakika 31 saniye uzunluğundaki filmin birkaç sahnesinde alkol yer alır.

Filmin 22:01-27:03 dakikaları arasında Zaur'un evi.

- İlk alkollü sahne, filmin 22:01-24:42 dakikaları arasında, Zaur'un doğum günü kutlaması için onun evinde toplanan misafirlerin, onun şahsına hoş sözler söyleyerek hep beraber alkol içtikleri sahnedir. Masada farklı çeşitte alkollü içkiler bulunmaktadır.
- 25:27-28:07 dakikaları arasında doğum günü partisi devam etmekte, misafirlerin alkol kullandığı görülmektedir.

Filmin 31:23-33:19 dakikaları arasında Lelingrad'da kafe.

- Tehmine ile Zaur'un Lelingrad'da kafede buldukları sahnedir. Filmin 31:25-33:35 dakikaları arasında, Tehmine elinde bardak, Zaur'un onun yanına gelmesine bir kahramanlık anlamı vererek "Senin yiğitliğinin şerefine içelim," der ve alkol dolu bardağı elinde, Zaur'u da alkol içmeye davet eder. Alkol kullandıktan sonra sigara içen Tehmine, Zaur'a Spartak'ın iyi biri olduğunu anlatır.
- 32:54-33:19 dakikaları arasında, Tehmine'nin konuşmasını durduran Zaur, "O zaman Spartak'ın sağlığına içelim," diyerek bardakları doldurur. Zaur ile bir arada olmaktan mutluluk duyan Tehmine'nin kadehine sürekli viski doldurur içmesinden, alkollü sevdiği belli olur.

Filmin 33:32-35:04 dakikaları arasında Zaur'un bağ evi.

- 33:36-33:40 dakikaları arasında masa üzerinde yarısına kadar alkol dolu iki kadeh ve bir alkol şişesi (ilk bakışta viski olduğu anlaşılır) görülmektedir. Tehmine yarı çıplak halde olduğundan, onun Zaur ile ilişkiye girdiği anlaşılır. Sarhoş olan Tehmine'nin bu ilişkiden sonra sadece mutlu değil, aynı zamanda depresif olduğu da görülmektedir. Zaur ile mutlu bir gelecek hayali kurmak yerine, olumsuz şeyler söyleyerek ağlar. Tehmine'nin filmde yansıtılan bu ruh hali, araştırmamızda alkol kullanan bazı insanların sarhoş haldeyken ağladıkları fikri ile örtüşmektedir.

Filmin 36:03-42:02 dakikaları arasında Lelilingrad'da restoran.

- 36:03-42:02 dakikaları arasında Tehmine ve Zaur restoranda yönetmen Muhtar ile akşam yemeğindedir. Filmin 36:03-36:21 saniyeleri arasında, Muhtar restoranda Tehmine'nin, Zaur'un ve kendisinin bardaklarını viski ile doldurur.
- 36:26-37:42 dakikalar arasında sofrada alkol şişesi ve alkolle dolu bardaklar görülmektedir.
- 36:42-40:21 dakikaları arasında kadehe elini uzatan Tehmine, diğer ikisini alkol içmeye davet eder. İki erkeğin karşısında konuşurken düşüncelerini toplayamamasından ve "Galiba fazla alkol almışım," cümlesinden Tehmine'nin sarhoş olduğu anlaşılır. Bu durum alkolün insan beynine olan etkisini anlatmaktadır.

- 40:46-41:00 dakikaları arasında masada yalnız kalan Zaur'un önünde alkol dolu bardaklar görülmektedir.
- 41:24-42:02 dakikaları arasında Muhtar bardakları viski ile doldurarak Zaur ve Tehmine'yi içmeye davet eder. Sarhoş olmasına rağmen Tehmine erkeklerle birlikte alkol kullanmaktadır.

Filmin 47:30-52:54 dakikaları arasında Tehmine'nin evi.

- Filmin 48:10-48:30 dakikaları arasında Zaur akşam vakti Tehmine'nin evine gelir ve eve giren Zaur, Tehmine'nin konyak içtiğini görür. Tehmine ona da alkol teklif eder. Burada Tehmine'nin halinde bir paradoks kendini belli eder. Kocasından ayrılmasını arkadaşı Medine ile kutlayan Tehmine, mutluluğu ve mutsuzluğu aynı anda yaşar. Ama masaya üç bardak koyma sebebini Zaur'a, onun geleceğini hissettiği şeklinde açıklar.
- 49:34-49:48 dakikaları arasında Tehmine, Zaur'u ve Medine'yi alkol içmeye davet eder. Zaur'a da içki ikram ederek hep birlikte alkol alırlar.
- 52:27-53:39 dakikaları arasında Tehmine sabah mahkemeye giderken alkol almak istediğini, ama mahkemede alkol kullandığı anlaşılırsa mahkemenin iptal edileceğinden korkarak içmediğini; eve gelir gelmez alkol almak istediğini ve Medine'yi içmeye davet ettiğini Zaur'a anlatır.

Filmin 1:06:56-1:07:26 dakikaları arasında kafe.

- Filmin 1:06:56-1:07:26 dakikaları arasında ise, Tehmine ile kavga ettikten sonra restoranda tek başına, sınırlı halde votka içen Zaur, garsondan yine votka getirmesini ister.

Filmin 1:10:06-1:12:20 dakikaları arasında Tehmine'nin evi.

- Zaur ile Medine'nin, Tehmine'nin doğum günü için sofrayı hazırlamalarını görürüz. Filmin 1:10:06-1:11:16 dakikaları arasında sofrada yemeklerle beraber alkollü içecekler de görülmektedir.
- Tehmine'nin uğursuz aşkıdan bahsedilen bu film günümüze kadar televizyonda yayınlanmıştır. Bu filmin, Azerbaycan sinema tarihinde özel bir yeri vardır. 1993'te Bakü'de yapılan Azerbaycan filmlerinin II. festival yarışmasında filmin yönetmeni Rasim Ocagov en iyi yönetmen, Zernigar Atakişiyeva da (Ziver rolü ile) en iyi kadın oyuncu ödülüyle ödüllendirilmiş, 1996'da Ankara'da yapılan Uluslararası Türk Dünyası Sinema Festivali'nde film, ödül ve diplomaya layık görülmüştür.¹⁵²
- Tehmine rolünün icracısı olan Türkiyeli oyuncu Meral Konrat, Azerbaycan'da Tehmine olarak kabul görmektedir. Youtube portalında bu film 17.323 kez izlenmiştir.¹⁵³

152 Kazımcı, 2018: 206

153 Tehmine filmi, 1993.

4.3.1.2. Değerlendirmeler

“Tehmine” filminde alkolün olumsuzlukları gösterilmektedir.

1. Depresyonda olan kişi alkol kullanır.
2. Sarhoş kişi olumsuz şeyler düşünür ve ağlar.
3. İyi ya da kötü bir günde, kişi alkol ile rahatlar.
4. Alkole olan eğilim arttıkça insanda bağımlılık yaratır.
5. Sürekli alkol tüketen kişilerin siroz hastası olduğu görülmektedir.
6. Bu hastalığın aynı zamanda insan ölümüne sebep olduğu bilinmektedir.
7. Filmin süresi 1:47:31’dir. Filmde toplam 16 dakika 36 saniye alkol sunulmuştur.

Görsel 7: “Tehmine” filminden Tehmine ve Zaur karakteri.¹⁵⁴

4.4. 2000 SONRASI DÖNEMDE SİNEMA

2000’li yıllardan bu yana, Azerbaycan sinemasında Kültür Bakanlığı tarafından finanse edilen bağımsız ve savaş temalı, yüksek kaliteli ticari filmler çekilmektedir. Büyük bütçeli ticari sinema geleneği de 2000’li yılların başlarına dayanmaktadır. “Məhəllə-1” (Ramiz Fətəliyev’in yönettiği) ve “İnterpapa” (Namig Ağayev’in yönettiği) filmlerinden bahsedebiliriz. Bir süre sonra, “Mənim Adım İntiqam” (2014, yönetmen Emil Abdullayev), “Xoxan” (2014, yönetmen Samir Karimoglu), “Oğlan Evi” (2015, yönetmen İlham Gasimov), “Toy 2” (2015, yönetmen Hasan Aliyev), “100 Kağız” (2015, yönetmen Şahin Zekizade), “Axırıncı Yol” (2016, yönetmen Emil Abdullayev) ve diğer filmler de belli bir bütçeye sahipti. 2010 yılının başından itibaren, ülkede beklenmedik bir şekilde ticari çıkarılara hizmet eden ve bugüne kadar devam eden komedi filmlerinin çekimlerine başlanmıştır.¹⁵⁵

154 Modern.Az. (Nisan 24, 2014). Kadrarxası- “Həsən Məmmədov Rasim Ocaqova yalvarırdıki Təhminəyə “fahişə” sözünü deməsin.

155 Bakuresearchinstitute.Org. (1 Nisan). Azərbaycan Potsevet Dövrü Kinosunun Müxtəsər Tarixi.

4.4.1. Dönemin Filmlerinde Alkol Sahneleri

Aşağıdaki tabloda 2000-2020 yıllarında çekilen 18 film, alkol sahnelerine göre belirlenmiştir. İncelenen 18 filmden 15'inde alkol bulunan sahnelere yer verilmekte, 3 filmde ise yer verilmemektedir.

Tablo 17: 2000-2020 Yıllarında Çekilen Alkol Kullanılan Filmler

Filmin ismi	Filmin orijinal ismi	Filmin Yönetmeni	Yıl
Uyku	Yuxu	Fikret Aliyev	2001
Kurşun Atma Ertelendi	Güllələnmə Təxirə Salınır	Allekbər Muradov	2002
Arkada Kalmış Gelecek	Arxada Qalmış Gələcək	Rüfət Asadov	2004
Girov	Girov	Eldar Guliyev	2005
Elveda Güney Şehri	Əlvida Cənub Şəhəri	Oleq Sefereliyev	2006
Biz Geri Döneceğiz	Biz Qayıdacağıq	Elhan Gasimov	2007
Cavad Han	Cavad Xan	Rövşen Almuradlı	2009
İstanbul Reysi	Istanbul Reysi	Eldar Guliyev	2009
Niyet	Niyyət	Samir Kerimoğlu	2010
Kuklalar	Kuklalar	Çingiz Resulzade	2010
Hoca	Xoca	Vahid Mustafayev	2012
Dolu	Dolu	Elhan Caferov	2012
Gisas Almadan Ölme-Geçmişten Mektuplar.	Qisas Almadan Ölmə - Keçmişdən Məktublar	Oktay Mir-Qasım	2014
Yarım Kalmış Hatıralar	Yarımcıq Xatirələr	Elhan Ceferov	2015
Hayır ve Şer'in Dansı	Xeyir və Şərin Rəqsi	Yaver Rzayev	2015

Tablo 18: 2000-2020 Yıllarında Çekilen Alkol Kullanılmayan Filmler

Filmin ismi	Filmin orijinal ismi	Filmin Yönetmeni	Yıl
Buta	Buta	İlgar Necef	2011
Çölçü	Çölçü	Şamil Aliyev	2012
Kırmızı Bağ	Qırmızı Bağ	Mirbala Selimli	2016

4.4.1.1. İncelenen Film/ "Aktrisa"

"Aktrisa" ("Oyuncu") filmi, İlgar Fehmi'nin aynı adlı romanından senaryolaştırılarak, yönetmen Rövşan İsak tarafından 2011 yılında sinemaya aktarılmıştır. Suç ve drama türünde olan film, aynı yerde birbiri ardına işlenen üç cinayetin hikâyesini anlatır. Filmin başında, profesyonel araştırmacı Eldar Efendiyev bu cinayeti çözenin bir şifreye bağlı olduğuna inanır. 57 yaşındaki bankacı Vagif Fataliyev'in aile üyeleri ve akrabaları, bahçesindeki hatıra kamasıyla öldürülmesi ile ilgili olarak sorgulanır. Vagif'in ikinci eşi olan 26 yaşındaki eski oyuncu Lale, gizemli davranışlarından dolayı şüphe yaratır. Ancak daha sonra onun bir hatıra kaması ile öldürülmesi ve komşu bahçenin bodrum katında bir yazarın intihar etmesi, soruşturmacı Eldar Efendiyev'i zor duruma sokar.

Lale güzel ve çekici bir oyuncudur. Tiyatro oyunlarının birinde bankacı Vagif'in hoşuna giden Lale, Samed isimli birinin aracılığı ile onunla tanışır. Tiyatrolarına sponsorluk yapan Vagif gittikçe Lale'ye âşık olur ve ailesinden ayrılarak onunla evlenir. Evlendikten sonra kocası tarafından sahneye çıkması yasaklanan Lale'nin hayat dramı başlar. Bağ evinde tatil yapan Lale, zerafeti ve gündelik yaşamındaki tavırları ile komşu bağ evinde oturan ünlü yazarın dikkatini çeker. Lale'nin Vagif'in kızı olduğunu zanneden yazar sonradan onların evli olduğunu öğrenir. Yazar onu izlemekten vazgeçmek istese de bunu bir türlü beceremez. Her gün balkona çıkan Lale'yi takip etmeye başlayan yazar, farklı olaylarla karşılaşır. Sık sık kocası ile kavga eden Lale'nin alkol kullanan kocası tarafından dövüldüğünün tek şahidi olur. Bu şiddete maruz kalan Lale'nin psikolojik sarsıntı yaşayarak, uyuyan kocasını bıçaklayarak öldürmek istediğini görür. Lale ağlayarak yazarın penceresine bakar ve sanki yazara onu bu durumdan kurtaracak tek umudun o olduğunu hissettirir. Bir gece Lale'nin balkonda kendisini asarak intihar etmeye çalıştığını gören yazar bu duruma dayanamaz ve gece geç vakitte Lale'nin kocası ile konuşmaya, durumu ona anlatmaya karar verir. Vagif yazarın anlattığı olaylardan ziyade, yazarın onun yatak odasını gözetlediğini ve karısının intihar teşebbüsüne tanıklık ettiğini duyunca sert mizaçlı karakteriyle aşırı derecede öfkelenir ve yazara kızarak küfürler etmeye başlar. Beklemediği bir karşılık gören yazar, aniden Vagif'e ait olan kamayı onun göğsüne saplar.

Vagif'i yazarın öldürdüğünü bilen Lale ondan şikâyetçi olmaz. Yazar aradan geçen birkaç günün sonunda Lale'nin bağ evine gelir. Burada Lale'nin kariyerinden uzaklaştıktan sonra psikolojik sarsıntı yaşadığı anlaşılır. Lale alkol kullanarak yazara her şeyin bir tiyatro oyunu olduğunu açıklar. Normal hayatta kendini herhangi bir tiyatro kahramanı zanneden Lale, yazarın onu izlediğini fark ettikten sonra kendine bir senaryo oluşturmuştur. Bu oyunun sıkıcı olacağından korkan Lale, kocasını bilerek öfkelenirip onu da bu oyuna alet eder. Ama yazar onun oyununu böyle bitirmesine kızar. Lale, kocasının ölümünde kendisini de suçlu bulur. Böyle bir olaya karıştığı için tedirgin olan yazar da alkol içmeye başlar. Sarhoş olan Lale yazarı kovar. Evden kovulan yazar, kapının karşındaki duvarda asılı duran örümcek desenli kama ile geri dönüp yatakta ağlayan Lale'nin kolundaki şah damarını keser. Sarhoş Lale'nin bir tiyatrodaki kendi ölüm sahnesini oynadığını düşünen yazar, kendisinin bir örümcek ağına düştüğünü anlar.

Evin bodrum katında Lale hakkında yazdığı "Gündelik" isimli eserini tamamlayan yazar, bu eserin son cümlelerini yazıp eseri tamamlayarak intihar eder.

Filmin eylem odaklı içerik çözümlemesi gerçekleştirildiğinde, pek çok sahnenin alkol ile bağlantılı olduğu görülmektedir. Bu filmde alkollü içeceklerden konyak kullanımı özellikle dikkat çekmektedir.

Filmin 3:45-4:30 dakikaları arasında Vagif'in bağ evi.

- Vagif'in ölüm sebebini araştıran polisler onun evini incelemektedirler. Filmin 4:10-4:13 dakikaları arasında, eşyalar arasında konyak bardağı ve konyak şişesi de gösterilerek bardağın üzerinde katilin parmak izinin bulunduğunu söylenmektedir.

Filmin 20:13-21:03 dakikaları arasında restoran.

- Filmin 20:29-21:37 dakikaları arasında Lale ve Samet'in, restoranda Lale'nin doğum gününü kutlamak için biraraya geldikleri masada alkollü içkiler de bulunmaktadır.

Filmin 23:22-25:33 dakikaları arasında Vagif ve Samet ile doğada.

- Vagif'in durumunda bir paradoks görülmektedir. Karısından ayrılan Vagif, eski evliliğindeki mutsuzluğundan bahsederek, boşanma kararının doğru olduğunu Samet'e anlatır. Bugünün onun için önemli olduğu düşüncesiyle Samet ile geziye çıkan Vagif, filmin 23:26-23:50 saniyeleri arasında Samet'e alkol içmeyi teklif eder.
- Aynı sahnenin devamı olan 23:57-25:33 dakikaları arasında, alkol şişesinin kapağını kapatıp önüne koyarak konuşmaya başlar.

Filmin 34:45-35:51 dakikaları arasında Vagif ile Lale'nin bağ evi.

- Lale'nin ölüm nedenini araştıran polisler onun evindedirler. Filmin 34:45-34:49 da saniyeleri arasında masada olan konyak şişesini ve içinde alkol bulunan kadehlerden birini alan istihbaratçı, dikkatle kadehteki izlere bakar.
- 34:57-35:07 dakikaları arasında masanın üzerinde konyak şişesi ve içinde az miktarda alkol bulunan kadehler ve sigara görülmektedir. Buradan, Lale'nin ölümünden önce birileri ile alkol aldığı anlaşılır.

Vagif ile Lale'nin evinin balkonu.

- 53:51-53:57 saniyeleri arasında Lale'nin gece balkonda tek başına konyak içtiği görülmektedir. 54:00-54:14 dakikaları arasında Lale'nin balkonda bir şişe konyağı içtiği ve kocasının bu duruma sinirlendiği görülmektedir.
- Filmin 1:22:33-1:23:43 dakikaları arasında Lale, yazara içtiği içkinin konyak değil de soğuk çay olduğunu ve onu kandırdığını söyler.
- 1:23:07-1:23:37 dakikaları arasında sarhoş görünen Lale, elindeki boş konyak şişeni kocasına göstererek onu sinirlendirir.

Filmin 1:02:05-1:02:24 dakikaları arası Vagif'in bağının bahçesi.

- 1:02:05-1:02:14 dakikaları arasında Vagif'in, bağına gelen misafirlerle gece vakti yemek masasında alkol aldığı görülmektedir.

Filmin 1:04:07-1:10:18 dakikaları arasında Vagif ile Lale'nin bağ evi.

- Vagif'i öldüren yazarın korkudan kan izlerini sildiğini görürüz. Filmin 1:09:48-1:09:58 saniyeleri arasında, masanın üzerinde konyak şişesi ve bir bardak görülür ve Vagif'in gece vakti tek başına alkol aldığı anlaşılır.

Filmin 1:10:25-1:11:48 dakikaları arası Vagif ile Lale'nin bağ evi.

- Filmin 1:10:39-1:11:48 dakikaları arasında, evinin bodrumundan kaçmak isteyen yazarın aniden yerde duran bir kutu votka dikkatini çeker. Heyecanlı ve korkmuş halde olan yazar, votkanın onu rahatlatacağını düşünerek bir şişe votkayı sonuna kadar hızla içer.

Filmin 1:16:48-1:30-45 dakikaları arası Vagif ile Lale'nin bağ evi.

- Lale, yazara kocasını onun öldürdüğünü bildiğini söyler. Yazara tüm gördüklerinin onun hazırladığı bir oyun olduğunun açıklar ve yazar bu oyunun sonunun böyle bittiğine kızar. Bu durumu anlatırken Lale 1:16:48-1:22:19 dakikaları arasında sık sık alkol kullanır ve sarhoş olur. Alkolün, kocasının ölümünün yarattığı stresi azaltmaya yardım ettiğini de söyler. Duyduklarından heyecanlanan yazar da alkol almaya başlar.
- 1:22:43-1:23:04 dakikaları arasında Lale yine konyak içer.
- 1:24:26-1:24:36 saniyeleri arasında masada konyak şişesi ve kadehler görülmektedir.
- 1:26:02-1:26:27 ve 1:27:27-1:27:50 saniyeleri arasında Lale yine kadehini konyakla doldurur ve içer.
- Film youtube portalında 90.555 kez izlenmiştir. ¹⁵⁶

4.4.1.2. Değerlendirmeler

Film, alkolün insan psikolojisi üzerindeki olumsuz etkilerini göstermektedir.

1. Sarhoş bir kişi intihar edebilir.
2. Sarhoş bir kişi, karşısındaki kişinin söylediklerini yanlış anlayabilir.
3. Sarhoş bir kişi depresyona girer ve ağlar.
4. Sarhoş bir kişi damarı kesildiğinde algılamaz.
5. Sarhoş bir kişi cinayet işleyebilir.
6. Filmin süresi 1:37:49'dür. Filmde toplam 14 dakika 8 saniye alkol sunulmuştur.

Görsel 8: Aktrisa filminin afişi.¹⁵⁷

4.5. İZLEYİCİ ETKİLERİ

4.5.1. Yüzyüze Görüşmelerin Sonuçları

Çalışmamızda daha çok veri elde etmek için görüşme yönteminden de yararlanılmış, belli bir dönemin film izleyicilerinin filmlerden nasıl etkilendiği araştırılmıştır. Örneklem olarak, Azerbaycan'da ve Türkiye'de ikamet eden farklı mesleklerden kişiler seçilmiş, bu kişilerin Sovyet döneminde Azerbaycan'da doğmuş olmasına ve sosyal olarak aktif bir yaşam sürmesine dikkat edilmiştir. Örneklem grubuna 3 soru yöneltilmiştir. Sovyet dönem filmlerini, bağımsızlık döneminde ve 2000'den sonra çekilen filmleri izleyen bu kişilerin Sovyet dönemi, 1991 yılından ve 2000 yılından sonra izledikleri filmleri karşılaştırmaları hedeflenmektedir. Örneklemdeki kişilerin, film izledikleri dönemlerde, Azerbaycan sinemasında alkolün reklam olup olmadığını ayırt edebilecek bilgi ve bilinç düzeyinde olup olmadıkları ve kendi yaşamlarında alkol kullanıp kullanılmadıklarına ilişkin verilerin toplanması hedeflenmiştir.

Sorular:

1. Azerbaycan sinemasında en başarılı film sizce hangisidir?
2. Azerbaycan sinemasında alkolün temsili dendiğinde aklınıza gelen ilk film hangisidir?
3. Sinemada alkolün temsili nasıl değerlendirirsiniz?

Azərbaycan Devlet Sanatçısı, yönetmen, tiyatro ve sinema oyuncusu Perviz Mammedrizayev:

1. Azərbaycan sinemasında “Yeddi Oğul İstərəm”, “Axırını Aşırım”, “Bir Cənub Şəhərində”, “Arxadan Vurulan Zərbə”, “Uşaqlığın Son Gecəsi” filmlərini bəşarılı buluyorum.
2. Azərbaycan sinemasında alkol dendiğində, aslında aklıma hiçbir film gelmez. Bunun nedeni ise filmlerimizde alkole aşırı bir özendirilme yapılmamasıdır. Ama tabii ki tüm dünya ülkelerinde olduğu gibi, Azərbaycan filmlerinde de alkol gösterilmektedir. Fakat Azərbaycan sinemasında alkolün her zaman olumsuz olarak gösterildiğini net bir şekilde söyleyebiliriz. Buna örnek olarak “Uşaqlığın Son Gecəsi” ve “Ad Günü” filmlərini gösterebiliriz.
3. Eğer alkol filmde bir önem taşıyorsa, elbette ki bunu doğal sahnelerle göstermek şarttır. Ama doğru zamanda, doğru bir sahnede kurmaca olarak gösterilirse bunu kötü algılıyorum. Genelde alkolün reklamının yapılmasına ve özendirilmesine karşıyım. Kanaatimce toplumu medya aracılığıyla alkolden korumak gerekir.

Film yönetmeni, film prodüktörü Adil Gulamov:

1. Azərbaycan sinemasında bəşarılı bulduğum filmler şunlardır: En iyi tarihi film “Fətəli Xan”, en iyi dramatik film “Böyük Dayaq”, en iyi komedi filmi “O Olmasın, Bu Olsun”, en iyi lirik film “Gün Keçdi”, en iyi polisiye film “İstintak Davam Edir”.
2. Alkol təmsilinin bulunduğu filmlərə verəbileceğim en güzel örnek, yönetmen Hüseyn Seyidzadə tərəfindən, deha bestekâr Üzeyir Hacıbəyli'nin müzikal komedisinə çekilmiş “O Olmasın, Bu Olsun” filmidir. Bu filmde alkol sahneleri yer almaktadır. Bu filmde ziyafette alkol içildikten sonra gerçekleşen kavgaya sahnesi ile alkolün yan etkisi gösterilerek seyircide bir mizah yaratılıyor. Ama bu filmin kalitesini asla düşürmüyor. Film konusundan koparmıyor.
3. Filmlerde alkol sahneleri olabilir fakat bu durum abartılarak alkolün reklamına dönüşmemelidir.

Film Yönetmeni ve senarist Şamil Aliyev:

1. Bana göre Azərbaycan sinemasında en bəşarılı filmler: “Kəndlilər”, “Bir Qalanın Sirri”, “Şehirli Xalat”, “Bizim Küçə”, Şamil Mahmudbəyov'un “Şərikli Çörək”, “O olmasın, Bu Olsun”, “Yenilmez Batalyon”, “Dəli Kür”, “Ad Günü”, “Nəsimi”, “Sən Niyə Susursan?” və “Çölçü”dür.
2. Azərbaycan sinemasında alkol denildiğində ilk aklıma gelen, yönetmen Şamil Mahmudbəyov'un “Qaraca Qız” adlı filmi oldu. Okullarda okutulan hikâyenin film versiyonunda beylerin bulunduğu ziyafette alkol de görülmektedir.
3. Kanaatimce Azərbaycan filmlerinde alkollü içkiler özendirilmiyor. İnsan yaşamında yer bulabilen alkol, filmde gerçekliği yansıtarak, genelde eleştirel olarak takdim ediliyor.

Araştırmacı, Prof. Dr. Adalet Tahirzade:

1. “O Olmasın, Bu Olsun”, “Arşın Mal Alan” (ilk versiyon), “Ögey Ana” filmlerini başarılı buluyorum.
2. “Bəxt Üzüyü” filminde alkolik Hüseyin rolü. Bunun da nedeni bu filmin günümüze kadar televizyonda yayınlanması ve topluma olumlu bir mesaj vermesidir. Filmin sonunda Hüseyin’in alkolden vazgeçerek normal yaşamına döndüğü ve ailesine karşı ilgili davrandığı görülmektedir.
3. Filmlerde alkolün gösterilmesi filmin içeriğine bağlıdır. Eğer alkolün yaptığı kötülükler filmde yansıtılıyorsa, elbette ki bu iyidir. Avrupa filmlerindeki gibi keyif olarak gösterilirse o zaman iyi karşılamıyorum. Çünkü çocukların ve gençlerin bu tür filmleri izleyecek olmaları, onların kişilik gelişimi açısından olumlu bir örnek teşkil etmeyecektir.

Film eleştirmeni Dr. Raife Seferova:

1. 1960-1980 yıllarını Azerbaycan sinemasının en başarılı olduğu dönem olarak görüyorum. Bunlardan “Bir Cənub Şəhərində”, “Görüş”, “Evlənmək İstəyirəm”, “Yeddi Oğul İstərəm”, “Dəli Kür” və “Uzaq Sahillərdə” filmlerini söyleyebilirim.
2. Azerbaycan filmlerinde alkol temsili azdır. Bir film eleştirmeni olarak “Bir Cənub Şəhərində” filminde bira kullanımı, “Ad Günü” ve “Qara Volga” filmlerinde şampanya kullanımı aklıma geliyor. Bu filmlerde alkol, filmin konusuna göre verilmektedir. Bu filmlerde alkol kullanılmazsa film yarım sayılabilir. Bu nedenle filmlerde alkol kullanımı gerektiği yerde gösterilmelidir.
3. İzleyiciyi alkole teşvik etmemek şartıyla olmalıdır.

Tiyatro ve Sinema oyuncusu Sabir Mammedov:

1. “O Olmasın, Bu Olsun” filmini iyi ve başarılı buluyorum. Sovyet döneminde çekilmiş olan bu film, bugüne kadar büyük bir kitle tarafından izlenmiş bir filmidir.
2. “O Olmasın, Bu Olsun” filminde alkol sahnesi yer alsada, alkol bir içki olarak özendirilmiyor. Seyirciyi güldürmekle beraber aynı zamanda düşündürüyor.
3. Eğer filmin senaryosuna uygun ve filmin konusuna, özüne zarar vermiyorsa, filmde alkol kullanımını normal karşılamak gerekir.

Yönetmen, tiyatro ve sinema oyuncusu, Doç. Dr. Meleyke Ahoğlu:

1. “Gün Keçdi”, “Nəsimi” ve “Köpək” filmidir.
2. Çokları gibi “Bəxt Üzüyü” filmindeki alkolik Hüseyin rolüdür. Komedi filmi sayılan bu filmde, Hüseyin rolü bir aile dramı ile dikkat çekiyor ve insanı alkolden uzaklaştırabiliyor.

3. Filmlerde alkol kullanımını iyi karşılamıyorum. Fakat alkolün kötülüklerinden bahsedilerek, alkol bağımlılığı olan bir seyircinin, alkole düşkünlüğünün olumsuz bir durum olduğunu düşünmesini sağlayabilirse, bu durum kabul edilebilir.

APA haber sitesinin Ankara temsilcisi, gazeteci Sevil Hilal Kızı:

1. Yönetmen Oktay Mir Kasımov'un "Günaydın, Mənim, Mələyim" filminin başarılı olduğunu düşünüyorum. Çünkü bu filmde, şehit eşi olan Medine rolü, kadın sadakatini, azmini, vatan sevgisini tek başına savaşıarak kazanıyor.
2. Azerbaycan sinemasında alkol sahnesi dendiğinde ilk aklıma gelen "Bəxt Üzüyü"ndeki alkol bağımlısı Hüseyin rolüdür. Vagif Samedoğlu'nun senaryosunu yazdığı, yönetmen Ramiz Azizibeyli'nin çektiği bu filmde, Hüseyin rolü aslında alkolün ailelerde yol açtığı sorunları yansıtmaktadır. Diğer bir film, Azerbaycan edebiyatından Celil Memmedquluzade'nin "Ölülər" eserinin kahramanı olan Keyifli İsgender obrazı, yazar Anar'ın senaryosunu yazdığı, Merahim Ferzelibeyov'un yönettiği "Qəm Pəncərəsi" filmidir. Amma Keyifli İsgender alkollü içkiyi özendirmez. Aslında İsgender toplumda cehaleti, avamlığı ayıplayan, ayık olan bir aydındır. Cehaletle sadece savaşamayıp kendini keyifli göstererek, toplumun ayıplarına itiraz eder. Bu bakımdan "Qəm Pəncərəsi"ni alkollü içkinin methiyesi olarak değil, ayık İsgender için bir savaş aracı olarak kabul etmek yerinde olur.

Ama "Neft və Milyonlar Səltənətində", "Sevil" filmlerinde alkollü içki bir tür şeytan rolü oynar ve insanların başlarının belaya girmesine yol açar.

3. Ancak genelde alkollü içkilerin filmlerde abartılı şekilde teşhir edilmesini, sarhoşların ve alkolizmin teşhiri gibi takdir ediyorum. Alkollü içkilerin getirdiği olumsuzluklara dair gerçeklerin sinema filmlerinde değil, belgesel filmlerde yansıtılması daha iyi diye düşünüyorum.

Yönetmen, tiyatro ve sinema oyuncusu, Azerbaycan Devlet Kültür ve Güzel Sanatlar Üniversite hocası Nofel Veliyev:

1. Azerbaycan sinemasında çok sayıda başarılı film vardır. Eski filmlerimizden "Yeddi Oğul İstərəm", "Bizim Cəbiş Müəllim", "Arxadan Vurulan Zərbə" ve yeni çekilmiş filmlerden yönetmen Elhan Caferov'un "Yarımcıq Qalmış Xatirələr" ile "Dolu" filmleridir.
2. Aslında Azerbaycan sinemasında alkol dendiğinde herhangi bir film aklıma gelmiyor. Çünkü Azerbaycan sinemasında alkol seyirciye olumlu gösterilmez ve filmlerde fazla kullanılmadığını düşünüyorum. Örneğin "O Olmasın, Bu Olsun" filminde alkol temsil edilmez, alkol eğilimi olanlara eleştiri olarak sunulur.
3. Eğer o filmde alkole veya sigaraya gerek varsa mutlaka gösterilmelidir. Artık Türkiye'deki gibi Azerbaycan filmlerinde de alkol ve sigara blur ile

kapatılmaya başlandı. Ama ben böyle bir şey ne kadar kapalı gösterilirse, seyircinin dikkatini o kadar çok çekeceğini düşünüyorum. Çünkü insanoğlu yasaklanan bir şeyi her zaman merak eder. Bu nedenle böyle sahnelerin açıkça gösterilmesi taraftarıyım. İster tiyatrodaki, isterse sinemadaki, alkole veya sigaraya ihtiyaç varsa, bu sahneler mutlaka seyirciye doğru şekilde gösterilmelidir.

Yönetmen, Tiyatro ve Sinema oyuncusu Aligulu Samedov:

1. Bu filmler yönetmen Ceyhun Mirzeyev'in "Fəryad" filmi, yönetmen Elhan Ceferov'un "Dolu" ve yönetmen Rövşen Almuradlı'nın çektiği "Cavad Xan" filmleridir.
2. Azerbaycan sinemasında alkol genelde komedi nesnesi olmuştur. "O Olmasın, Bu Olsun" filminde bulunan alkol sahnesi buna bir örnektir.
3. Ekran gerçek hayatın aynasıdır. Hayattaki gerçeklik filmlerde yerini bulmak zorundadır. Eğer içki ortamı filme gerçeklik veriyorsa o zaman alkol kullanımına ihtiyaç vardır ve onu kullanmak kaçınılmazdır.

Araştırmacı, Avukat Samed Vekilov:

1. Bugüne kadar kendi aktüelliğini koruyan "O Olmasın, Bu Olsun" filminin başarılı olduğunu düşünüyorum.
2. Elbette ki rol olarak alkol bağımlısı Hüseyin. Komedi türünde çekilmiş olan "Bəxt Üzüyü" filminde sarhoş olarak gösterilen bu karakter, seyirciyi güldürdüğü gibi aynı zamanda düşündürüyor. Onun bu durumunun ailesini ve çevresini olumsuz etkilediği filmde sürekli yansıtılıyor.
3. Azerbaycan filmlerinde alkol sahneleri çok ustalıkla gösterilmiştir. Alkolün zararları her zaman takdim edilmektedir. Bazı zamanlarda ise insanların toplum ile anlaşılabilirlikler yaşamaları nedeniyle insanlarda alkol eğilimi oluşuyor.

Sinema Eleştirmeni hocası, yönetmen Dilare Hüseyinova:

1. Şimdiki dönemde çekilen filmleri çok beğenmiyorum. Eski filmlerden ise "Uzaq Sahillərdə" filmi çok beğeniyorum.
2. Filmde alkol söz konusu olduğunda ilk aklıma gelen film "O Dünyadan Salamlar" filmidir. Filmde sarhoş bir karakter çizen İsgender aslında ayık biridir. O dönem için böyle bir karakterin filmde canlandırılması toplum açısından çok önemli idi. Ama bu karakterin kimseyi alkole teşvik edeceğine inanmıyorum, tam tersi etki edeceğini düşünüyorum.
3. Alkolü sevmediğim için filmlerde de alkol gösterilmesinin taraftarı değilim.

Yönetmen, oyuncu Doç. Fikret Melikov:

1. "Yenilmez Batalyon".
2. "Ad günü" filmi. Bu filmde dramaturji bunu talep ediyor.

3. Eğer filimde alkole gerek varsa, bence alkol kullanılabilir. Eğer insanın depresyonunu, stresini göstermek gerekirse alkol sahneleri gösterilebilir. Çünkü gerçek yaşamda insanlar bazen bu durumlarda alkol kullanabiliyorlar.

Yönetmen, tiyarto ve sinema oyuncusu Behruz Vakifoğlu:

1. Bir yönetmen ve oyuncu olarak başarılı veya başarısız film diye bir nitelemenin doğru olmadığını düşünüyorum. Ama Sovyet döneminde çekilen filmlerden H. Seyidzade'nin "O Olmasın, Bu Olsun" ve yönetmen Tofik Tağızade'nin "Yeddi Oğul İstərəm" filmini ve yeni filmlerden yönetmen Şamil Aliyev'in "Çölçü" filmini başarılı sayıyorum.
2. Azerbaycan sinemasında alkol dendiğinde çoklarının ilk aklıma gelen Tofik Tağızade'nin "O Dünyadan Salamlar" filmidir. Avrupa'da eğitim alan İsgender o dönemin cahil insanları arasında kendine yer bulamadığı için toplum içinde sarhoş halde dolaşır ve insanlar bu nedenle ona Keyifli İsgender diye seslenirler. Onun akıllıca sözlerini kimse kabullenmez. Ama o ise film boyunca topluma vermek istediği mesajlarını sarhoş bir kişilik rolünde aktarır. Diğer film ise, yönetmen Rasim Ocagov'un "Təhminə" filmidir. Kendi dünyası olan Tehmine, toplum tarafından sürekli saldırılarla karşı karşıya kalır. Filimde dedikodularla karşılaşan Tehmine kendini alkollü bir dünyaya atarak alkolün esiri haline dönüşür. Diğer bir film ise yönetmen Gülbeniz Ezimzade'nin "Qətıl Günü" filmidir. Filimde köyün doktoru olan Mahmut tüm dertlerini unutmamasının tek yolu olarak alkollü görür ve alkolle kendine ait şakalar yapar.
3. Alkollü içkiler sadece Azerbaycan sinemasında değil, tüm dünya sinemasında yer almaktadır. Fikrimce, göstermek özendirmek anlamına geliyor. Filmlerde alkolün gösterilmesine karşıyım. Eğer filmlerde alkol yasaklınırsa, yönetmenler başka bir alternatif bulup filmlerde gösterebilir. Örneğin İnan sinemasında kadın erkek ilişkisini farklı göstermek yöntemi, yönetmenleri farklı bir araştırmaya götürüyor. Bu da filme farklı bir renk, farklı bir dil katıyor. Film gizliliği sever. Düşünüyorum da, filmlerde alkolün gösterilmesi o kadar da hoş sayılmıyor.

Doç. Dr. Öğretim üyesi Gülarə Yenisey:

1. Azerbaycan sinemasında İmadeddin Nesimi hakkında çekilen "Nəsimi" filmi fikrimce çok başarılı bir filmidir. Geçmişten günümüze kadar aktüelliğini koruyan bu film her zaman böyle kalacaktır. Azerbaycan edebiyatında yer alan Nesimi'nin hayat öyküsünün elbette ki filmlerde yansıtılması toplum için oldukça faydalıdır.
2. Azerbaycan sinemasında alkol denildiğinde, doğruyu söylemek gerekirse alkol aklıma gelir mi, gelmez mi, düşünmek gerekir. Çünkü Azerbaycan filmlerinde alkol içmek hiçbir zaman olumlu, iyi bir davranış olarak topluma sunulmamıştır. Örneğin "Ad Günü" filminde masanın üstünde

bulunan alkollü içecekler Azerbaycan kültüründe doğum günlerinde normal karşılanan durumlardır. Ama alkol yüzünden doğum gününü beklediğinden farklı kutlayan başkahramanın durumu elbette ki acıklı gösterilir.

3. Düşünüyorum da, bana göre filmde gösterilen alkol insanı etkilemiyor. İnsan iradesi zayıf ise, alkol nerede karşısına çıkarsa çıksın etkilenebilir. Azerbaycan düğünlerinde alkollü içecekler masalarda yerini alır, fakat düğüne gelen davetliler kendi iradeleri ve istekleri doğrultusunda içecekleri kullanmayı ya da kullanmamayı seçerler. Bu gibi durumlarda dini eğilimleri yüksek olan insanlar aynı ortamı paylaşmaktan imtina etmezler.

Tiyatro eleştirmeni, senaryocu Ameliya Ömerova:

1. Yönetmen Arif Babayev'in "Gün Keçdi" filmini başarılı buluyorum. Bir film seyirci tarafından en az iki kez izlenmişse o filmi başarılı sayılabilir.
2. Yönetmen Rasim Ocagov'un "Ad Günü" filminde baş karakterin büyük hevesle hazırlandığı doğum gününde alkol yüzünden yaşanan komedi ve dram, filmde alkolün etkisini göstermesi açısından önemlidir.
3. Eğer alkol filmde herhangi bir problemin çözülmesine yardım edecekse alkolü göstermek gerekir. Azerbaycan filmlerinde alkolün olumsuzlukları, yol açtığı kötülükler açıkça görülmektedir. Alkol kullanan herhangi bir seyirci filmi izledikten sonra kendini bir aynada görmüş gibi olur ve çoğu zaman alkolden uzaklaşabilir. Azerbaycan filmlerinde genelde alkole davet değil, alkolden uzak durulması gerektiği temsil edilir.

Araştırmacı Yazar Dilgam Ahmed:

1. Bağımsızlık döneminde çekilen filmlere oranla, Azerbaycan'ın daha çok Sovyetler döneminde çekilmiş filmlerini izlemiştir. Yönetmen Kamil Rüstembeyov'un "Axırıncı Aşırım" filmi konusu ve oyuncu kadrosu açısından başarılı sayılabilir.
2. Yönetmen Rasim Ocagov ve Rüstem İbrahimbeyov'un ortak filmi olan "İstintaq"ta, alkol sahnesi yer almaktadır. Bu filmde elit kitle alkol kullanır, aynı zamanda bir genç kıza saldırılarak tecavüz edilir.
3. Filmlerde alkol gösterilmesi normal karşılanmalıdır. Eğer filmlerden zararlı alışkanlıkları veya olayları çıkarırsak, o zaman filmler gerçeklikten uzak kalır. Örneğin: filmlerde savaş, hırsızlık, suçlu, saldırı, her şey var. Alkolü filmlerden çıkarırsak o zaman hırsız, savaşçı gibi kötü karakterlerin de filmlerde yer almaması mantığı çıkar.

Film Yönetmeni Ali İmanov:

1. "Qisas Almadan Ölmə", "Geçmişdən Məktublar".

Çünkü filmde insanlığın sahip olduğu beşeri bir değer olan tolerans gösterme-farklı kültürlere, farklı dini inançlara sevgi ve saygı ile yaklaşımın yanı sıra, yaratılış açısından esas sahip olduğumuz değer, gerçek insanlığın anlatımı var.

2. “O Olmasın, Bu Olsun” filminin, düğünden önceki ziyafet sahnesinde insanların aşırı alkol almaları sonucunda düştükleri haller yansıtılmakta. Dolayısıyla bir insanın nefisini kontrol edemeden alkol tüketmesi sonucunda, gerçekte yapmayacağı şeyleri yapması, kendini acayip durumlara düşürmesi iyi bir mizahla anlatılmaktadır.
3. Genel olarak sinemanın bir ayna gibi hayatın kendisini yansıtan bir görsel sanat türü olmasından dolayı, alkol de dâhil olmak üzere bir sinema filminde her türlü kötü alışkanlığın gösterilmesi son derece normal bir durumdur. Yeter ki, bu kötü alışkanlıklar dediğimiz şeyler, filmin ana hattında veya bilinçaltına etki edecek şekilde pozitif bir şeymiş gibi lanse edilmesin.

4.6. SİNEMADA ALKOLÜN İZLEYİCİYE SUNUMU VE İZLEYİCİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

İster Sovyet dönemi Azerbaycan sinemasında, isterse bağımsızlıktan sonra çekilen filmlerde olsun, alkol kullanım sahnelerine rastlanmaktadır. Azerbaycan sinemasında alkol bir gıda geleneği olarak gösterilse de, genelde hep alkolün kötülüklerle yol açtığı anlatılmaktadır. Filmlerde alkol kullanan kadın karakterleri de olumlu ana karakter olarak gösterilmektedir. Azerbaycan sinemasında alkolün temsili konusunda Azerbaycanlı film eleştirmeni Raife Seferova’yla ve Psikolog Taryel Feycioğlu’yla yapılan yüz yüze görüşme için Ekler 9’e ve Ekler 10’a bakınız.

4.7. BULGULAR

Bu çalışmada Azerbaycan’da farklı dönemlerde çekilmiş 78 film üzerinde çalışılmış, bağımlılık yaratan maddelerden olan alkolün kullanım sahneleri belirlenmiştir. İçerik çözümlemesi yapılan bu filmlerin toplam 61’inde alkol sahneleri görülmekte, 18 filmde alkol sahnesi görülmemektedir. Sovyet döneminde çekilmiş filmlerden incelenen 44 film içerisinde 34 filmde, 1991-2000 yıllarında çekilmiş 16 filmde 12’sinde, 2000-2020 yıllarında çekilmiş 18 filmde 15’inde, Sovyet döneminde çekilmiş filmlerden incelenen 44 film içerisinde 11’inde, 1991-2000 yılları arasında çekilen 18 filmde 4’ünde, 2000-2020 yılları arasında çekilen 18 filmde 3’ünde alkol görülmemektedir.

Bu filmler arasından alkol kullanım sıklığına göre 3 film seçilmiş ve bu filmlerde alkol içeren sahnelerle ilişkin bir içerik çözümlemesi gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmaya özgü bir kodlama cetveli geliştirilerek, bu filmlerde alkollü içkilerin gösteriminin sahne sayıları ve bu sahneler aracılığıyla filmlerde ne kadar zaman alkol alındığı, cinsiyet ayrımına göre tüketim oranları, hangi ortamlarda alkol kullanıldığı belirlenmiş ve filmlerde alkolün gösterilmesine ilişkin sebepler aşağıdaki tablolarda paylaşılmıştır.

Tablo 19: İncelenen Filmlerde Alkol Sunum Sahne Sayıları

Filmin ismi	Alkol görülen sahne sayısı	Erkeklerin alkol kullandığı sahne sayısı	Kadınların alkol kullandığı sahne sayısı	Alkolün çevre ortamında kullanım sayısı	Alkolün tek başına kullanım sayısı
Qızıl Uçurum	7	7	6	6	0
Təhmine	7	6	5	5	1
Aktrisa	9	4	2	2	2

Tablo 20: İncelenen Filmlerde Alkol Sunumunun Nedenleri

Film ismi	Eğlence amaçlı	Yemek masasında	Kutlama Amaçlı	Süs olarak	Mutsuzluk nedeniyle
Qızıl Uçurum	3	1	2	0	0
Təhmine	1	2	2	1	2
Aktrisa	0	1	2	3	4

İncelenen filmlerden “Qızıl Uçurum” filminde toplam 3 dakika 45 saniye, “Təhmine” filminde 16 dakika 3 saniye, “Aktrisa” filminde 14 dakika 8 saniye alkol sunulmuştur.

Çalışmada aynı zamanda, Azerbaycan’da ve Türkiye’de ikamet eden farklı kuşaklardan Azerbaycan vatandaşlarıyla yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Farklı mesleğe sahip, farklı kuşaklardan bu kişilere 3 soru sorulmuş ve bunlara cevap alınmıştır. İfadeler, üzerine bir şey eklenmeden yalın olarak sunulmuştur. Alınan bulgulara göre 18 kişiden 15’i, Sovyet döneminde çekilmiş olan filmleri, 4’ü Sovyet filmleri ile beraber yeni filmleri, 2’si ise yalnız yeni filmleri başarılı film saymıştır. Sovyet döneminde çekilmiş olan filmlerde sunulan alkol sahnelerinin hafızalarda daha çok yer ettiği görülmektedir. Yapılan yüz yüze görüşmeler sonucundan alınan istatistik verilere göre, 18 kişiden 14’ü filmlerde alkolün gösterilmesini normal karşılamış, 4’ü olumsuz karşılamıştır. Bu katılımcılar, Azerbaycan sinemasında sunulan alkolün reklam içerikli olmadığını düşünmektedir.

Yüz yüze görüşlerden Dilare Hüseynova alkolü sevmediği için filmde alkol kullanmasını istemediğini ifade etmektedir. Meleyke Alioğlu filmde alkolü pek iyi karşılamasa da insan sağlığı için zararlı olacağı düşüncesini sağlarsa filmlerde alkol gösterilebileceğini düşündüğünü ifade etmektedir.

Sinema sektöründe bulunan Perviz Memmedrzayev, Adil Gulamov, Şamil Aliyev, Sabir Mehdiyev, Nofel Veliyev, Aligulu Samedov Fikret Meliikov, Ameliya Ömerova ve Ali İmanov filmde alkol kullanımına olumlu baksa da, aynı sektörden olan Behruz Vakifoğlu’un ise filmde alkol kullanımına karşı olduğunu görmekteyiz.

Sinema sektöründe bulunmayan Prof. Dr. Adalet Tahirzade, Doç. Dr. Gülarə Yenisey ve araştırmacı Dilgam Ahmed, avukat Samed Vekilov ve gazeteci Sevil Hilalkızı’nın filmde alkol kullanmasına karşı olmadığını bunun normal karşılandığını görmekteyiz.

Sorgumuzdan aldığımız cevaplara göre söyleyebiliriz ki Azerbaycan sinemasında alkol kullanımına özel olarak yer verilmemektedir. Filmde kullanılan alkolün asla dikkat çekmemesi gerektiği ve seyircinin alkole teşvik edilmemesi fikrinin ön planda olduğu görülmektedir.

Azerbaycan filmlerinde alkol denince daha çok “O Olmasın Bu olsun” Ad Günü, O Dünyadan Salamlar” ve “Bəxt Üzüyü” filmlerinin akla gelmesinden bu filmlerin daha çok televizyonda yayınlanması ve bu şekilde daha çok izleyiciye ulaşmasından anlaşılmaktadır.

SONUÇ

Her insanın hayatında büyük rol oynayan medya, güçlü bir propaganda aracı olup istediği eğilimleri toplumun bilinçaltına enjekte etmektedir. Listelenen medyanın her birinin kendine has özellikleri, güçlü ve zayıf yönleri vardır. Toplumda benzersiz bir konuma sahip olan medyanın güçlü tarafı olduğunu söylenebileceğimiz sinemanın her tür çerçevesinde, herhangi bir toplumsal sorun kavramsallaştırılabilir ve çözülebilir. Bu da sinemanın önemli bir etki gücüne sahip olduğunun göstergesidir. Filmde gösterilen herhangi bir şey bizi az veya çok etkileyebilmektedir. Hayatta karşılaştığımız bir olayı sinemada görebiliriz ya da sinemada yansıtılan bir olay gerçek hayatta karşımıza çıkabilir. Bireylerin kötü alışkanlıklar edinme nedenlerinden birinin de medya olduğu anlaşılmaktadır. Alkol hakkında hiç bilgisi olmayan insanların bir kısmı alkolü ilk defa sinemada görmektedir.

Kitle iletişim araçlarından biraz daha farklı olarak sinema, sadece davranışları şekillendirmekle kalmaz, aynı zamanda kıyafetler, iç mekânlar, yiyecekler, arabalar, içecekler, mücevherler, saç stilleri, dövmeler vb. yaşam tercihlerimize de yön verir. Bunun için, sinema ve filmlerde tanıtım amaçlı olarak “ürün yerleştirme” gibi belirli yöntemler de vardır. Büyük kitlelerin davranışlarını etkileyen sinema, öncelikle sosyal süreçleri yönetmenin bir yolu olarak düşünülmelidir. Ütopik görünse de, bir an için sinemadan, televizyondan, müzik, sanat ve edebiyattan alkol ile ilgili her şeyi çıkarttığımızı, alkol ürünlerini kullanmayı bıraktığımızı ve isimlerinden bile asla bahsetmemeyi kabul ettiğimizi varsayalım. Farklı uygulamalar yaparak özel günlerde alkol tüketimine son verdiğimizizi varsayalım. Böyle bir yaklaşımı uygulamak çok zor olsa da imkânsız değildir. Böyle bir durumun sonucunda yeni doğan çocuklar alkol hakkında tamamen bilgisiz olacaktır. Sonuçta böyle bir toplumsal yapıda alkol bağımlısı olma ihtimali oldukça düşük olacaktır. Alkolle ilgili her türlü kısıtlamayı getirebiliriz, her türlü yasayı yapabiliriz, ancak medyada, sinema, animasyon ve müzik endüstrisinde neler olduğuna dikkat etmezsek, bu yasalar ve kısıtlamalar sorunu çözmez.

Kitle bilinci yönetimi alanında tanınmış bir isim olan Edvard Bernays, “Propaganda” adlı kitabında şu tanımı vermektedir: *“Kitlelerin düzenli alışkanlıklarının ve zevklerinin bilinçli ve ustaca manipüle edilmesi, demokratik bir toplumun önemli bir bileşenidir. Bizi yönetiyorlar, bilincimizi programlıyorlar, zevklerimizi önceden belirliyorlar, fikirlerimizi bize sunuyorlar ve tüm bunlar daha önce ismini bile hiç duymadığımız insanlar tarafından yapılıyor”*.¹⁵⁸

Alkolün küresel boyutta ekonomik girdi sağladığı düşünüldüğünde, medyada alkol sunumunun tam olarak önüne geçilmesi zor görünmektedir.

Bazı ülkelere kıyasla, Azerbaycan sinemasında alkolün kullanıldığı sahneler bulunsa da, bu sahneler seyircisini genel olarak alkole teşvik etmemektedir. Özellikle filmlerde alkolün insan hayatı üzerindeki olumsuz etkileri, kullanan

kişiyi ve topluma verdiği zararlar, bazı filmlerde ise bir komedi unsuru ve yaşam geleneği olarak gösterilmiştir. Çalışmamızda incelenen üç film de, alkolün insanı olumsuzluklara sevk ettiğini gösterse de, alkolün seyircinin bilinçaltını kısmen olumlu yönde etkilediği söylenebilir. Sinemanın her sahnesinde seyirciye satılacak maddi ya da manevi bir ürün mutlaka bulunmaktadır. “Kızıl Uçurum” filminde ekonomik gelir seviyesi yüksek kişilerin sosyal yaşam standardının göstergesi olarak alkolü yaşamların bir parçası haline getirdikleri, “Tehmine” filminde kişilerin mutlulukları, hüznüleri, yalnızlığı alkolle paylaştıkları, “Aktrisa” filminde ise duygusal ve psikolojik olarak yarım kalmış duyguların alkol ile bastırıldığı mesajı izleyiciye verilmektedir. Bu açıdan baktığımızda, reklamının yapılmasının yasak olduğu söylenen ürünler, medyada açık veya örtülü şekilde bir yol bularak kendini göstermektedir.

Çalışmada edindiğimiz tespitlere göre, bireylerin kontrollü ya da kontrolsüz alkol kullanımı, onları birçok problem ile karşı karşıya getirmektedir. Başta insana neşe ve zevk veren alkol, insanın bakışında, duygularında, davranış eğilimlerinde değişikliklere neden olarak pek çok olumsuzluk yaşatmaktadır. Alkol tüketen her insan alkolizmin nedenlerini, topluma verdiği zararı, aile bütünlüğünü ve çocukların gelişimini nasıl etkilediğini bilmelidir. Çünkü alkol de uyuşturucu gibi, kullanan kişinin kimliğini yok eder, her türlü suçta, hastalığa ve ölüme yol açar. Alkol tüketimi kontrol edilemediğinde alkolizm bağımlılığına dönüşmektedir. Bu da dünya ülkelerinin yüzyıllardır mücadele ettiği temel sosyal sorunlardan biridir. Bu sorunların çözülmesinde en önemli desteği medyanın sağlaması beklenmektedir.

Alkolizmle mücadele dünyanın başlıca sorunlarından. Prof. Dr. Adnan Ziyalar’ın saptamasına göre uyuşturucu madde kullanımı öncelikle alkolle başlar. Bir maddeye karşı geliştirilen alışkanlık, diğer maddelere alışmayı da kolaylaştırır.¹⁵⁹ Bu nedenle alkolizmle mücadele, günümüzde dünyanın başlıca sorunlarından olan uyuşturucuya giden yolu kapatmak anlamına gelmektedir.

Bu konuda ailede büyüklerin üzerlerine düşen sorumluluklar bulunmaktadır. Çünkü çocuklar her zaman büyüklerden gördüğünü yapmaktadır. Bu nedenle çocukların gözü önünde alkol kullanmak onlar için bu yolda bir başlangıç olabilir. Medyadan çıkaramadığımız alkolü, çocukların gözünde itibarsızlaştırmak gerekir. Küçük bir tavsiye: Votka, günlük yaşamda birçok kişi tarafından sıklıkla kullanılan mükemmel bir hijyen ürünü olduğundan, onu tüm ev kimyasallarını sakladığınız yerde saklayın (genellikle tuvalette, tuvaletin yanında bir yerde). Bu basit teknik, çocuklarımızda votkanın içerik bakımından deterjanla aynı sıvı olduğu için, onu bir gıda ürünü olarak kullanmanın kesinlikle yanlış bir karar olduğu davranış kalıbını oluşturmanıza yardımcı olacaktır.¹⁶⁰

Hans Embland’a göre: “Alkol tüketimi dünyanın en büyük sağlık sorunlarına yol açan etkenlerin başında gelmektedir. Sağlığı hiçbir riske atmayacak bir alkol

159 Türkiye Yeşilay Cemiyeti Genel Merkezi, 1984: 44

160 Whatisgood.Ru. (Ocak 9, 2017). Пропаганда алкоголя, табака и других наркотических веществ в кинематографе.

sınırı saptanmamıştır.” Werther etkisinden yola çıkarak, medyanın alkolü nasılduğunun çok önemli olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü medyada gösterilen her şey toplumu güçlü bir şekilde etkilemektedir. “Bana medyanın ellerini verin, istenilen halkı domuzla çeviririm.” Propagandanın babası olarak tanınan Goebbels’in bu ifadesi çarpıcıdır.¹⁶¹

EKLER

Ekler 1:

Sinema eleştirmeni Raife Seferova’yla sinemaya gelen izleyiciler hakkında yapılan yüz yüze görüşme:

Film eleştirmeni Raife Seferova’ya göre Sovyet döneminde erkekler yalnızca çocuklarıyla birlikte çizgi filmlerde görülebilirdi. Modern çağımızda uydu televizyonun lansmanından sonra büyük ekran sessizleşti. CD’lerin kasetleri öldürdüğü gibi. Azerbaycan’da da çocuklar artık kendi seçtikleri filmleri evde bilgisayardan izlemektedir (21.05.2020).

Medyanın toplum üzerindeki etkisi hakkında yapılan yüz yüze görüşmeler Ekler 2, Ekler 3, ve Ekler 4’te yer almaktadır.

Ekler 2:

Azerbaycanlı televizyon eleştirmeni, gazeteci, Profesör Gulu Meherremli’ye göre; bugün bir iletişim platformu olarak medyanın toplum üzerinde önemli bir etkisi bulunmaktadır. Her şeyden önce herhangi bir ülkedeki herhangi bir hükümetin kamu bilincini oluşturması, yönetmesi ve etkilemesi açısından çok önemlidir. Ancak toplumu onlar medya aracılığıyla etkileme tarzı arz etmektedir. Örneğin, serbest demokrasilerde gazetecilik fakültesi spesifikdir. Bu bağlamda Azerbaycan gibi ülkelerde ve eski Sovyet Cumhuriyetlerinde hükümetler kitleleri etkilemek için medyayı, özellikle televizyon ve radyoyu kullanmaktadır. Başka bir deyişle Azerbaycan’da televizyon, radyo, gazeteler ve dergiler genellikle propaganda ile iç içedir. Bu durum özellikle devlet tarafından finanse edilen televizyonlar için geçerlidir. Azerbaycan medyasının büyük kısmı hükümetin etkisi altındadır. Hükümet, Medya Destek Fonu adı verilen bir kuruluş aracılığıyla gazetelere finansal yardım sağlamakta ve bu yardım anlaşması çerçevesinde gazeteler de hükümetin söylediklerini yerine getirmektedir. Bugün bütün Azerbaycan televizyonları ve radyoları devletin kontrolindedir. Günümüzde televizyonun toplumun kamu bilinci ve davranış psikolojisi üzerinde çok daha fazla, ciddi bir etkisi vardır. Bugün Azerbaycan’da 10 televizyon kanalı vardır. Bunlardan AZTV, Medeniyet, İdman Azerbaycan Televizyonu ve Nahçıvan Devlet Televizyonu devlet destekli televizyon kanallarıdır.

Azerbaycan’da neredeyse hiç popüler dergi yoktur. Varsa da, bunlar edebi ve sanatsal dergiler olmalarına rağmen toplumsal birliği etkilemez. Ancak belirli sayıda gazete vardır. Bunların da fazla bir etkisi yoktur, %3-4 oranında izleyici gazeteden bilgi edinmektedir. İnternet ise günümüzde insanların psikolojisini ve davranışlarını

161 Whatisgood.Ru. (Ocak 9, 2017). Пропаганда алкоголя, табака и других наркотических веществ в кинематографе.

etkileyen geniş bir platformdur ve Azerbaycan'da nüfusun yaklaşık yüzde 70-80'i sosyal ağlardan bilgi edinmektedir. Bu sosyal ağlarda haber siteleri, youtube TV kanalları, internet kanalları bulunmaktadır. Tabii ki, Azerbaycan'da alternatif bilgilere erişimi olmayanlar devlet televizyonundan aldıkları bilgilere inanmaktadır. Bu durum, özellikle internet erişiminin olmadığı bölgelerde yaşayan halk için geçerlidir. Azerbaycan televizyonlarında güçlü propaganda fırsatları bulunmaktadır. Örneğin Azerbaycan devlet ve özel televizyonlarında Covid-19 hakkında normal düzeyde bir yayın yapılmıştır ve bunun etkili olduğunu düşünülmektedir. Günümüzde Azerbaycan'da insanlar sosyal ağlarda gördükleri bilgiye inanmakta ve alternatif görüşler oluşturmaktadır (19.05.2020).

Ekler 3:

Sesli kitap projesi Başkanı Hasan Hasanov'a göre; Azerbaycan'da devlet kontrolünde özel yayınevleri bulunmaktadır. Kitap yayıncılığında serbestlik vardır. Sesli kitap projesinin başkanı Hasan Hasanov'a göre Sovyet döneminde, insanlar çalıştıkları alana daha çok profesyonel yaklaştıkları için kitap okumanın ve zenginleşmenin önemini bilincindeydiler. O dönemde, insanlar günün 8 saatini çalışarak geçirdikten sonra vakitlerini daha iyi değerlendirmek için kitap okurlardı. Şimdiki dönemde ise yazan kitle çok, okuyan kitle ise azdır. Mesailerin 10-12 saat sürmesi, ailevi ya da benzer diğer sorunların varlığı, modern yazarların eserlerinin çok popüler ve ilginç çalışmalar olmaması, modern teknolojinin gelişimi, insanları kitapların dünyasından uzaklaştırmaktadır. Kitabı popüler hale getirmek için bazı çalışmalar yapılması gerekmektedir. Bu etkinliklerden biri kitap dinlemektir. Yani bir yolculuğa çıktığımızda, arabada ya da uçakta, yürüyüş ya da spor esnasında, sesli kitaplardan yararlanmaktır. Proje yöneticisi olarak güvenle söyleyebilirim ki, kısa sürede yaklaşık 70.000 kişilik bir dinleyici kitlemiz oluşmuştur. Sesli kitaplar insanlarda kitapları okuma eğilimini yaratır. Bazen kitapta yazılanların hayatta olduğunu zannetsek de bunun böyle olmadığını zamanla anlıyoruz. Modern zamanlarda insanlar gördüklerine daha çok inanmaktadırlar (18.04.2020).

Ekler 4:

Psikolog Mikayıl Ali'nin saptanmasına göre; reklam 20. yüzyılın ve çağımızın en aktif iletişim araçlarından biridir. Her geçen gün daha da çeşitlenen ve tüketici ile karşılaşma sıklığı artan bu uygulamalar, günlük hayatın bir parçası haline gelmiştir. Dergiler, televizyon, internet, gazete, radyo ve benzeri yollarla her yerde reklama sıkça rastlanmaktadır.

İnsanların gereksinimlerini karşılamada reklamların önemli rol oynadığı görülmektedir. Bu bağlamda reklam, kitleleri kendi hedefleri doğrultusunda yönlendirmeye çalışırken, diğer taraftan toplumu geri planda tutarak uygulayıcıları gözardı etmektedir. Bunun yanı sıra reklamın çocuklar üzerindeki etkileri çoğu zaman gözardı edilmektedir.

Bu durum dünya genelinde olduğu gibi Azerbaycan'da da bazı olumsuzlukları beraberinde getirmektedir. Çocukların çocukluk dönemi, onların dış uyarılara ve gelen bütün bilgileri zihinlerine yerleştirmeye açık oldukları bir dönemdir.

Çocuklar gelişim dönemlerinde en çok model alma yolu ile öğrenirler, ilk model aldıkları kişiler ebeveynlerdir, ebeveynleri dışında televizyonda gördükleri karakterler de çocuklar için rol modeli oluşturmaktadır. Çocukların hayatında televizyonun yoğun olarak yer alması, çocukların izledikleri çizgi filmlerin, programların arasında reklamlara yoğun bir şekilde maruz kalmaları anlamına gelmektedir. Sırf bu yüzden reklam ajansları gıda maddelerine ait reklamlarda daha ziyade çocukları hedeflemektedir. Özellikle 7-8 yaş altı çocuklar psikolojik açıdan etkilenmeye daha yatkın olduklarından, çocuklara yönelik reklamlarda gıda maddelerinin bazı çizgi film kahramanlarıyla birlikte desteklenmesi, çocukların zihinlerinde farklı imajlar oluşturabilmektedir. “Barni”, “Maşa ve Ayı”, “Kral Max” gibi yiyecekler bu duruma örnek sayılabilir. Çocukların zihninde oluşan imajı destekleyemeyen çok sayıdaki ürünün ise, çocukların geleceğine yön verecek sosyal ve psikolojik yapılarını olumsuz etkileyeceği açıktır. Diğer yandan satın alınan ürünleri destekleyen çizgi film kahramanlarının yaptıkları bazı insanüstü hareketlere o ürünü tüketmekle ulaşmamak, çocukların hayal dünyalarını yıkmakta ve olumsuz davranışlar sergilemelerine yol açmaktadır. “Süpermen”, “Batman”, “Digimon”, “Pikaçhu”, “Ay Savaşçısı”, “Ninja Kaplumbağalar” vs. gibi kahramanları bu duruma örnek gösterebiliriz. Oyuncağın uçmaması, bir şekilden başka bir şekle girmemesi, kurtarıcı olamaması çocuklarda hayal kırıklığına sebep olabilmektedir.

Azerbaycan seyircisi TV aracılığıyla yerli kanallarla beraber, hatta daha çok Türkiye ve Rusya televizyon programlarını izlemektedir. Bu nedenle insanlar Rus ve Türk dizilerini ve reklamlarını izlemektedirler. Seyirci olarak izlenen reklamın seyircide yaratabileceği olumsuz etkileri bilmek mümkün değildir.

Azerbaycan'da televizyon reklamcılığı daha yeni gelişmektedir. Buna rağmen az sayıda da olsa öğretmenlik, polis, vatan, bayrak, edebiyat, şehitlik, engellilik üzerine ileri düzeyde reklam çalışmaları yapılmaktadır. Bu tür reklam işleri hem çocuk hem de yetişkin bireylerde sosyal ve manevi yükümlülükleri pekiştirmektedir. Ne yazık ki Azerbaycan'da kamu spotu adına gerçekleştirilen anlamlı reklam çalışmaları yetersiz kalmaktadır. Bu bağlamda televizyonlarda sigara, alkol, madde bağımlılığı, kadına yönelik şiddet gibi konularda inandırıcılığı az olan kamu spotları gösterilmektedir.

Azerbaycan'da reklamlar daha çok önde gelen kişi ve kurumların çok izlenen programlara sponsor olmaları suretiyle gerçekleşmektedir. Önde gelen doktor, diyetisyen, avukat, tasarımcı, psikolog ve kurumlar, toplumun büyük kesimi tarafından tanınmaktadır. Reklam yapımcıları, ünlü dizi ve programlar

arasındaki kısa ve çarpıcı reklamlar aracılığıyla istediklerini kitlelerin bilinçaltına yerleştirmektedirler.

Bazen reklamlarda atılan sloganlar yaşam adına güçlü motivasyon etkisi verebildiği gibi, bazen de tüm umudun yitirilmesine neden olabilmektedir. Bu sloganlarda sağlığa, eve, arabaya, hayata ulaşmanın tek yolunun o ürüne sahip olmaktan geçtiği ifade edilmektedir. Çoğu kez yetişkinler dâhil, her yaştan bireyi etkileyen reklamlardaki sloganlar, çocukları daha fazla etkilemektedir.

Televizyon üzerinden ülkemizde yapılan bazı dizilerde yansıtılan sorunlar, konuşmalar, eğlenceli olsun diye sunulan senaryolar, çocukların ve yetişkinlerin zihninde olumlu bir izlenim bırakmaktadır.

İnternet üzerinden yapılan reklamlar genç ve orta yaşlı insanlara daha hızlı ulaşmaktadır. Herkes kendi mesleki performansını ve kurumsal reklamını rahatlıkla yaparak, uygun kitleye hitap etmiş olmaktadır. İnternet üzerinden sunulan reklamlarda ise, insanlar beğendikleri takı, malzeme, giyim ve benzeri ürünlere hızlıca ulaşabilmektedir. İnternet üzerinde yapılan reklamlarda da hatalar az değildir. İnternette zaman zaman aniden cinsel içerikli sitelerin reklamları belirebilmektedir. Bu tür reklamlarla çocukların da karşılaşabileceği göz önünde bulundurulduğunda, durumun ciddiyeti ortaya çıkmaktadır. Zamanla gelişen, geliştikçe değişen dünyamızda ihtiyaç ve talep tercihleri de değişime uğrayarak, yeni alanlara ihtiyacı doğurmaktadır. Bu alanlardan biri de yakın geçmişte Azerbaycan'ın eşsiz geçmişiyle öne çıkan film endüstrisidir. Her ne kadar savaş sonrası dönemde ülkenin film endüstrisinde uzun bir durgunluk yaşansa da, son 10 yıldır film ve dizi yapımında belirgin bir artış görülmektedir. Azerbaycan yapımı film ve dizilerde daha ziyade komedi türü tercih edilmektedir. Azerbaycan'ın geleneksel filmleri izleyicilere açık bir mesaj yansıtacak şekilde yapılmış, ciddi iç kaygılar daha ön planda tutulmuştur. Eski filmler, Sovyet ideolojisinin ciddiyetinden sapmama koşuluyla, belirli normlara uygun olarak yapılmaktaydı. Bununla birlikte o dönemin savaş, aile, aşk, çocukluk, dostluk, hukuk, hükümet, eğlence gibi belirli yönleri sosyo-psikolojik bir arka planda izleyicilere aktarılmıştır.

Filmler ekranda zamanın gerçekliğini yansıtmaktadır. Öte yandan günümüzde komedi filmlerinin yoğun bir şekilde yayınlandığı, ciddi, eğitici ve düşündürücü filmlerin daha az sayıda yapıldığı dikkatlerden kaçmamaktadır. Bu bağlamda, çekilen filmlerin izleyici yaş profili dikkate alındığında, sinemanın insanlar üzerinde belirli bir psiko-sosyal etki yarattığı ortadadır. Her film ve dizinin belirli bir izleyici kitlesi vardır. Bu kitle kendine hitap eden filmleri ilgiyle izlemektedir. Çünkü filmin senaryosu, izleyicinin ilgi alanlarını ve isteklerini karşılamaktadır. İlginin asıl nedeni ise seyircinin eğlenebiliyor olması, o dizi ya da filmde kendilerini bulabilmesi ve ondan bir şeyler öğrenebilmesidir. Sonuç olarak, gerektiğinde bir tür psikolojik silah olabilen filmler ve diziler aracılığıyla, kamuoyunda bilerek veya bilmeyerek, olumsuz veya olumlu yönde bireysel ya da toplumsal değişimlerin

gerçekleştirilmesine imkân vermektedir. Bu nedenle filmin seyirciler üzerinde olumlu bir etki yaratabilmesi için her zaman psikolojik bir görüşe ihtiyaç vardır. Azerbaycan filmlerinin nüfus üzerindeki etkisini analiz ettiğimizde hem olumlu hem de olumsuz etkilerini görebiliriz. Klasik Azerbaycan filmlerinin analizinde olumlu etkiler hakkında daha fazla konuşabiliriz. “Cəbiş Müəllim” (“Cebiş Hoca”) örneğinde saflık, titizlik, vatanseverlik, dürüstlük, empati, “Ögey Ana” (“Üvey Anne”), “Fəryad” (“Feryad”), “Qaçaq Nəbi” (“Kaçak Nabi”) filmlerinde aile üyelerine sahip olma, düşmana karşı direniş, onur, yardım, kişilik özellikleri, halk gelenekleri gibi nüanslar, “Bəyin Oğurlanması” (“Damadın Çalınması”) filminde ise sevginin gücü yansıtılır.

Modern zamanlarda çekilen filmler de günümüz toplumunun sorunlarını izleyicilere aktarmaya çalışmaktadır. Bugün çekilen Azerbaycan filmlerinin büyük çoğunluğu komedi türündedir. Birkaç yıl önce çekilen “Aramızda Qalsın” (“Aramızda Kalsın”) dizisi, toplum için demokratik bir aile profilinin oluşturulması, baba-oğul ve anne-kız ilişkilerinin düzgün düzenlenmesi, çocukları eğitim ve kişisel gelişim açısından yönlendirmede olumlu psikolojik etkiye sahip olmuştur. Aynı zamanda Karabağ savaşı üzerine yapılan “Dolu” filmi gençler arasında kahramanlık, vatanseverlik ve özveri duygularının oluşmasında kilit rol oynamıştır. Filmlerin ve dizilerin nüfus üzerinde, özellikle de ergen ve genç yaştaki insanlar üzerinde derin bir etkisi bulunmaktadır. Gençler, bilerek veya bilmeyerek hayatlarına filmlerde gördükleri tutumları, konuşma ve giyim tarzlarını, aksesuarlarını, ev dekorasyonlarını ve davranışları taşırlar. Aynı zamanda filmlerde kullanılan replikler, insanların günlük konuşmalarında eğlenceli kelimeler haline gelir. Kısacası, filmler insanları etkileme, taklit etme ve modelleme gücüne sahiptir. Bilgiye erişimin kolay olduğu bir zamanda, sansürsüz filmler çocuklar ve ergenler arasında güvensizlik, sadakatsizlik, şiddet, alkolizm, aşırı eğlence gibi riskli davranışlara yol açabilmektedir. Filmlerin bir kitle etkisi mekanizması vardır. Uygun ve etkili bir senaryo ile insanlar doğru aile modeli, evlilik ilişkileri, nezaket, temizlik, sağlıklı yaşam tarzı, sosyal kurallar, hümanizm, vatanseverlik, cesaret, yaşamın zorluklarına karşı mücadele gibi konularda aşılabilirler (22.06.2020).

Ekler 6:

Azerbaycan'da farklı alkol ürünleri üreten fabrikalar bulunmaktadır. Aşağıdaki tabloda, bu fabrikalardan biri olan “Az Granata” fabrikasının ürettiği alkollü içeceklerin bileşimlerinde ne kadar alkol olduğu gösterilmektedir.

“Az Granata” Fabrikasının Ürettiği Alkollü İçecekler

Ürün ismi ve türü	Koyuluk	Ölçü	Ürün
Ağ Su Nar Şərabı	%12	0,75l	
Bellus. Beyaz ekşi sofrə şərabı	%10-13	0,75l	
Kakor Şamaxı. Markalı kırmızı disert şərabı	%10-13	0,75l	
Kəhraba. Markalı beyaz ekşi sofrə şərabı	%12	0,75l	
Qaragöz. Kırmızı mayhoş sofrə şərabı	%9-13	0,75l	
Mil. Beyaz disert şərabı	%16.	0,75l	
Muskat. Beyaz hoş sofrə şərabı	%16	0,75l	
Ağsu. Nar şərabı (premium)	%12	0,75l	

Rübai. Markalı kırmızı ekşi sofa şarabı	%13	0,75l	
Bellus. Beyaz ekşi sofa şarabı	%13	0,75l	
Bellus. Beyaz ekşi sofa şarabı	%11-13	5l	
Kəhrəba. Markalı beyaz ekşi sofa şarabı	%12	0,75l	
Rübai. Markalı kırmızı ekşi sofa şarabı	%12-14	0,75l	
Qaragöz. Kırmızı ekşi sofa şarabı	%12-14	0,75l	
Qaragöz. Kırmızı ekşi sofa şarabı	%10-13	0,75l	
Şirvan Muskadı. Beyaz mayhoş sofa şarabı	%10-13	0,75l	
Rübai. Markalı kırmızı ekşi sofa şarabı	%12-14	0,75l	
Rübai. Markalı kırmızı ekşi sofa şarabı	%12-14	0,75l	
Qaragöz. Kırmızı ekşi sofa şarabı	%10-13	3L	

Söyyah. Kırmızı ekşi sofa şarabı	%10-13	0,75l	
Albalı likyor. Likyör şarabı	%16	0,5l	
Kaysılı likyor. Likyör şarabı.	%16	0,5l	
Qara qarağat likyor. Likyor şarabı.	%16	0,5l	
İcewine. Bellus şarabı	%12-14	0,5l	
Ağsu. Nar şarabı.	%12	0,75l	
Rübai Cabernet Savignon.	...%...	0,75l	
Rübai mədrəsə.	...%...	0,75l	
Rübai mədrəsə.	...%...	0,75l	
Rübai Rose	...%...	0,75l	

Kəhraba Chardonay.	...%...	0,75l	
Kəhraba %0	...%...	0,75l	
Çinar.	%12,5	0,75l	
Rübai Reserve	%13	0,75l	
Виноградная Долина		0,75l	
Səyyah	...%0...	0,75l	
Səyyah	...%0...	0,75l	
Ağsu	%12	0,75l	

Ürün ismi ve türü	Koyuluk	Ölçü	Ürün
Badikübə. Ayva brendisi.	%40	0,51	
Badikübə. Kızılıcık brendisi.	%30	0,7	
Badikübə. Limon brendisi.	%50	0,5	
Badikübə. Üzüm brendisi.	%50	0,5	
Badikübə. Tarhun brendisi.	%40	0,51	
Badikübə. Muskat brendisi.	%40	0,51	
Badikübə. Erik brendisi.	%40	0,51	
Badikübə. Biber brendisi.	%40	0,71	
Badikübə. Limon brendisi.	%50	0,251	
Badikübə. Dut brendisi.	%50	0,71	

Şampanya

Ürün ismi ve türü	Koyuluk	Ölçü	Ürün
Bellus. Beyaz şampanya	%	L	
Pearl. Beyaz şarabı	%12	0,75l	
Pearl Nar. Kazlaşdırılmış nar şarabı	%12		

Viski

Ürün ismi ve türü	Koyuluk	Ölçü	Ürün
Wisky. Badikube arpa brendisi	%42	0,5l	
Wisky. Badikube arpa brendisi	%42	0,5;0,25l	
Mens Club	...%...	...l	

Konyak

Ürün ismi ve türü	Koyuluk	Ölçü	Ürün
Göy Göl	%42	0,5l	
Bakı	%43	0,5	
Abşeron	%42	0,5l	
Kəpəz	%40	0,5l	
Badikübə	%40	0,5l	
Şirvan	%40	0,5l	
Azərbaycan	%45	0,7l	
Xaqan	%40	3l	

Bakı	%43	0,5l	
Xaqan	%40	0,5l	
Xürrəmi	...%...	0,7l	
Moskva	...%...	0,5l	
Yubiley	...%...	0,5l	

Votka

Ürün ismi ve türü	Koyuluk	Ölçü	Ürün
Serkərde	%40	0,5,0,7,11	
Caspian Seal	%40	0,5,0,7,11	
Mont Blanc	%40	0,71	
Maiden Tower	%45	0,5,0,7,11	
Karavella	%40	0,5,0,7,11	
Bely Paris	%40	0,5,0,7,11	
White city	%45	0,5,0,7,11	
Bely Volk	%40	1; 0,7; 0,5 ; 0,251	

Mont Blanc	%40	0,71	
Atribut	%40	1; 0,7; 0,51	
Qu Quşu	%40	1; 0,75; 0,51	
White water	%40	1; 0,75; 0,51	
Qara Qızıl	...%...	...1	
Bely Volk. Limonlu	...%...	...1	
Bely Volk. Tomatlı	...%...	L	

Rakı

Ürün ismi ve türü	Koyuluk	Ölçü	Ürün
Türk Rakısı	%	L	

Ekler 7:

Medyada alkolün tanıtımı hakkında Azerbaycanlı Profesör Gulu Meheremli'ye yapılan yüz yüze görüşme:

Azerbaycanlı televizyon eleştirmeni, gazeteci, Profesör Gulu Meheremli'nin açıklamasına göre günümüzde Azerbaycan gazetelerinde alkol tanıtımı kısmen kısıtlanarak yapılmaktadır. Kısıtlama çoğunlukla televizyonda kendini göstermektedir. Bana göre bu kısıtlamalar oldukça büyük bir önem arz etmektedir. Çünkü reklam insan beyni ve algıları üzerinde bilinçli bir etki oluşturmaktadır. Genelde bu olumsuz bir etkidir. Bu bakımdan kısıtlamaların faydalı ve kabul edilebilir olduğu düşünülmektedir. Film yapımının kendine mahsus özellikleri olmakla beraber, tamamen özgürce çekilen bölümleri vardır. Tabii ki, alkolün reklamını yapmak amacıyla değil. Ancak filmlerde bazı sahnelerde, özellikle misafir sahnelerinde alkol karşımıza çıkmaktadır. Ancak Azerbaycan'da öğlen vakti gösterilen filmlerde alkol ve sigaranın üzeri blur ile kapanarak gizlenmektedir. Genel olarak, ülkede son 5-6 yılda alkollü içkilerin ve sigara kullanımının teşvik edilmesinin karşısında önemli kanunsal yaptırımlar getirilmiştir. Daha önceki zamanlarda böyle kısıtlama ve kanunlar yoktu. Geçmiş dönemlerle kıyaslandığında, günümüzdeki kanunların ve kısıtlamaların hissedilir ölçüde olduğu görülmektedir (19.05.2020).

Ekler 8:

Azerbaycan Devlet Haber Ajansı'nın (AZERTAC) Türkiye büro şefi Dr. Sabir Şahtahtı ile Sovyet dönemi ve sonrasında Azerbaycan basını hakkında yapılan yüz yüze görüşme:

Azerbaycan Devlet Haber Ajansı'nın (AZERTAC) Türkiye büro şefi Dr. Sabir Şahtahtı'nın saptamasına göre Azerbaycan'da Sovyet döneminde bağımsız bir basın olmamıştır. Televizyon, radyo, gazeteler ve hatta okulların duvar gazeteleri de dâhil olmak üzere tüm medya kuruluşları, Komünist Parti'nin Marksist-Leninist ideolojisine uygun olarak tasarlanmaktaydı. Basın ciddi şekilde sansürlenmişti. Ülkede insan kayıplarına ve yıkımına neden olan doğal afetler bile medyada açıkça yer almamaktaydı. Her ne kadar Mihail Garbacov'un politikası medyaya bir miktar özgürlük getirse de, devlet tarafından yönetilen gazeteler, televizyon ve radyo, Kremlin'in politik ideolojisine dayanarak işlemiş, genellikle önyargılar üretmiştir. Örneğin Taşnak Ermeniler Dağlık Karabağ'da temelsiz iddialar başlattıklarında Ermeniler silahlandırıldı, Azerbaycan köyleri saldırıya uğradı. Moskova basını bu suçların Azerbaycanlılar tarafından, Moskovaca belirlenen bir senaryo temelinde Ermenilere karşı işlendiğini iddia etmekte ve yazmaktaydı. Son olarak, 1993 yılında Azerbaycan halkının ısrarı üzerine, omuzlarına siyasi güç yükü alan Haydar Aliyev, medyanın çok yönlü faaliyetlerine devlet desteği sağladı. Azerbaycan'ın ideolojisi temelinde ifade ve basın serbestlik kazandı. 6 Ağustos 1998 tarihinde Haydar Aliyev'in kararı ile "Azerbaycan'da ifade, düşünce ve basın özgürlüğünü sağlamak için alınan tedbirler üzerine", Azerbaycan basını Çarlık Rusyası ve totaliter Sovyet

rejimi sırasında ve bağımsızlığın ilk yıllarında ciddi şekilde sansürlendi. O yıllarda Azerbaycan basını iki önemli gelişme aşaması geçirdi: Sansürsüz faaliyet ve Latin alfabesine hızlı bir geçiş. Medya kuruluşlarının kamu borçları donduruldu. Latin alfabesine geçişin basının gelişimi için bir sonraki devrimci karar olduğunu söyleyebiliriz. Bütün bunlar Azerbaycan'ın bağımsızlığını korumak ve ülkenin gerçeklerini ve Ermenistan'ın Dağlık Karabağ işgali gerçeğini aktarmak için olağanüstü bir güçtür. Şahtahtı'nın saptamasına göre, medyanın modern yaşamda olağanüstü bir etkisi ve gücü vardır. Medyanın kamuoyu oluşturması, en zararlı ürünü halkın neşesine dönüştürmesi, en yararlı yiyecekleri yok etme noktasına getirmesi çok kolaydır. Medya modern yaşamda yoku var, varı yok edebilecek bir güçtür! (16.07.2020).

Ekler 9:

Azerbaycan sinemasında alkolün temsili konusunda Azerbaycanlı film eleştirmeni Raife Seferova'yla yapılan yüz yüze görüşme:

Azerbaycanlı film eleştirmeni Raife Seferova'ya göre, Sovyetler dönemi filmlerinde içki sahneleri önemli olayları yansıtmaktaydı. Buna örnek olarak "Ad Günü" filminin ana kahramanının aşırı alkol kullanması nedeni ile uyumaya gitmesini ve oğlunun doğum gününü terk etmesini gösterebiliriz. Modern filmlerde ise alkol içme sahneleri az gösterilmektedir. Genelde alkol sahneleri kahkahaların hedefi haline dönüşmektedir.

Ekler 10:

Azerbaycan sinemasında alkolün temsili konusunda Psikolog Taryel Feycioğlu'yla yapılan yüz yüze görüşme:

Psikolog Taryel Feycioğlu'na göre Azerbaycan filmlerinde temsil edilen alkol sahneleri estetik açıdan yanlış ve gayridir. Bu tespit üzerinde biraz durmak gerekirse, Sovyetler Birliği'nde Stalin kitle eğitiminin gücünü bilmekteydi ve bu sebeple, yeni Sovyet tipi insan yaratmak için propaganda (çok sayıda insanın düşünce ve davranışlarını etkileme amaçlı yapılan çalışmalar) okulları kurarak istenen amaçlarına ulaşmak için iletişim biçimlerini planladı. Sovyet döneminde ve yakın dönemde çekilen filmlerde alkolün temsili gizlenmiş (subliminal) mesaj yoluyla toplumun bilinçaltına kendi ideolojilerini kurmak isteyen kanaat önderleri daha çok ergenleri ve gençleri manipüle etmekten geri kalmamışlardır. Bir toplumu kendi dünya sistemi içine çekmek, kendi kültürel ve ekonomik değerlerini, özellikle de tüketim alışkanlıklarını benimsemek durumuna getirmek, hatta özendirmek durumu ile kültür emperyalizmi hedefine ulaşmayı arzetmektedir. Filmler aracılığı ile bu dünya görüşü izleyici tarafından farkına varılmadan zamanla özümseilir ve içselleştirilir. Filmlerde sarhoşluğun kahramanda olumsuz etki ettiğini göstermek bile farklı kuşakları psikolojik olarak etkilemektedir. Bu tür sahnelerin fazla gösterilmesinin toplumda yan etkileri olmaktadır. Bu nedenle filmde bu tür sahnelerin epizodik roller üzerinden ve belli bir ağırlığı olmadan, kısa sürelerle, 30 saniyeden fazla gösterilmemesi tercih edilmektedir (31.05.2020).

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Avrupa Birliği, (2006). “Tam Üyelik Sürecinde İstanbul Sanayi Odası Meslek Komiteleri Sektör Stratejileri Geliştirilmesi projesi Gıda Sektörü”, İstanbul.
- Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi, (2007). “Yaddan Çıxmaz Qarabağ”, Bakı. <http://anl.az/el/y/ycq.pdf> (E.T:12.06.2020).
- Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi, (2017). “Azərbaycan Kinosu Ensiklopedik Lüğət”, Bakı.
- Beşler, G. (2000). Can Komşumuz Azərbaycan, Arma Yayınları.
- Fətəliyev, H. (2011). “Şərabın Texnologiyası”, Bakı. <http://anl.az/el/264414.pdf> (E.T: 20.09.2020).
- Fətəliyev, H. ve Heydərov, E. (2017). “Süfrə Şərablarının Müasir Texnologiyası, Bakı. <http://anl.az/el/Kitab/2017/08/cd/2017-897.pdf> (E.T.20.07.2020).
- Fətəliyev, H.(2015). “Şərabın Mikrobiologiyası”, Bakı. <http://anl.az/el/Kitab/2016/2016-279.pdf> (E.T.20.07.2020).
- Gəncəvi, N. (2004). “İsgəndərnamə”, “İqbalnamə”, Bakı. http://anl.az/el/n/ng_i-i.pdf (E.T: 28.06.2020).
- Hacısalihioğlu, F. (2012). Azərbaycan'da Ulusal Tarih Yazımı. History Studies (Prof. Dr. Enver Konukçu Armağanı), C, 4, 173-194.
- Kazımzadə, A. (2015). “Azərbaycan Kinematografçıları”, Bakı.
- Kazımzadə, Z.(2010). “Elektrotexnikanın Nəzəri Əsasları”, Bakı. <https://ebooks.azlibnet.az/book/xDYOkY K0.pdf> (E.T:10.04.2019).
- Kəngərli, A. (2017). “ALKOQOL-sağlamlığın və Sağlam Həyat Tərzinin Düşməni”, Bakı.
- Kuş, S. (2011). “Dünyada və Türkiyə'de Alkol Kontrolü Politikaları”, Ankara.
- Məmmədov, İsmayilova,Ş Əlizadə,İ. Orucova,L. Qaziyeva,S. Eyvazova,X. Abdullazadə,F. (2017). Əlil və Sağlamlıq İmkanları Məhdud olan Uşaqların Aşkarlanması Üzrə Metodik Vəsait.Bakı, <https://www.isim.az/kitablar/Elil%20ve%20saqlamliq%20imkanlari%20metodik%20vesait%20FINAL.pdf>
- Məmmədov, R. F., Süleymanlı S.A. ve Abbasov X.R.,(2016). “Azərbaycanlı Qaçkın və Məcburi Köçkünlərin Problemləri Beynəlxalq Təşkilatlar Müstəvisində”, Bakı, <http://www.ebooks.az/view/52KEwvAN.pdf> (E.T: 10.06.2020).
- Məmmədov, R. (2010). “Təhsildə Keyfiyyət Aparıcı İstiqamətlərdən Biri Kimi”, Bakı, http://anl.az/el/m/mr_tkaibk.pdf (E.T.10.03.2020).
- Mikayılov, V. (2018). “Araq Tipli İçkilərin Texnologiyası”, Bakı.
- Saygılı, S. (2011). “Alkollü İçkilər və Zərərləri”, İstanbul.
- Süleymanlı, E. (2006). “Milletləşmə Sürecində Azərbaycan Türkləri”, İstanbul.
- Süleymanov, E. ve Süleymanov, V. (2012). “Ermənistanın Azərbaycana Qarşı Silahlı Təcavüzü və İşğalın Ağır Nəticələri”, Bakı. <file:///C:/Users/Cemil%20%C3%96ZT%20C3%96ZT/Desktop/14011120619418676709755.pdf> (E.T.05.02.2020).
- Şimşək, H. (2012). “Alkol içeren yiyecekler ve içecekler”, Hangi Gıdalarda ne kadar alkol var?, Türkiye Yeşilay Cemiyeti, (1984). “Bira ve Alkolizm Raporu”, 2. Baskı, İstanbul.
- Uçar, E. (1996). “Sigara-Alkol ve Uyuşturucu Madde Kullanımı Anket ve Sonuçları”, Sinop.
- Yaqublu, N. (1992). “Xocalı Qırğını”, Bakı. file:///C:/Users/user/Downloads/Xocali_qirgini.pdf

Kiril Alfabesindeki Kitaplar

- “1984-чү ил үчүн Азәрбајҗан ССР гәзет вә журналларынын каталогундан”, Бакы.
- Азәрбајҗан ССР Рабитә Назирлији Мәтбуаты јајан Идарә»Сојузпечат”, (1983).
- Кәримов,Ч. (1986). “Сәрхошлуг Чинајәтә Апарыр”, Бакы.
- Сытынски, И.А.(1981). “Алкол вә Бејин”, Бакы.
- Сәмәдов, С. И.(1955). “Алколизм вә Онун Зәрәри”, Бакы.

Тағыйев, Ә.С. (1974). “Алколизм Ичтимаи Бәдбәхтликдир”, Бакы.

Elektronik Kaynaklar

“Reklamın Yaranması və İnkişaf Mərhələləri” http://www.lib.bbu.edu.az/read.php?item_type=lecture&file_type=pdf&file=93 (E.T. 13.06.2020).

2008-2015-ci illərdə Azərbaycan Respublikasında Şərabçılığın inkişafına dair Dövlət Programının təsdiq edilməsi haqqında. Şərabçılıq sahəsində mövcud vəziyyət <http://www.e-qanun.az/framework/38684> (E.T.12.06.2020).

Apa.Az. (Temmuz 20, 2019) Azərbaycanda araq istehsalı kəskin artıb <https://apa.az/az/aqrar-senaye-kompleksi/azerbaycanda-araq-istehsalı-45-defe-artıb-543374> (E.T.21.07.2020).

Az.Wikipediya.Org.(2011). [https://az.wikipedia.org/wiki/Aktrisa_\(film,_2011\)](https://az.wikipedia.org/wiki/Aktrisa_(film,_2011)).

Azər Tac. (Mart 4, 2013) BMT:2050-ci ildə Azərbaycan əhalisinin sayı 11 milyona çatacaqdır <https://azertag.az/xeber/204536> (E.T.10.05.2020).

Azər Tac. (Nisan 18, 2020) Azərbaycanda əhalinin sayı 10 milyon 79 min 300 nəfərə çatıb, https://azertag.az/xeber/Azerbaycanda_ahalinin_sayi_10_milyon_79_min_300_nefere_chatib-1466461 (E.T.1.10.2021).

Azərbaycan 24. (Eylül 2, 2019) Azərbaycanda yaşı 100dən çox olanların sayı <https://www.azerbaycan24.com/azerbaycanda-yasi-100-den-cox-olanlarin-sayi/> (E.T. 21.07.2020).

Azərbaycan Milli Kitabxanası <http://web2.anl.az:81/tarix.php?hash=632149906> (E.T.31.05.2020).

Azərbaycan Respublikası Ailə və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi <http://scfwca.gov.az/post/1091/reproduktiv-saglamliq-ve-erken-nikah-hallarına-qarsi-mubarize-isinin-guclendirilmesi-ve-erken-nikah> (E.T.11.07.2020).

Azərbaycan Respublikası BMT Yanında Daimi Nümayəndəliyi <https://un.mfa.gov.az/az/content/35/humanitar-meseleler> (E.T. 22.09.2021).

Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsi <https://www.stat.gov.az/source/demoqraphy/> (E.T.10.05.2020).

Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsi <https://www.stat.gov.az/news/index.php?id=4459> (E.T.11.06.2020).

Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət Nazirliyi, Azərbaycan Kinosu-120 <http://mct.gov.az/az/azerbaycan-medeniyyeti> (E.T.04.04.2020).

Azərbaycan Respublikası Milli Televiziya və Radio Şurası, Teleradio yayımcıları <http://www.ntrc.gov.az/az/content/left/2.html> (E.T. 02.06.2020).

Azərbaycan Respublikası Nəqliyyat, Rabitə və Texnologiyalar Nazirliyi <https://mincom.gov.az/az/view/pages/53/> (E.T.05.06.2020).

Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Kütləvi İnformasiya Vasitələrinin İnkişafına Dövlət Dəstəyi Fondu <http://kivdf.gov.az/concept> (E.T. 02.06.2020).

Azərbaycan Respublikası Səhiyyə Nazirliyi. (Temmuz 29, 2020) Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabineti Yanında Operativ Qərargahın məlumatı <http://sehiyye.gov.az/xeberler/3066-azrbaycan-respublikas-nazirlr-kabineti-yannda-operativ-qrargahn-mlumat.html> (E.T.29.07.2020).

Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi <https://edu.gov.az/az/page/406/5168> (E.T.10. 06.2020).

Azərbaycan Respublikasının Daxili İşlər Nazirliyinin Baş Dövlət Yol polis idarəsi (Eylül 21, 2021) <https://dyp.gov.az/index.php?az/content/141/> (E.T.23.09.2021).

Azərbaycan Respublikasının Dövlət İstatistika Komitəsi (Şubat 7, 2019) 2018-ci ilə avtomobil yollarında baş vermiş yol- nəqliyyat hadisələri haqqında <https://www.stat.gov.az/news/index.php?id=4113> (E.T.21.07.2020).

AzGarana. (Mart 20, 2018) Araq İstehsalı Ağsu <https://www.youtube.com/watch?v=hOL5wO5yqJw> (E.T.1.09.2020).

AZGRANATA <http://www.alcoholic-beverage.azgranata.az/az/products> (E.T.07.02.2019).

AzGranata zavodunun yeni reklam çarxı. (Mayıs 7, 2019). <https://www.youtube.com/watch?v=XJU8OPZm-Oo&t=9s> (E.T.1.09.2020).

- AZTV <http://www.aztv.az/az/about-us> (E.T.10.04.2020).
- AZTV <http://www.aztv.az/az/program> (E.T.22.04.2019).
- Bakı Şəhər Statistika İdarəsi Bakı Şəhəri Üzrə 2017- ci ilin sonuna Bakı və rayonlar üzrə kinoteatrlar (E.T.18.06.2020).
- Bakı Şəhər Statistika İdarəsi, Bakı Şəhəri Üzrə Kinoteatrların sayı <http://www.baku.azstat.org/section/civilization> (E.T.20.06.2020).
- Bakı Şəhər Statistika İdarəsi, Bakı Şəhəri Üzrə kütləvi kitabxanalar <http://www.baku.azstat.org/section/civilization> (E.T.18.06.2020).
- Bakı Şəhər Statistika İdarəsi. 2017 İlində Bakı şəhəri və Rayonlar üzrə kinoteatrlar <http://www.baku.azstat.org/section/civilization/> (E.T.18.06.2020).
- Banker.Az. (Mayıs 31, 2017) Tündlüyü 5 faizdən çox olan spirtli içkilərin reklamı məhdudlaşdırılır <https://banker.az/tundluyu-5-faizd%C9%99n-cox-olan-spirtili-ickil%C9%99rin-reklamim%C9%99hdudlasdirilir/> (E.T.24.07.2020).
- Bayramova, Y. (Mayıs 5, 2018) Avropada spirtli içki qəbul edənlər daha çox varlılardır <https://sherg.az/xəbər/46992> (E.T.15.07.2020).
- BBC News Azerbaijanca <https://www.bbc.com/azeri/azerbajian-45399035> (E.T.03.06.2020).
- Celal, H.G. (Mayıs 2, 2013) İçki bütün kötülüklerin anasıdır <https://www.sabah.com.tr/yazarlar/guzel/2013/05/02/icki-butun-kotuluklerin-anasidir> (E.T.15.07.2020).
- Cinema Plus <https://www.cinemaplus.az/az/cinema/about-cinemaplus/28-mall/> (E.T.05.06.2020).
- Əliyev, F. (1980). “Kızıl Uçurum” <http://www.youtube.com/watch?v=foM7aC-JY3c> (E.T.17.10.2020)
- Əmirli. Ş. (Aralık 18, 2020). Qızıl Uçurumdan Gələn Uğur <https://medeniyyet.az/page/news/55281/Qizil-ucurumdan-gelen-ugur.html>.
- Enserov, V. (2013). “Azerbaycan'da Özel Radyo ve Televizyon Yayıncılığı” Bakü, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1114425> (E.T.19.07.2020).
- E-tibb.az.(Ekim 3, 2020) Spirt ən çox bu orqanları zədələyir. <https://e-tibb.az/xəbər/spirt-en-cox-bu-orqanlari-zedeleyir-alkoqol-asililigi-hansi-xesteliklere-sebeb-olur-2588> (E.T.17.10.2020).
- GSR.FM. Yol polisindən sərəxoşluqla bağlı açıqlama <https://gsr.fm/yol-polisinden-serxosluq-derecesi-ile-bagli-aciqlama/> (E.T.01.06.2020).
- Hüseynov, F. (Ağustos 15, 2014). Mədəniyyət, Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət Nazirliyinin nəşri, Kinotetarlarımız nəyi göstərir? <http://medeniyyet.az/page/news/4825/Kinotetarlarımız-negosterir.html?lang=ru> (E.T.12.06.2020).
- Hüseynova, H. Azərbaycan Respublikası Ailə və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi <http://scfwca.gov.az/post/1516/azerbaycanin-demoqrafik-inkisafi-sosial-iqtisadi-yukselisin-esas-gostericisidir> (E.T.11.06.2020).
- İbadlı, T. (Eylül 29, 2015). Azərbaycan içki idxalını əhəmiyyətli dərəcədə azaldı <https://report.az/biznes/azerbaycan-icki-idxalini-ehemiyetli-azaldib/> (E.T. 06.06. 2020).
- İdman TV <http://www.idmantv.az/az/program> (E.T.22.04.2019).
- İsabalayeva, İ. (Ağustos 29, 2017). Oğlan uşaqlarının sayı azalsada, hər qız uşaqlarından 7 min çox doğulurlar <https://az.trend.az/azerbajian/society/2790914.html> (E.T.10.05.2020).
- İsabalayeva, İ. (Aralık 2, 2015). Azərbaycanda Sərəxoşluğun Fəsadları. <https://az.trend.az/azerbajian/society/2463711.html> (E.T.06.06.2020).
- İsabalayeva, İ. (Mart 16, 2016). Azərbaycanda boşanmaların əsas səbəbləri açıqlanıb <https://az.trend.az/azerbajian/society/2507316.html> (E.T.17.09.2020).
- İsaq, R. (2011) “Aktrisa” <https://www.youtube.com/watch?v=itnCnAoV2R8&t=5271s> (E.T.01.08.2020. Saat 23:05).
- Jaurova, Z. Azərbaycanda Film Sektorunun İnkişaf Etdirilməsinə Dair Hesabat [tps://www.culturepartnership.eu/az/article/sub-sector-report-az](https://www.culturepartnership.eu/az/article/sub-sector-report-az)
- Köker, G. ŞahinTürk, Y. Çekin, A.H. “Alkolik Karaciğer Hastalıkları”, Antalya. <http://guncel.tgv.org.tr/journal/62/pdf/100404.pdf> (E.T.13.06. 2020).

- Kütləvi İnformasiya Vəsaitələri haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu <http://www.e-qanun.az/framework/30> (E.T.10.04.2019).
- Mədəniyyət TV <http://www.medeniyettv.az/az/program> (E.T.22.04.2019).
- Məmmədov, Ə. (Kasım 10, 2020). Tarixi sənəd imzalandı: Dağlıq Qarabağ münaqişəsi Azərbaycanın tam qələbəsi ilə başa çatdı https://azertag.az/xeber/Tarixi_sened_imzalandi_Dagliq_Qarabag_munaqisesi_Azerbaycanin_tam_qelebesi_ile_basa_chatdi-1638003 (E.T.10.11.2020).
- Mükkəramoğlu, M. (Ekim 22, 2019). Azərbaycan filmi ABŞ-da bir gündə iki mükafat qazanıb <http://xalqazeti.com/az/news/32989> (E.T.10.05.2020).
- MVF MMC Falken Zavodu. (Temmuz 24, 2013) <https://www.youtube.com/watch?v=NCmM5D8Xglk> (E.T.1.09.2020).
- Ocaqov, R. (1993) “Təhminə” <https://www.youtube.com/watch?v=gvdMGG6j-EM> (E.T.19.09.2021, saat 17:10).
- Our World in Data <https://ourworldindata.org/grapher/adult-literacy-female?tab=chart&country=~AZE> (15.09.2020).
- Park Cinema <https://parkcinema.az/haqqimizda/> (E.T.20.06.2020).
- President.Az. (Temmuz 15, 2015). Reklam Haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu (E.T.14.06.2020).
- Qafqazinfo.Az (Eylül 13, 2018) / Ən bahalı filmlərdən «Babək» <https://qafqazinfo.az/news/detail/en-bahali-filmlerimizden-biri-babek-burada-cekilibfotolar-229645> (E.T.14.06.2020).
- Radio ve Televiziya Yayımı ve Peyk Rəhbəri İstehsalat Birliyi <https://teleradio.az/digital-broadcasting/> (E.T.21.07.2020).
- Raufqızı, G. (Nisan 24, 2014). Kadraxası- “Həsən Məmmədov Rasim Ocaqova yalvarırdı ki Təhminəyə “fahişə” sözünü deməsin <https://modern.az/az/news/56030/kadraxasi-hesen-memmedov-rasim-ocaqova-yalvarirdi-ki-tehmineye-fahise-sozunu-demesin-layihе>
- Reklam Haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu <http://www.e-qanun.az/framework/30348> (E.T.03.07.2020).
- Reklam Haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu. (Kasım 28, 1997) <https://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/az/az/az068az.pdf> (E.T.10.03.2019).
- Reklam Haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu. (Temmuz 15, 2015) <https://president.az/articles/15859> (E.T.05.04.2020).
- Report İnformasiya Agentliyi. (Kasım 16, 2017) Bu il Azərbaycanda doğulan oğlan uşaqlarının sayı qızlardan 7 faiz çox olub <https://report.az/hadise/bu-il-azerbaycanda-dogulan-oglan-usaqlarinin-sayi-qizlardan-7-faiz-cox-olub-stati-sti-ka/> (E.T.09.09.2021).
- Sarıyeva, İ. (Ocak 20, 2018) Müasir Azərbaycan kino sənətində daha bir axsayan sahə-Dedektiv <https://www.baki-xeber.com/medeniyyet/72329.html> (E.T.19.09.2021).
- Sputnik.Az. (21 Eylül, 2016) Azərbaycanda satılan spitli içkilərlə müthiş fakt <https://sputnik.az/life/20160921/407122608/alkoqol-spirit-icki-xeste.html> (E.T. 01.10. 2021).
- Sultanova, S. (Nisan 1, 2019). Azərbaycan Potsevet Dövrü Kinonun Müxtəsər Tarixi <https://bakuresearchinstitute.org/az/a-brief-history-of-post-soviet-era-cinema-in-azerbaijan/> (E.T.27.07.2020).
- Tağıyeva, M. “Diaspora Quruculuğuna Gedən Yol”, (1991-2006). <http://diaspor.gov.az/hesabatlar/pdf/1991-2006.pdf> (E.T.09.06.2020).
- Televiziya və Yayın haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu <http://www.e-qanun.az/framework/1125> (E.T.01.10.2021).
- Trend New Agency. (Kasım 5, 2018). Rufiz Qonaqov: Azərbaycan televiziyası cəmiyyətin sosiallaşması prosesində iştirak payını sürətlə artırmaqdadır <https://az.trend.az/azerbaijan/society/2975837.html> (E.T.13.06.2020).
- TRT Haber. (Mayıs 28, 2021) Sigara içənlərin sayı bütün zamanların ən yüksək səviyyəsinə ulaşıb. <https://www.trthaber.com/haber/dunya/sigara-icenlerin-sayisi-tum-zamanlarin-en-yukseks seviyesine-ustuldi-584254.html>

- Xırdalan Beer Friendship TVC, (13 Mart 2013) https://www.youtube.com/watch?v=TKph4lduHE&list=PLfhy-EZKmvCn9_xyIMaw7BMAPGxAqHh-b&index=22&t=0s (E.T.10.04.2020).
- Xırdalan Draft. (Nisan 25, 2014). (https://www.youtube.com/watch?v=bXkgI8N5ty4&list=PLfhy-EZKmvCn9_xyIMaw7BMAPGxAqHh-b&index=22) (E.T.10.04.2020).
- Xırdalan Şarap Yeni İl Təbriki. (Aralık 30, 2015). <https://www.youtube.com/watch?v=wLRPq8RvnBk>, (E.T.10.04.2020).
- Xırdalan Şərab- Prizovaya ilk TV reklamı. (Kasım 11, 2016). https://www.youtube.com/watch?v=PJ4mC_9eiJk, (E.T.10.04.2020).
- Xırdalan Şərab Promo video. (Aralık 15, 2015) <https://www.youtube.com/watch?v=QH7K3RE6eX4&t=4s> (E.T.01.09.2020).
- Yakar, Ü. (2018).”1920-1930 Yıllarında Azərbaycan’ın Milli ve Manevi Değerlerine Karşı Sovyet Rusya Tarafından Yürütülen Asimilasyon Siyaseti”, VAKANÜVİS- Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi/ International Journal of His, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/458747> (E.T:15.09.2020).
- Yıldırım, I. M. (2013). “Azerbaycan’da Matbuat Haraketlerinin Başlanğıcı” (<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/136829>) (E.T:15.09.2020).
- Алкоголь и COVID-19: что нужно знать https://www.euro.who.int/_data/assets/pdf_file/0011/438698/Alcohol-and-COVID-19-what-you-need-to-know-rus.pdf (E.T.09.07.2020).
- Ищущий, О. (Осак 9, 2017). Пропаганда алкоголя, табака и других наркотических веществ в кинематографе. <https://whatisgood.ru/theory/media/propaganda-alkogolya-tabaka-v-kinematografe/> (E.T.28.06.2020).
- Общее дело, Секреты манипуляции. Алкоголь <https://xn----9sbkcas6brh7h.xn--p1ai/19871/> (E.T.20.07.2020).